

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Esengül TAŞKIRAN

GEORGES BATAILLE'İN FELSEFESİNDE EROTİZM VE ÖLÜM KAVRAMLARININ
EGEMEN VE TÜKETİM KAVRAMLARIYLA İLİŞKİSİ

Felsefe Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Esengül TAŞKIRAN

GEORGES BATAILLE'IN FELSEFESİNDE EROTİZM VE ÖLÜM KAVRAMLARININ
EGEMEN VE TÜKETİM KAVRAMLARIYLA İLİŞKİSİ

Danışman

Prof. Dr. Hasan ASLAN

Felsefe Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Esengül TAŞKIRAN'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Felsefe Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Şahin ÖZÇINAR (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Hasan ASLAN (İmza)

Üye : Doç. Dr. Sinan KILIÇ (İmza)

Tez Başlığı: Georges Bataille'ın Felsefesinde Erotizm ve Ölüm Kavramlarının
Egemen ve Tüketim Kavramlarıyla İlişkisi

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 16 / 07 / 2020

Mezuniyet Tarihi : 20/08/2020

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Georges Bataille’ın Felsefesinde Erotizm ve Ölüm Kavramlarının Egemen ve Tüketim Kavramlarıyla İlişkisi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Esengül TAŞKIRAN

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Esengül TAŞKIRAN
Öğrenci Numarası	20175231006
Enstitü Ana Bilim Dalı	Felsefe
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Hasan ASLAN
Tez Başlığı	Georges Bataille'ın Felsefesinde Erotizm ve Ölüm Kavramlarının Egemen ve Tüketim Kavramlarıyla İlişkisi
Turnitin Ödev Numarası	1332997800

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 106 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 10/08/2020 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;
alıntılar hariç %2
alıntılar dahil % 10 'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise; Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orjinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise; Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orjinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.
--

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orjinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

10/08/2020

(İmza)

Prof. Dr. Hasan ASLAN

İÇİNDEKİLER

GÖRSELLER LİSTESİ.....	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	v
ÖNSÖZ	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GEORGES BATAILLE

1.1. Georges Bataille'ın Hayatı	6
1.1.1. George Bataille'ın Kullandığı Takma Adlar	6
1.2. Georges Bataille'ın Genel Felsefesi	9
1.3. Georges Bataille'ın Felsefesinde Etkili Olan Düşünürler	13
1. 4. Gerçeküstücüler ve Bataille	19
1.5. Bataille'ın Yer Aldığı Dergiler.....	23
1.5.1. Acéphale	26
1.5.2. Collège de Sociologie	31

İKİNCİ BÖLÜM

EROTİZM VE ÖLÜM

2.1. İçkinlik ve Aşknlık	37
2.1.1. Çalışma	42
2.2. Süreklilik ve Süreksizlik	45
2.3. İç Deney(im).....	48
2.3.1. İç Deneyimde Otorite Sorunu	51
2.3.2. Değer Olarak İç Deneyim	52

2.4. Erotizm	54
2.4.1. Erotizm ve Ölüm Birlikteliği	57
2.5. Yasak ve Ona Karşı Gelmenin Çelişkili Deneyimi	60
2.5.1. Ölüme Bağlı Yasak	64
2.5.2. Üremeye Bağlı Yasak	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EGEMENLİK VE TÜKETİM

3.1. Savaş	75
3.2. Kurban Etme	80
3.2.1. Aztekler ve Kurban Törenleri	85
3.3. Potlach Teorisi	89
3.4. Harcama	92
3.5. Ekonomi Politik	95
 SONUÇ	 99
KAYNAKÇA	106
ÖZGEÇMİŞ	109

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1.1.Yüz Parça İşkencesi Cezasına Çarptırılan Fou Tchou Li.....	10
Görsel 1.2. Acéphale'in Kapak Tasviri.....	28
Görsel 2.1. Lascaux Mağarası, Fransa (Dordogne, Montignac).....	35
Görsel 3.1. Aztekler'in Kanlı Kurban Törenleri.....	88

ÖZET

İlkel insanın alet kullanımıyla başlayan çalışma dünyasını Bataille, varlığının kişisiz düzleminden ayrılarak özne ve nesnenin olduğu aşkın dünyaya geçiş olarak yorumlar. Emeğiyle kurduğu nesneler dünyasında insan, içkinlik dünyasının egemenliğini kaybederek yaşamı; çalışma, fayda ve yarar kaygısının köleliğine indirgemıştır. Çalışma ile beraber, gelecekle kurulan ilişki, ölüm bilincine sahip olmanın koşulunu oluştururken; aynı zamanda erotik alana da açılmaktadır. Üretken bir ereksellik içinde beliren tüketim, insanın varlık temelindeki yegâne arzusu olan egemenliğin hesapsızca tüketiminin karşısındadır ve bu nedenle savurganca tüketim olan erotizm, çalışma dünyasının birikim anlayışı tarafından sürekli saldırıya maruz kalmaktadır. Çalışma, ölüm bilinci ve cinsel yasakların oluşturduğu profan dünya, bu yüzden genel ekonominin yasalarından ayrılmaz bir bütünsellikle karakterizedir.

Bataille, ekonominin yasalarını bilmeden onun yaşam üzerindeki egemenliğini anlamamızın olanaksız olduğunu söyler. Bu nedenle sınırların dondurulması, ırklaştırma politikaları, cinsiyetlendirme ve bedenlerin terbiye edilmesi başat olmanın hedef olduğu genel ekonomi politikasının nesneleridir aslında. Yasakla temas eden ilkel insanın taşıdığı bulaşıcılık modern dünyada; savaşlar, sanayileşmemiş bölgelerdeki katliamlar, işkence ve toplama kampları, cehalet, fanatizm, şiddet, ekolojik tehdit ve salgın hastalıklar olarak yaşamın içinde hâlâ dolaşmaktadır. Hâlbuki, hayvanlıktan çıkarak aşkın olana adım atan insanın arzusu, kaybettiği bu kendi bilincine yeniden kavuşmaktır. Bu nedenle Bataille tarihi ilerleme olarak değil; içkinliğe yabancılaşmanın tarihi olarak nitelendirir. Bataille'a göre, insan yaşam karşısındaki bu aşağılanmadan; ancak erotizm, kurban, ölüm ve kahkahanın sınır deneyimleriyle çıkabilir. Bu sınır deneyimler kutsaldışı dünyanın şemalarının askıya alınması suretiyle aşılması neticesinde, dünyadan çıkış anlarını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İçkinlik, Erotizm, Ölüm, Tüketim, Kurban

SUMMARY

THE RELATION OF THE CONCEPTS OF EROTISM AND DEATH IN THE PHILOSOPHY OF GEORGES BATAILLE TO THE CONCEPTS OF SOVEREIGNTY AND CONSUMPTION

Bataille interprets the world of work, which began with the use of tools of primitive man, as a transition from the impersonal plane of existence to the transcendental world in which the subject and the object are formed. In the world of objects, built with labour, human beings had lost the sovereignty of the world of immanence and reduced life to the slavery of work, benefit and concern for utility. With the study, the relationship with the future is opening to the erotic field while creating the condition of having the consciousness of death. Consumption, which appears in a productive coexistence, is against the unconscious consumption of sovereignty, the sole desire of human being on the basis of existence, and therefore, erotica, which is a wasteful consumption, is constantly attacked by the understanding of accumulation of the working world. The prophetic world of work, death awareness and sexual prohibitions is therefore characterized by an integral integrity from the laws of the general economy. The work is characterized by a profane world of death consciousness and sexual prohibitions, so integral to the laws of the general economy.

Bataille says it is impossible for us to understand his sovereignty over life without knowing the laws of Economics. Therefore, the freezing of borders, apartheid policies, sexualization and nurturing of bodies are in fact objects of the general economic policy that is the target of being dominant. In the modern world, the contagion carried by the primitive man in contact with prohibition is still circulating in life as wars, massacres in non-industrialised areas, torture and concentration camps, ignorance, fanaticism, violence, ecological threats and epidemics. Whereas, the only desire of a person who stepped out of the animal and stepped on the transcendent is to regain this consciousness. Bataille therefore reads history not as progress but as history of alienation to immanence. According to Bataille, man can overcome this humiliation in the face of life only through the frontier experiences of eroticism, sacrifice, death and laughter. These boundary experiences create moments of exiting the world as a result of overcoming the schemes of the unholy world.

Keywords: Immanence, Eroticism, Death, Consumption, Sacrifice

ÖNSÖZ

Nietzsche'ye referansla Georges Bataille'ın düşüncesinin, yaşama daha iyi hizmet edebilmek adına, yaşam için bir tehlike olan felsefenin eylem koşulunu oluşturduğu söylenebilir. İki dünya savaşı arasında yaşamış olan düşünür eserlerinde, insan varlığının yaşam içinde kayda değer bulunmayan tezahürlerini ayrıştırmış ve bütünsel bir yaklaşımla sunmuştur. Bataille, felsefesinde eyleminin nesnesi hâline gelen insanı güç yasalarıyla yapaylaştırılmış bir toplumda göz önüne alır ve onun çalışma dünyası ile beraber yaşamı içinde dolaşıma giren yerleşik aklın ilkelerini, toplumsal sözleşmelerini antropolojik bir analize tabi tutar. Bataille, etik dışı küredeki en temel itkilerin profan dünya içindeki baskılanma işlevini ekonomi temelinde karakterize ederek sunmaktadır. Bu bakımdan politik ekonomi normlarının garantörü olan toplumsal yaşam biçimlerini Bataille, morfolojisi bozulmuş anonim bedenler yaratma gayesi olarak değerlendirmektedir.

Tezin temel prensibi, Bataille'ın düşüncelerinde önem ihtiva eden erotizm, ölüm, egemen ve tüketim kavramlarının yasağı aşma temelinde tarihsel olanaklılığının sorgulamasını, doğanın insanın kendisine koşul kıldığı her bir unsur üzerinden inceleme amacını taşımaktadır. Bu nedenle, tez çalışmasında Georges Bataille'ın eserlerinden hareketle, normative aklın en üst eylemlerini oluşturan şemaların tarihsel varyasyonları temelinde, düşünürün ekonomik ve ontolojik analizleri ele alınmaktadır.

Yüksek Lisans Tez çalışmasında bilgi ve birikimleri ile bana destek olan danışman hocam Prof. Dr. Hasan Aslan'a teşekkürlerimi sunarım. Güven ve desteğini bana her daim hissettirmiş olan sevgili hocam Doç. Dr. Şahin Özçınar'a, koşulsuz desteği için müteşekkirim. Yüksek Lisans tez savunmamda değerlendirmeleriyle beni aydınlatan ve yardımlarını benden esirgemeyen Doç. Dr. Sinan Kılıç'a, teşekkür ederim.

Her daim yanımda olan sevgili aileme ilgi, destek ve koşulsuz sevgileri için minnettarım.

Bir şiirin hayatında bulduğum sevgili Ahmet Soysal'a, sevgiyle hayatıma sunduğu her şey için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Esengül TAŞKIRAN

Antalya, 2020

“Ahparig
Boylu boyunca
Yatırıldığın yer
Ömründe tek dinlenceydi
Dünyaya baktın ilk kez
Duru kaygısız
Solugun bile ağırdı
Bıraktın gitsin
Ahparig”

Gülten Akın

GİRİŞ

Felsefe tarihi içerisinde kendisinden sonra gelen birçok önemli düşünür üzerinde (bilhassa Michel Foucault, Jacques Derrida ve Jean Baudrillard’ın kapsamlı çalışmaları teorik olarak Bataille’a bağlıdır) özgün düşüncesiyle önemli izler bırakan Bataille, kendi dönemi içerisinde lanetli bir yazar olarak anılmıştır. Böyle bir nitelendirmenin ardında Bataille’ın her türlü idealizme karşı meydan okuyan tavrı, güç yasalarının yapaylaştırdığı toplumla ve idealizme karşıt görünen ama idealizmi besleyen her türlü oluşumla çatışmaya girmiş olması neden olarak sunulabilir. Bilgi kisvesi altındaki ahlakçı tutuma karşıt olan ve insan eylemlerini sınırlandıran her türlü yapıyı alt-üst eden Bataille’ın, kendi dönemi içerisinde yeterince anlaşılmadığını düşünmek de başka bir neden olarak sunulabilir. Bu durum Georges Bataille’ın “Erotizm” adlı eserinin son bölümünde Jacques Pimpaneau tarafından yazılan biyografisinde şu şekilde de aktarılmaktadır:

... belki de çok kişinin onun görüşlerinin parlaklığı ve bütünlüğünden tedirgin olmaları nedeniyle onun eserlerinden faydalandıklarını açıklamaktan çekinmelerinden kaynaklanmıştır. Toplum ise, kendi üzerine kapanan bir sistem ve dogmalar aradığı yerde çelişkilerle dolu bir çeşitlilik ve açılımlara rastladığından yolunu şaşırmıştır. Böylece Bataille’ın özel şiirsel tonunu, komiklik ve skandal zevkini bağışlamamıştır. Bataille, lanetlenmekten çok yanlış tanınmıştır (Bataille,1993: 299).

Bataille, çalışmalarını ekonomi, dinler tarihi, biyoloji, etnoloji, edebiyat ve resimden yola çıkarak birbirine eklenen disiplinler olarak değil; bir bütün incelenmesine olanak sağlayan bir sentez olarak sunmaktadır (Bataille, 1993: 300). Düşünsel aktivitesinde tarihi bütünsel bir yaklaşımla inceleyen Bataille, yerküre üzerindeki insanın günümüze değin gelen zamanını, içkinliğe yabancılaşma olarak ifade etmektedir. Görüşlerinde sıklıkla antropoloji, psikoloji, sosyoloji, doğa, ekonomi gibi çok yönlü incelemelere yer veren düşünür, insan ruhundaki en şaşırtıcı buyrukların etkisini ve çalışmanın insan yaşamındaki ontolojik karakterini eserlerinde merkezi bir konumlandırma ile sunmaktadır. Bataille, ekonominin yasalarının yaşam üzerindeki belirleyiciliğini aktarırken aynı zamanda erotik arzu, gülme, tüketim, ölüm, kurban ve iç deney(im) kavramlarıyla da sıkı bir ilişki kurar. Bataille’ın aşırılık perspektifinden hayatın tüm safhalarına bakışının ardında, insanı tedirgin eden tüm olguların egemenliğinden kurtulmak ve ona karşıdan bakabilmek ereği bulunmaktadır.

İnsanın, hayvansallıktan ayrılmasını çalışma dünyasının kutsal dışı zamanı ile koşullandıran Bataille, “çalışmanın esiri olmuş insanın bu esaretten ancak çalışma ile kurtulacağını söyleyen Hegel’in kuramını yeniden ele almıştır” (Bataille,1993: 300). Bataille,

tarih öncesi devirlerden başlayarak ilkel çalışmanın belirlenimlerinde, arkaik insanın yaşamının bir yandan düzenli bir etkinliğin kesin kurallarını koyduğu kutsal dışı zamanı olduğunu; ancak öte yandan kendisini kurtaramadığı bir yapıdan doğan çılgın bir düşkünlükle, kutsal zamanlarının saf yitimi olan törenlerinden kopmadığını belirtir. Bataille'in bu düşüncesini aktardığı unsurlardan biri de, Lascaux mağarasının derinliklerinde yer alan resimlerdir. Düşünüre göre, bu resimlerde ortaya çıkan yegâne unsur “çalışmaya boyun eğmeyen hayvansal yaşama saygı”dır (Bataille, 1993: 300). Hegel'in tarih felsefesinin sonunda yer alan doymuş ve öz bilinçli insana karşın Bataille, “insanın kendisini kendisine verdiği biçimlere: ...gülme, erotizm, çatışma, lükse denk düşen (la seule innocence possible: celle de l'instant) tamamen tüketilen bir egemenlik figürü” ileri sürmektedir (Agamben, 2013: 80).

Bataille, genel itibarıyla ontolojik ve ekonomi temelli görüşlerini insan toplumsallığında somutlaşan ölüm ve cinsellik düzensizliğinde incelemektedir. Bu nedenle yasakların konusunu oluşturan bu iki düzensizlik unsurunu, süreklilik ve süreksizlik kavramları ile yasağı aşma temelinde irdeler. Bataille, ölüm ve erotik edimde insanın hayvansallığının karşı geldiği yasakların içeriğini oluşturan temel nedenin, bu yasakların üretimi düzenleme ve isteğe yön verme istencinden doğduğunu belirtir. Yasağı uğrayan istek aynı zamanda yasağı karşı gelmek, yasağı aşmak, isteğine de denk düşmekte ve bu koşulla insan, yasağı karşı gelmek suretiyle isteğe ulaşmaktadır (Bataille, 1993: 300).

Tüm bu aktarımlar, tez çalışmasının odağında Bataille'in içkinliğe dönüş olarak ele aldığı tarihi yine onun kendi felsefesinden hareket ederek, eyleminin nesnesi hâline gelen insanı anlatma çabasını içermektedir. Bu görüş doğrultusunda, tez çalışmasının ilk bölümünde genel olarak Bataille'in hayatı ve kendi döneminde etkide bulunduğu dergiler ile oluşumlar incelenmiştir. Bununla birlikte Bataille'in, kendi dönemi içerisinde oldukça etkili olan gerçeküstücülük akımı ile arasındaki ilişkiye değinilmiş ve gerçeküstücü düşünürler ile yaşadığı çatışmalar Bataille'in eleştirel bakış açısıyla sunulmaya çalışılmıştır.

Tezin ikinci bölümünde ise, Bataille'in insan toplumunda düzensizlik alanı olarak yorumladığı erotizm ve ölüm kavramları incelenmektedir. Erotizmi salt, belirli sınırlarda ve belirli zamanlarda mümkün olan yasağı karşı gelme olarak tanımlayan Bataille'in görüşleri; bu bölümün alt aşamalarında çalışma, iç deney(im), ölüm ve yasağı karşı gelme kavramları kapsamında Bataille'in tarihsel referanslarıyla aktarılmaktadır. Birçok uygarlıkta öz olarak bulunan yasağı karşı gelme törensel olarak bu uygarlıkların ölüm, kurban, cinsellik ve içki şenliklerinde Dionysoscu bir aşırılıkla yaşamın içerisinde patlamaktadır. Bataille, Hristiyanlıkla beraber bu şenliklerin ortadan kaldırılarak; insan yaşamının, iktidarın ve sosyal düzenlemelerin tahakkümü altına alındığını belirtir: “Gilles de Rais ve Sade Markisi'nin de

belirttiği gibi bireyi isteğin çılgınlıklarına terk ederek, cehennem korkusu aracılığıyla yasakların gücünü arttırmıştır.” (Bataille, 1993: 301).

Tez çalışmasının üçüncü bölümünde ise genel olarak Bataille’ın “Lanetli Pay” üzerine düşüncelerinden ve bu adı taşıyan eserinden hareketle, harcama ve harcama ilişkileri konusuna yer verilmiştir. Bataille’a göre, gezegenimiz üzerindeki fazla enerji, güneşten gelen astronomik ısı ve ışıklardan sağlanmaktadır. Dolayısıyla, toplumsal oluşumlar bio-enerjik değişim modeline göre, tükettiğinden daha fazlasını üretmektir. Fazla üretim, aşırılık, Bataille’ın deyimiyle lanetli bir paydır. Sistem daha fazla büyüyemeyecek bir hale geldiğinde, bu artık değerın tüketilmesi gerekir. Artık değerın, arkaik dönemlerde saf bir yitim olarak harcandığını belirten Bataille, saf yitim olarak nitelendirdiği bu harcama uygulamalarını; Aztek’lerin kanlı kurban törenleri, Kuzeydoğu Amerika yerlilerinin potlach kurumları ile rekabet armağanları, İslamiyetin fetihleri ve daha iyi bir şenlik şekli yaratmayı bilmeyen endüstri toplumlarının savaşları üzerinden incelemektedir (Bataille, 1993: 301). Bataille’ın enerji merkezli açıklamasına göre, yerküre üzerindeki canlı organizma, yaşamın devamı için gereksinim duyduğu enerjiden daha fazlasını almaktadır. Fazla enerji (zenginlik, aşırılık), bir sistemin büyümesi için kullanılabilir; ancak “eğer sistem büyüyemezse ya da fazlalık onun büyümesi içinde bütünüyle kapsanamazsa, bu fazlalığı hiç yarar sağlamadan yitirmek, gönüllü ya da gönülsüz, zafer kazanmış ya da felaket gibi harcamak şarttır” (Bataille, 2017: 47).

Bataille’ın ele aldığı tüketim yasaları, aşırılığın nasıl harcandığı temelinden hareket eder. Tarihsel süreçlerle içkinlik ve aşkınlığın sınırları sürekli değişmekte ve bu değişim neticesinde sınırlar tekrar tekrar çizilmektedir. Bu sebeple Bataille’ın özgün yorumları kutsal olanın tarihinden ayrı değerlendirilmemelidir. Yerküre üzerindeki enerjinin oyununun içindeki beden, üretim ve tüketim ilişkileri içerisinde bir kullanım değeri olarak belirlemektedir:

Öyleyse, insanın dünyada olmasından önce, bedenın yerküredeki enerji bütününde olmasından söz etmek gerekir. Heidegger’ın deyimiyle ‘içine atılmış olduğumuz dünya’yı önceleyen bir doğa olduğunu ileri sürmek anlamına gelmez bu. Doğa bize dünyada olmanın yapıları içinde belirir ve bu anlamda bir tarihi vardır. Beden dünyanın dünyasallığını kuran yapıların içinde maddeleşir. Ne var ki, bedenın güçlerinin kaynağı, insani dünyanın dünyalığını ayakta tuttuğu halde onun sınırları içine sığmayan yaşamdır.¹

Modern düşüncenin özellikle Marx’tan miras aldığı yabancılaşma kavramı, Bataille’ın düşüncesinde kendinden dışarı atma, dışkı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bataille’a göre iğrencin doğumu ile başlayan yabancılaşma, modern dünyanın hem “steril ev ortamlarında” hem de faydaya tabi kılarak köleleştirdiği beden üzerinde en üst mertebeye ulaşmaktadır.²

¹ <https://zeynepdirek.wordpress.com/2012/12/15/bataille-tarih-egemenlik-ve-cop/> (erişim tarihi: 16. 05. 2020)

²A.g.e.

“Dışkının kötü kokusu yüzünden bizi tiksindirdiğini zannediyoruz. Eğer önceden bizim için tiksinti nesnesi olmasaydı yine de kötü kokacak mıydı?” diye sormaktadır Bataille (Bataille, 1993: 62). Tarihsel süreç içerisinde çalışmaya zorunlu hale getirilen insan, artık günümüzde kapitalist sistemin nesnesi durumundadır. Bu bakımdan insan bedeni gerek kültür gerek inanç gerek politikalarla terbiye edilen, cinsiyetlendirilen, ırklılaştırılan bir yapı içerisinde yer alırken; sınırların dondurulması suretiyle de her geçen gün şeyleşmenin sınırsız olumsuzlanması içerisinde. Bataille’a göre bu tür uygulamalar esasında lanetli pay sorununun birer tezahürüdür. Artık, yaşayan bedeninin enerjisi kapitalizmin besini durumundadır.³

Bu bakımdan, Bataille toplumsal homojenliğin temelini üretimde olduğunu belirtirken, üretken ve yararlı toplumsallığın da homojen bir yapı olarak kendisini görünür kıldığını savunmaktadır. Bataille’a göre böylesi bir toplumda işe yaramaz olarak değerlendirilen her bir unsur, homojenliğin dışında tutulurken; homojen kısımda yer alan her bir unsurun da zorunlu olarak bir başkası için fayda sağlama ereği bulunmalıdır. Buradaki ana fikir, fayda sağlayan faaliyetlerin her zaman bir başka yararlı faaliyetle ortak bir paydaya getirilebilir olmasıdır. Öte yandan kutsalın dünyası ise, büyük ölçüde heterojen dünyayı temsil etmektedir. Fakat belirtmek gerekir ki, heterojen şeyler aslında kutsal olan şeylerle ilgili olarak kabul edilmemelerine rağmen; kutsal olanlara karşı, benzer tepkilerde bulunulmasına neden olabilmektedir.

Bataille arkaik egemen dünyasında fazlalığın yitiminin, insanın üretimini belirlediğini söyler. Bu nedenle, arkaik dünyada günümüzün birikim ekonomisinden ziyade; yitim ilkesine öncelik veren, kurban ekonomisi bulunmaktadır. Dolayısıyla en saf harcama biçimi olan kurban törenlerinden, diğer bütün yaşam formları çıkmaktadır. Nihai olarak gösterişli armağan törenleri olan potlachlar, sosyal yapıda zorunlu bir karaktere de bürünmektedir. Potlachlar, genel olarak karşılığında herhangi bir yarar anlamını taşımayan, oldukça değerli armağanlarla meydan okumak manasını karşılamaktadır. Burada eğer rakip sosyal yapıdaki özerkliğini yitirmek istemiyorsa, daha değerli hediyelerle karşılık verme durumundadır. Şayet karşılığı sağlayabilirse, bu aynı zamanda eski rakibinin de utancı ile sonuçlanır. Böylece arkaik egemenin, verdiği armağanlarla ekonomi temelindeki yitimi; bu surette, onun toplumsal yapıdaki prestijini ve haysiyetini de tanımlar. Bu nedenle, bu diğer bir yönden, potlacı verenin, rakibini maddi ve fiziksel bir harcama vesilesiyle radikal bir biçimde boyun eğdirme olasılığını da içermektedir.

Bataille’ın, öz olarak erotizme bağlanan öykülerini incelediğimizde ise burada öne çıkan temel unsurun erotizmin, mutlak surette isteğin şiddeti içerisinde en pis olan şeye, sidiğe ve

³A.g.e.

kusmuğa bağlanmasıdır. İmgelemin şiddetiyle, insan eylemini baskılayan her türden baskı mekanizmasını aşmanın isteğiyle Bataille, bu eserlerinde insanı edebiyatın aracılığıyla idealizmen kurtararak “insanın kendisini en fazla dehşete düşüren olguyu aşma cesaretine kavuşması ve yaşamını düşlemek yerine yaşaması için en dehşet verici şeyi kutsallaştırmaktan kurtarmak” amacını taşır (Bataille, 1993:303).

Irigaray, felsefeyi tanımlarken onun ilişkisel kimliğimizin gelişiminin, insan olma durumunun belirleyici bir aşaması olarak, ele almak zorunda olduğundan bahseder (Irigaray, 2014: 29). Böyle bir niyet doğrultusunda 20. yüzyılın en önemli düşünürleri arasında yer alan Bataille’ın düşünceleri üzerine bir çalışma yürütmek, onun görüşlerinin günümüz üretim ve üretim ilişkileri üzerindeki ilişkisel kimliğimizin gelişiminin belirleyiciliğini açıklama çabasını içermektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GEORGES BATAILLE

“Günün birinde bu canlı dünya
Benim ölü ağzımda çoğalacak”
(Bataille’den akt. Surya: 640)

1.1. Georges Bataille’in Hayatı

Post-yapısalcı düşünce üzerinde önemli izler bırakan Georges Bataille, 10 Eylül 1897’de dünyaya gelmiş ve 9 Temmuz 1962’de Paris’te, altmış beş yaşında Nietzscheci bir yaklaşımla sonuna kadar evet dediği hayata veda etmiştir (Audi, 1999: 73; Surya, 2017: 9). Surya, Bataille’in hayatını anlattığı “Ölüm Uğraşı” adlı eserinde şöyle yazar: “Üzerine suskunluk perdesi indirilmiş bir insan hakkındaki biyografi, onun eserinin büyüleyiciliğinin sırrını arar.” (Surya, 2017: 9). Böyle bir arayış niyetiyle, tez çalışmasında öncelikli olarak Bataille’in yaşamına yer vermek, düşünürün gerek yaşamında gerekse düşüncesinde olabirir ucuna doğru yaptığı yolculuğu daha anlaşılır kılacaktır. Dostoyevski ve Nietzsche gibi düşünürlerin kendi hayatlarında yaşadığı dönüşümleri göz önüne aldığımızda benzer bir dönüşümün içinde yer edinen Bataille’in, yaşamı üzerine kapatılan perdeyi aralamamıza olanak sağlayacaktır.

1914 senesinde Reims Katedralinde vaftiz olan Bataille, 1916 senesinde askere alınmıştır. Ancak ciğerlerindeki sorun nedeniyle 1917’de askerliğinden terhis edilir. 1917 senesinden 1918’e kadar bir yılını papaz okulunda geçiren Bataille, aynı yılın (1918) kasım ayında bakanlık kararıyla École des Chartes’in birinci sınıfına kabul edilir (Surya, 2017: 41,42).

Georges Bataille’in inançlı yapısı ona 1918 senesinde ilk eserini yazdırır: “Notre-Dame de Rheims”⁴. Michel Surya, Georges Bataille’in ilk eseri olan “Notre-Dame de Rheims” için bu eserin edebi yönden bir önem atfetmediğini, yalnızca Bataille’in biyografisi açısından bir önemi olabileceğini ifade etmektedir. Ayrıca Surya’ya göre bu eser, inancı ele alması bakımından değil; inancın bastırılması bakımından değerlendirilmelidir. “Gerçekten de bu kitap genç Bataille’in (yirmi yaşında) onu yazarken iddia ettiği gibi okunmalıdır: Haute-Auvergne gençlerine dini savunan bir hitabet olarak” (Surya, 2017:43). Öte yandan, 1918 senesinde

⁴ “Notre-Dame de Reihms” kitabı aynı zamanda, Georges Bataille’in Katolik olduğu Reims Katedraline ithaf edilmiş bir kitaptır. Bataille’in Katolik olduğu dönemde baş ucu kitabı olan ve kendisini önemli derecede etkileyen “Le Latin Mystique’dir” olduğunu göz ardı etmemek gerekir (Surya, 2017: 44, 50).

Birinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle de Bataille'in yorumlayış biçimi, dinin ve sembollerinin arasında geçirgen sebepler oluşturabilecek bir yöndedir. Her savaşta olduğu üzere Birinci Dünya Savaşı'nın da yaktığı, yok ettiği umutlar ve bu umutların, fikirlerin simgeleri olan eserler vardır. Reims Katedrali de bu eserlerden yalnızca birisidir ve savaşta harap edilmesinin neticesinde Bataille için yıkımdan doğan bir umuda filizlenir: “Onu Tanrı'nın bize bıraktığı en yüksek ve en olağanüstü teselli olarak görüyorum ve o var oldukça, harabe bile olsa, bize, uğrunda öleceğimiz bir annenin varlık sürdüreceği kanısındayım” (Bataille'dan akt. Surya, 2017: 45).

1922 senesinde Georges Bataille 13.yüzyılın bir nazım anlatısı olan “L'ordre de la Chevalerie” üzerine olan tezinin savunmasını yaparak arşivci ve paleografi unvanını alır. École des Chartes'ı da ikincilikle bitirmesiyle arşivci ve paleografi uzmanı sıfatıyla, Madrid'e İspanya Dilleri Yüksek Öğrenim Okulu'na gönderilir (Surya, 2017: 59,60). Bataille, İspanya'da kaldığı dönemde hâlâ inançlı bir Katolik'tir. Bununla birlikte Bataille, katıldığı İspanyol Şenlikleri'nde üzerinde etkisi her daim sürecektir olan iki önemli olay yaşar. Bu olaylardan ilki yapılan bir şarkı yarışmasında, Flamenko şarkıcısının şarkısını söylerken büründüğü gergin ve öfkeli görünümü ile uzayan çılgınlardır. Bataille'in yorumuyla bu yok olanın ardında, bilemediğimiz ve düşüneyemeyeceğimiz bir şeye erişmeyi temsil etmektedir. İspanya'da yaşanan ikinci olay ise 17 Mayıs 1922'de yapılan boğa güreşinde, tanıklık ettiği bir ölümdür. Bu olayda boğa güreşçisi Manolo Granero, boğa tarafından üç boynuz darbesi alarak ölmüştür. Bataille, arenanın ters tarafında olması nedeniyle bu olayı tam olarak göremez; ancak olayın tüm detaylarını daha sonradan öğrenir. Yine de bu olay Bataille'i uzun süre oldukça etkiler.⁵ Bataille, olayın yaşandığı esnada arenaya çöken derin sessizliği, bir teatrallik anı gibi aktarır ve bu olay esnasında sahneye gelen ölümden huzursuz bir haz doğduğunu ifade eder. Ona göre gerçek olan, yaşanan bu hazzır ve bu olayda yaşanan kaygı, hazzın bir tetikleyicisi gibidir. Batailleci düşüncede huzursuzluk ya da kaygı durumunun yoğunluğu aynı zamanda hazzın da yoğunluğunu belirler. Bu nedenle Bataille'in haz, dehşet, ölüm ve kaygı arasındaki düşünce bağlarının, İspanya'da inançlı bir Katolik olduğu dönemde oluşmaya başladığı söylenebilir (Surya, 2017: 66,67).

1920 senesinde Bataille, Bergson ile karşılaşır ve onun “Gülme” üzerine olan kısa bir yazısını okuma fırsatını yakalar. Ancak Bataille, Bergson'un yazısını tatmin edici bulmaz. Gülme üzerine Bergson'dan farklı düşünen Bataille, inancının etkisiyle bu dönemde öncelikle,

⁵ Bu etkileri Bataille'in “Gözün Hikâyesi” adlı öyküsünde de bulabilmekteyiz. Kitabın “Granero'nun Gözü” ile “Sevilla Güneşi Altında” olan bölümlerinde olay, Bataille'a özgü erotik bir üslup ile aktarılmaktadır. Dışkı, kan, yuvalarından çıkmış göz, yumurta, güneş, sessizlik, erotizmin ve ölüm getirdiği çılgınlıklar olayların akışı içerisinde iç içe geçen bir aktarımla sunulmaktadır.

gülmeyi komik olandan ayırarak onu Tanrı ile denkleştirmektedir. 1920 senesinde hâlâ bir Katolik olan Bataille, gülmenin engellenemeyeceğini belirtir; ancak bu engellenememezlik, Bataille’ın o dönemdeki Katolik düşüncesinden dolayı salt Tanrı sayesinde. Bataille, daha sonra Nietzscheci bir düşünceyle Tanrı’yı öldürdüğü zaman, Gülme’yi Tanrı’nın yokluğuyla anar ve Bataille’ın en son çalışmalarında gülme, bir ölüm gülüşü hâlini alır (Surya, 2017: 58).

Bataille, İspanya’dan 1922 senesinde döner ve Ulusal Kütüphanede stajyer olarak işe başlar. 1924 senesinde ise Madalyalar Bölümü’ne kütüphaneci olarak atanır ve 1930 senesine kadar burada kalır. 1930 senesinde ise Matbu Evrak Bölümüne atanır ve ölümüne kadar bu görevde kalır (Surya, 2017:196).

Michel Surya, Bataille’ın inancını yirmi beş yaşında iken yitirdiğini aktarır (Surya, 2017: 70). Surya, Bataille’ın Matmazel C. olarak isimlendirmiş olduğu bir kadın ile olan mektuplaşmalarını inceleyerek düşünürün, 1922 ve 1924 yılları arasında olan yaşamının bir kesitini alır ve bu tarihler aralığında Bataille’ın inancında geçiş anları olduğunu belirtir. Bu bakımdan, Bataille’ın inançsız olması ani bir geçişten ziyade; Nietzsche’nin etkisiyle kademeli olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Nietzsche’nin etkisinin Bataille’ın yaşamında, inancından daha etkili olduğu söylenebilir: Bataille, yaşama evet demeyi tercih etmiştir (Surya, 2017:81).

Bataille yaşadığı süre boyunca “aşırılık” kavramı hem düşüncelerinde hem de çalışmalarında merkezi bir önemde belirmiş ve bilhassa üretken olmayan harcamalar üzerinde yaptığı incelemelerle ontolojik bir temelde özneliliğin aşılması gerektiğini savunmuştur. İkinci Dünya Savaşı öncesinde Bataille’ın yazdığı makaleler de aşırılık üzerinedir. Bu makalelerdeki aşırılık fikri, bireylerin kendilerini kaybettiği sürekliliği doğrulayarak, rasyonel özneliliğini parçaladığı ana fikrini gündeme taşır. Makaleler haricinde Bataille’ın ilk uzun felsefi tezleri İç Deney (1943), Suçlu (1945), Nietzsche Üzerine (1945)’dir. Bataille’ın bu üç eserinin oluşturduğu “Summa Atheologicaya” sı, iç deneyim ile beraber varlıkların aşırılık deneyimini (kahkaha, gözyaşı, erotizm, ölüm, kurban ve şiir) inceler. Bataille’ın en önemli çalışması olarak gördüğü “Lanetli Pay (1949)” ise harcamaların sosyal ve ekonomik sonuçları hakkında, en sistematik ve kapsamlı çalışmayı oluşturmaktadır. Bataille, Erotizm (1957) ve Eros’un Gözyaşları (1961) adlı eserlerinde ise, cinsiyet ve ölümün aşırılıklarına odaklanmaktadır. Hayatı boyunca değer meselesi ile ilgilenen Bataille, bireylerin varlıklarının özüne ulaşmasının ve iletişimin kaynağının “aşırılık”tan doğduğunu savunmuştur (Audı,1999:73).

Dil öğrenme konusunda da oldukça başarılı olan düşünür; İngilizce, İspanyolca, Almanca ve İtalyancayı oldukça iyi okumakta ve yazmaktadır. Bu dillerin haricinde çok iyi olmasa da Çince, Rusça ve Tibetçeyi bilmektedir (Surya, 2017:70).

1.1.1. George Bataille’ın Kullandığı Takma Adlar

Bataille, eserlerinin bir çoğunu takma isimler kullanarak yayımlamıştır. Bataille’ın kullanıldığı başlıca takma isimler ise şunlardır: Henri Tropmann, Lord Auch, Lois Tente, Pierre Angélique. Surya’ya göre Georges Bataille’ın farklı takma isimler kullanarak eserlerini yayımlamış olmasının nedeni, bir devlet memuru olarak Ulusal Kütüphanede çalışmasından dolayı, kitaplarını yasadışı yollardan bastırması olabilir. Ancak Surya bununla beraber, Bataille’ın takma ad kullanmasını onun bir nevi canlı olanının, ölü olan⁶ ile yer değiştirmesi olarak da değerlendirmektedir. Zira, Bataille’ın kullanmış olduğu takma adlar, Bataille’ın kendi adının farklı versiyonları olarak değil; bu takma adlara atfedilen ve onlardan bulabileceğimiz çıplak ve ölü olan bir adı temsil edebilmektedir (Surya, 2017: 122-126).

Madam Edwarda, Gözün Öyküsü ve Küçük, Bataille’ın takma isimlerle yayımlamış olduğu; fakat yakın çevresi ve arkadaşlarının düşünürün kendisine ait olduğunu bildiği eserleridir. Bataille, yaşadığı süre boyunca takma adla yayımladığı eserlerin, kendi adıyla yayımlamasını istememiştir ve çevresindeki tartışmalı olduğu kişiler de dahil olmak üzere Bataille’ın bu isteğini yerine getirmişlerdir (Surya, 2017:128).

Surya’ya göre, Bataille’ın eserlerinde genel olarak üç tür uygulama bulunmaktadır ve bu uygulamalar içerisinde yeterli bir açıklama bulmak güçtür. Bu uygulamalar şunlardır: Bataille’ın yaşarken kendi adıyla yayımlamış olduğu eserleri, Bataille’ın hiçbir şekilde kendi adıyla yayımlamasını istemediği ve üzerindeki giz ile beraber takma adlarla yayımlanan eserleri ve son olarak Bataille’ın ölümünden sonra yayımlamış olan eserleridir. “Vücudu parçalanmış olan Dionysos, aynı zamanda adı parçalanmış Dionysos da olur: Tanrı’nın artık olmadığı bir dünya takma ad kullanmanın bütün olasılıklarına açık bir dünyadır” (Surya, 2017:128)

1.2. Georges Bataille’ın Genel Felsefesi

1925 senesinde, Bataille’ın düşüncesi üzerine oldukça etki eden bir olay daha yaşanır. Bataille’ın arkadaşı olan Adrien Borel, Çin’de yapılan bir işkencenin fotoğrafını Bataille’a gönderir. Bu fotoğraf, prens Ao Han Ouan’ı öldürdüğü için imparator tarafından canlı olarak yüz parçaya bölünmesi emredilen Fou Tchou Li’ye aittir. Surya, bu fotoğrafın Bataille’ın “Gülme”yi ve Nietzsche’yi keşfetmesi kadar önemli bir etkisi olduğunu belirtir. Bataille için bu fotoğraf oldukça sarsıcıdır. Bunun nedeni işkenceye uğrayan, vücudunun birçok parçası

⁶ Joseph-Aristide Bataille (babası), frengi hastasıdır ve Georges Bataille doğduğunda hastalığından dolayı görme yetisini çoktan kaybetmiştir. Bataille’ın çocukluk döneminde ise babasının durumu daha da ağırlamış ve felç olarak yatağa mahkûm bir hayat sürmüştür. 3 Ağustos 1914 tarihinde Almanya’nın, Fransa’ya savaş ilan etmesi ile Reims tahliye edilir ve Georges Bataille ile annesi Marie-Antoinette yatağa mahkûm olan Joseph-Aristide Bataille’ı geride bırakarak şehri terk ederler: “Babamı terk ettim, yalnız, kör felçli, deli, acıyla çılgılık atıp debelenirken patlak bir koltuğa mihlanmış halde bıraktım” (Bataille’dan akt. Surya, 2017: 35).

kesilmiş olan bir kişinin yüzündeki o “büyülenmiş, kendinden geçmiş hâlidir.” Surya, bu fotoğrafların Bataille üzerinde kalıcı bir etki bıraktığını ve sürekli bu fotoğrafları göz önünde tuttuğunu belirterek; Bataille’in fotoğrafta da görmüş olduğu dinsel vecd ile erotizm ve sadizm arasında bağ kurmuş olabileceğini ifade eder. Öte yandan bu bağ, bir bakıma fotoğrafı anlamamıza da olanak sağlamaktadır. Bataille’in düşüncesinde, kutsallığın açığa çıkması için dehşetin olması kaçınılmazdır. Bu nedenle fotoğraftaki dehşetin ardından gelen, sonsuz bir altüst olur. 1961 senesinde bu fotoğrafları yayımlayan Bataille, fotoğrafların “Aztek işkencesinin savurganlığı, kaygılı erotizm ve anlamsız israf”ı temsil ettiğini ifade eder (Surya, 2017:129-132).

Görsel 1.1.Yüz Parça İşkencesi Cezasına Çarptırılan Fou Tchou Li

Kaynak:<http://www.executedtoday.com/2008/04/10/1905-fou-tchou-li-lingchi/>
(erişim tarihi: 15.05.2020)

Bataille’a göre, çağdaş toplumda yaşanan toplumsal ve ekonomik rahatsızlıklar, esasında varlığın özünü inkar etmesinden kaynaklanmaktadır. Düşünüre göre, insanın özü, anlamlı bir yönü olmayan ve kararlı bir özdeşliği barındırmayan Diyonisosça bir süreç oluşturmaktadır. Dolayısıyla, modern düşüncenin, akıl ve mantık yasalarıyla salt kurgusal bir gerçekliği oluşturması ve onun yerleşik aklının şemaları, insanın özüne ulaşmasının önünde engeldir; çünkü böyle bir yaşam salt insani kontrol ve bilişsel egemenliğin sağlanması amacıyla taşımaktadır (Cevizci, 2002: 132). Bu bakımdan, kişinin özüne ulaşabilmesini Bataille, gündelik yaşamda içine hapsediği anlayış sınırlarını aşma olanağı olarak değerlendirdiği “İç Deney” ile açıklar (Ulaş 2002: 171). Bataille, Nietzsche’nin “Tanrı Öldü” argümanından hareketle, artık mutlak inançların olamayacağını belirterek iki seçenek sunmaktadır. Bu seçenekler ya artık çoktan yanlışılanan eski inançlara sıkı sıkıya bağlılık ya da Nietzscheci bir tarzla yaşamın

evetlenmesi suretiyle, benliğin mümkün deneyiminin sınırındaki kurgusal dünyanın değerlerinin, parçalanışını kabullenmedir. Bataille’a göre ikinci seçenek, yalnızca iç deneyim ile mümkün olabilmektedir (Cevizci, 2002: 132).

Bataille felsefesinde, yaşantının fenomenolojik bir tasvirini sunarken; mutlak bir amaca ya da bilgiye ulaşma gayesinin karşısında yer alır. “Nietzsche’ye göndermede bulunarak, yaşantılar ile duygulanımların onları deneyimleyen öznenin önce geldikleri gerçeğine parmak basar” (Ulaş 2002: 171). Bataille’a göre doğru bir yaşantı türünü seçerek yaşamak hem bireyin kendi öznelliğini⁷ aşması suretiyle, yaşayacağı derin acıyı hem de oldukça temel acıların yaşandığı yaşantıları, buna paralel olarak yaşanır olmaktan çıkaracaktır. Ölümün bu tür bir yaşantıyı izlemesi, böyle bir aşkınlık denemesini tehlikeli ve yinelenmesi fazlasıyla güç olan bir biçime sokmaktadır. Dolayısıyla bu nedenler aynı zamanda Bataille’ı kutsal ile kurulacak ilişkinin farklı yollarını aramaya da sevk etmiştir (Ulaş 2002: 171).

Bataille’ın ekonomi üzerine olan düşüncelerinde, gider fenomeni önemli bir konuma yerleştirilmiştir. Siyasal ekonomi, artı değer ve gider fenomenlerini; din, erotizm, iç deney ve aşırılık perspektifinden inceleyen Bataille, bütünsel bir ifade ile bu kavramlar arasındaki ilişki bağlarını ontolojik bir karakterde sunmaktadır. Bu nedenle Bataille, yoğun olarak araçsal ussal açıklamanın sınırlarının dışına çıkan, toplumsal davranış üzerinde durur. Zira, düşünürüne göre insan yaşamında, ussal tanımla(n)mayla mücadele etmenin birçok yolu bulunmaktadır. Bataille’ın enerji akışı temelinde ele aldığı genel ekonomi kavramı, bu nedenle salt ekonomi fenomenlerinde değil; aynı zamanda insanbilimsel, dirimbilimsel ve fiziksel pek çok fenomenin de çözümlenebilmesinin olanağını sağlamaktadır (Ulaş 2002: 171).

Genel ekonomi içerisinde aşırılık konusu üzerinde durmak gerektiğini ifade eden Bataille’a göre, yerküre sürekli olarak güneş enerjisini alır ve aldığı bu enerjiyi bir şekilde harcamak ya da dağıtmak zorunluluğu içerisinde bulunur. Fazla enerjiyi kullanan toplumlar, belli bir müddet sonra üretimin, tüketimden daha fazla olmasıyla karşı karşıya gelmişlerdir. Bu nedenle böyle bir aşırılık neticesinde, toplumsal düzlemde kutsal olanı açığa çıkaracak olan ile bir tür gider ilişkisine girmektedir. Burada, Bataille’a göre, toplumsal düzlemde kutsalı meydana çıkaran iki temel unsur bulunmaktadır: Kurban etme törenleri ve Savaşlar. Bataille hem kurban etme törenlerinde hem de savaşlarda⁸ ölenlerin kendilerini kutsal’a yüceltme

⁷ Bataille özellikle ilgili şunları söylemektedir: “Öznelliğe, ben’in veya insan benler’inin sınırını dayatamam; özneliği başka bir yerde görebildiğim için değil, özneliği kendimle sınırlayamadığım içindir ki hiçbir şekilde sınırlandıramam.” (Bataille’dan akt. Direk, 2017: 113)

⁸ Bataille’ın savaşların büyüleyiciliği ile ilgili görüşlerini Göğün Mavisi adlı eserinde de bulabilmekteyiz. Eserde Nazi askerleri şu şekilde aktarılır: “...savaş için dizilmiş çocuk ordusu. Hareketsiz olmalarına rağmen, kendilerinde değil. Benden çok uzakta durmayan bu çocukların, ölüme gitme arzusuyla büyülenmiş olduklarını görüyordum. Arkalarında can çekişenleri ve ölümleri bırakarak ilerleyeceklerdi bir gün, güneşin altında gülümseyerek, bu büyüledikleri sınırsız tarlalarda” (Bataille, 1995: 119)

imkânını bulduklarını belirtir. Bu nedenle, aşırılığın yok edildiği bu iki pratik, savaş ve kurban etme, ebedi olarak yok olmadıkları gibi kutsal aracılığıyla, zaman ve uzamın zorunluluk ile nedenselliği üzerinde yükselmektedirler. Kutsal, onları artık şeylerin kullanım alanının dışına çıkarmıştır. Bu nedenle, us ve gidimli düşünce salt saf dışı bırakılmamış; aynı zamanda yok da edilmiştir. Ancak, Bataille’a göre, burada us üzerine konuşabilmek oldukça zordur; zira us yalnızca belli bir süreliğine yok edilebilmektedir (Ulaş, 2002: 171,172). “İnsanoğlunun Kutlu’ya doğru yol alışı önü alınamaz bir güçlkle kuşatılmıştır. Ama yine de Kutlu, aşkın’a yönelerek zorunluluk alanından kendilerini kurtarma olanağını tanımaktadır insanlara” (Ulaş, 2002: 172). Bataille, bu tür bir “aşkın”a yönelişin nihani sonucunun ölümü getireceğini belirterek, çözüm olarak şölenlerin yapısına değinir ve aşkınlık sorununu kendisi de bir aşırılık olan, erotizm üzerinden açıklığa kavuşturur. Erotizm, aşırılığın hesapsızca tüketimi olması bakımından “hem somutlaşmış yaşantının en yetkin biçimidir hem de diyonizyak şölen gibi gerek bedensel gerekse zamansal sınırları aşma yetisi taşımaktadır” (Ulaş 2002: 172). Bataille, kurbanın sınır olguların yer aldığı zamanın içinde kalarak, ölmeden aşkın’ın kavrayışına eriştiğini belirtir. Şölenler ve kurban törenleri Bataille’ın ilk örnekleridir, sonrasında ise içinde pek çok kişinin ölümünü barındıracak olmasına rağmen savaşlar gelir. Ancak, şölenin ve erotizmin kendi başlarına varolmaları temelinde, kendilerinde hem ölüm çekincesinin olanağını hem de yeryüzüne yeniden dönüş olanağını barındırdığını belirtmek gerekir. Dolayısıyla böyle bir iç deneyim yaşayan kişinin gidip geri geldiği dünya aynı olmayacaktır (Ulaş 2002: 172).

Bataille’ın Marksizm incelemesi ise onun politik, dinsel ve toplumsal üst yapıların nasıl belirlediğine yönelik çözümlemesini yeterli bulmaması yönündedir. Bataille’a göre bu yapılar heterojen olandan oluşmaktadır. Dolayısıyla homojen bir yapının içinde yer alan bilim bu heterojen yapıların çözümlenmesini yapamamaktadır. Bataille, burada Durkheim’ın kutsal olana yönelik incelemesine referansla; kutsal olanın aynı zamanda heterojen alanda olacağına işaret eder. Buna göre, heterojen yapıların esasında toplumsal uyumun dışında kalana yönelik olduğunu söyleyebiliriz. “Çöp, dışkı (üretici değil), erotik değeri olan her şey, bilinçdışı süreçler (Bataille’a göre, bilinçdışı heterojendir), kalabalıklar, savaşçı sınıflar, şiddetli bireyler... bütün bunlar kutsaldır, heterojendir” (Surya, 2017: 233).

Surya’ya göre, Bataille’ın yazıları Marksizm’in kapsamlı bir biçimde açıklamadığı üst yapıyı; Alman fenomenolojisi, Fransız Sosyolojisi ve Freud’un psikanaliziyle ele alan özgün içerikli yazılardır. Bataille, Fransız Sosyolojisinden özellikle Durkheim ile Mauss’ un çalışmalarına önem vermiş ve ekonomi, politik çıkarımlarında, Marksizm’in üst yapıyı serimlemesinde yetersiz bulduğu noktaları psiko-sosyolojik olarak değerlendirmiştir (Surya,

2017: 236). Bataille’ın yazılarının özgünlüğüne yönelik Surya, şu çıkarımda bulunmaktadır: “...Bir üstyapı, psikolojik bir oluşum olabilir. Politik analiz yapısına psikanalitik analizin etkin araçlarını Fransa’da ilk kez Bataille dahil etmiştir” (Surya, 2017:236).

Eserleri arasında bütünlüklü bir felsefenin izleri görülen Bataille’ın, ele aldığı konular genel itibariyle tepkiyle karşılanmış ve akademik camia içerisinde kabul görmemiştir. Bu tepkilerin yoğun olarak görüldüğü konular, Bataille’ın da temel olarak bütün eserlerinde izleri görülen ve kendisinin “gider” ya da “dışkı” olarak nitelendirdiği kurban, erotizm ve genel ekonomi konularıdır (Ulaş 2002: 170). Bataille, eserlerinde yer alan ve dizgelikten bilhassa kaçınan metinlerini “ayrışıklar” (heterologies) olarak nitelendirir. Bu heterojenik metinler, dil ile düşüncenin zorunlu özdeşliklere indirgenmemesi için, ötekiyle bir ilişki kurma amacını taşırlar. “Bataille’a göre, ayrışık olanı düşünmeye çalışmak demek bütün olanaksızlığına karşın dışarıda olanı düşünmek, dolayısıyla da düşüncenin sınırlarının ötesine geçmenin yolunu aramak demektir” (Ulaş, 2002: 171). Bundan dolayı, Bataille’ın ayrışık düşünme biçimi, imkânsızlığa karşın sınırların ötesine geçme amacını barındırır. Bu izleğe bağlı olarak Bataille’ın kutsal olarak belirttiği şey; bilimin, gündelik dilin ve ortakgörünün sınırlarlarından kurtulmaktır.⁹ Ancak, Bataille’ın Marcell Mauss’dan yararlanarak geliştirdiği genel ekonomi düşüncesinde, bu heterojenik yaklaşımın bazı öğelerde dizgesel ve yapısalcı nitelikler barındırdığı da gözlenmektedir (Ulaş, 2002: 171).

Georges Bataille felsefe alanındaki eserleri haricinde; sanat tarihi araştırmaları, roman, öykü ve denemeleri ile de ön planda olan Fransız bir düşünürdür (Ulaş, 2002: 170). Bataille’ın yazmış olduğu denemeler, çağdaş Fransız yazınının antihümanist ve yapıbozumcu ekollerinde önemli bir yer edinmiştir (Cevizci, 2002: 132).

Edebiyat tarihçileri tarafından lanetli bir yazar olarak; felsefe tarihçilerinin de bilhassa Nietzscheci yoksayıcılığın takipçisi kabul ettiği Bataille; hayvansal yaşama, saygı duyulması kanaatini benimser. Batailleci manada bu hayvansal yaşam, gündelik yaşamı ve getirdiklerini umursamadan, dayatılan bir çalışma sistemine boyun eğmeden süregiden bir yaşamdır.

1.3. Georges Bataille’ın Felsefesinde Etkili Olan Düşünürler

Georges Bataille’ın inançlı olduğu 1918 ve 1919 senesi incelendiğinde, bu dönemdeki okumalarının yoğun olarak Remy de Gourmont’un “Le Latin Mystique”i olduğu görülmektedir. Bu kitap Ortaçağ’ın bilinen mutekitlerinin yazılarının, Gourmont tarafından yapılan derlemesini içermektedir. Bununla beraber eser, dini yücelmenin dışında, ten üzerinde de takıntılı bir biçimde durmaktadır. Esere göre ten, acının ve kötülüğün kaynağı olması nedeniyle

⁹ “...saatteki yerleşik verili zamandan kurtulanı “Kutlu” diye adlandırmaktadır” (Ulaş, 2002: 171).

küçümsenmesi ve mahkûm edilmesi gerektirir. Bu derleme aynı zamanda Ortaçağ sofularının tene bakış açıları hususunda uzlaştıkları bir görüşü de yansıtmaktadır (Surya, 2017: 47). Eserde ten, ölüme bağlı olması nedeniyle tiksinti verici olarak işlenir. Zira, ölümden sonra ten çürüyecek, ardında pis bir koku bırakacaktır. Hristiyan tasımında, tenin faniliği paralel olarak onun cinsellikli olmasıyla ilişkilendirilmektedir. Tenin cinsellikli olması ve cinsellikli tenin ölümle olan ilişkisi beraberinde kötülük ile kurulan ilişkiyi getirmiştir. Bu nedenle Hristiyan tasımında cinsellikli ten, insanın kurtuluşuna engeldir ve bu engelin sağlayıcısı olarak kadının bedeni görülmektedir. Bu nedenle bilhassa kadın bedeni, kötücül ve ölümcül olarak tasvir edilmektedir. Gourmont'un derlediği evanjelist yazarların eserleri, kadının teninin erkek açısından ölümcül olması düşüncesi etrafında ortak bir takınakta birleşmektedir (Surya,2017:47, 48).

Benzer bir yaklaşımla, yasakların cinsel eylemler üzerindeki tahakkümü; dini, ahlaki bir temelde toplumsal yapı içerisinde de görülmektedir. “Toplumdan fahişeleri yok ederseniz her şeyi şehvetle kirletmiş olursunuz” (Aziz Augustinus’dan akt. Dolby, 2014: 31) diyen Aziz Augustinus MS 387 tarihinde Hristiyanlığa geçmiş, ‘ilk günah’ kavramını ortaya atmış ve düşünceleriyle Batı Hristiyanlığına ve felsefesine yön veren etkili isimlerden birisi olmuştur. Aziz Augustinus’un cinselliğe yönelik görüşleri, Ortaçağ’ın zeitgeistini açıklayıcı bir niteliktedir. Cinselliği evlilik kurumu içerisinde kabul edilmesi gerektiğini savunan Augustinus, cinsel eylemlerin de sadece üreme amacı taşıması gerektiğini ve zevk barındırmamasını savunur. Onun görüşleri doğrultusunda birçok rahip, “neyin günah olup neyin olmadığını, hangi uygulamalardan uzak durulması gerektiğini uzun listelerle” belirlemişlerdir (Dolby, 2014: 31).

Ancak Bataille’in inançlı olduğu döneminde, tene karşı tutumu, Hristiyanlığın tasımında olduğu üzere takınaklı bir yönelimde değildir. Bu nedenle, Bataille’in inançlı yıllarında teni kötülediği ve ona karşı katı bir tutum içerisinde olduğu söylenemez. Tanrı öldüğü zaman ise Bataille, ten ne ölçüde pis ve kirli olursa tanrının da o denli trajik bir ölümü olduğunu ifade eder. Bu bakımdan kirli ve pis olan tenin ardında, çürümeyecek ideal bir güzellik vaat eden bir Bataille için tanrı artık yoktur (Surya, 2017: 40, 51).

1919 senesinde Bataille’ı etkileyen, yalnızca tenin bu yönü değildir. Gourmont’un eserinde oldukça ayrıntılı bir biçimde anlattığı Hristiyan şehitlerinin hikayeleri de bulunmaktadır. Bu hikayelerde, Hristiyan şehitleri çeşitli dehşet verici, acımasız işkencelere maruz kalırlar ve onlar için bu, hiçbir kıymeti olmayan tene yapılan işkencelere katlanma, tanrıya armağandır. Dolayısıyla Gourmont’un işkence tasvirlerinin oldukça etkisinde kalan Bataille’in, 1919 senesinde işkenceye yönelik düşüncesi, tanrının sevgisinin kurbanlarına bir lütuf niteliğini taşıdığı yönündedir. Bu nedenle, işkenceye maruz kalan tanrı şehitlerinin

kendilerini bu işkenceye vecd hâlinde feda ettiğini düşünen Bataille; 1925 senesinde inancını yitirmesiyle beraber işkence karşısındaki görüşlerini, maruz kalınan dehşetin mutlaklığı kadar mutlak olan bir tanrının yokluğuyla aynı ölçüde vecd yaratıcı olduğunu yönünde ifade etmektedir (Surya, 2017: 49,50).

Bataille’ın inanç yitiminden sonra, kendisinin fikirsel düzlemde oldukça etkileyen birçok düşünür bulunmaktadır: Proust, Hegel, Kant, Nietzsche, Dostoyevski, Kafka, Heidegger, Sade, Marcel Mauss, Durkheim, Freud (Ulaş, 2002: 132 ; Cevizci, 2002: 132 ; Surya, 2017: 46). Surya’ya göre Marcel Proust, kuvvetli bir ihtimalle Bataille’ın okuduğu ilk çağdaş yazardır ve Bataille’ın Proust okumaları Nietzsche, Gerçeküstücüler, Dostoyevski, Gide ve Alman Felsefesi okumalarından önce gelmektedir (Surya, 2017: 68). Surya’nın öne sürdüğü bir diğer çıkarım, Bataille’ın Madrid’de iken Proust okuması neticesinde, dini düşüncelerinin kapılarını aralayan ilk düşünürün Proust’un olmuş olması ihtimalidir. Ancak Surya, Proust okumalarının devamında gelen Gide ve Nietzsche okumalarının da Bataille’ı dini düşünceden tamamen uzaklaştırdığını belirtir. “Proust’un aşındırmaya başladığı şeyi Nietzsche temelinden yıkar” (Surya, 2017: 79).

Bataille, 1922 ya da 1923 yıllarında Lev Shestov ile tanışmıştır. Lev Shestov’un felsefesinin hareket noktasını, Dostoyevski ve Nietzsche’nin düşünceleri oluşturmaktadır. Bataille’ın düşün dünyası için Shestov oldukça önemli bir isimdir. Zira, Sheshov’un Nietzsche yorumu, onun inkâr etme temelindeki düşünceleri bile yenerek, yeniden fethettiği yönündedir. Bu nedenle, Shestov’un Bataille’ın üzerindeki etkilerinden biri ve belki de en önemli olanı Bataille’ın şiirsel bir Nietzsche okumasını terk etmesini sağlamasıdır. Öte yandan, Shestov’un Bataille üzerindeki bir diğer etkisi, Dostoyevski üzerinden gerçekleşmiştir. Bataille’ın oldukça etkisinde kaldığı ve hayranlık duyduğu Dostoyevski’yi bilmesini sağlayan Shestov olmuştur. Dolayısıyla Shestov, Bataille’ın Dostoyevski ve Nietzsche tahkiklerinde bir nevi kılavuz niteliğindedir. Bataille, Shestov ile çalışmalarında Nietzsche’den hayata “evet”i; Dostoyevski’den imkânsız, gülünç ve tiksinti verici olanı almıştır (Surya, 2017: 86, 87).

Shestov’un, Dostoyevski ve Nietzsche üzerinde önemle durduğu ve kendisini de oldukça etkileyen konu, bu düşünürlerin tarihsel alanda yer eden inanç dönüşümleridir. Bu, bizzat Shestov’un hayranlık duyduğu bir inanç dönüşümü tarihidir. Shestov’a göre Dostoyevski ve Nietzsche, eski düşüncelerinin dayanaklarından sıyrılırken yalnızca “artık hiçbir şeyin doğrulanamayacağı bir çıplaklık riskiyle” eski inançlarını çamura bulamakla kalmamış; bu tür düşüncelerini, aynı zamanda küçük görmüşlerdir. Dolayısıyla inanç dönüşümü noktasında Dostoyevski ve Nietzsche’ye derin bir hayranlık duyan Shestov’un, Bataille’ın da yaşamış olduğu inanç dönüşümünde yoğun bir etkisi bulunmaktadır. Shestov’un, Bataille’ın

düşüncelerinde temas ettiği bir diğer önemli unsur, Shestov'un idealizme karşı olan görüşleridir. Anti-idealist olan Shestov' da ciddi bir idealizm eleştirisi bulunmaktadır. İdealizmin, insan ruhu üzerinde en güzel ve çekici biçimleriyle hükmettiğini; ancak bu hükümlerin esasında insanın en bayağı itkilerinin karşılığı olarak bulunduğunu söyler. Shestov'a göre, Nietzsche ve Dostoyevski de idealizmden anti-idealizme geçiş yaparak idealizme karşı, şiddetli bir tutum benimseyen düşünürlerdir. Benzer bir biçimde Bataille da inançlı olduğu dönemlerde idealisttir; ancak sonraki döneminde o da Nietzsche ve Dostoyevski gibi anti-idealist bir tutumla, her türlü idealizme şiddetle karşı durmuştur (Surya, 2017: 87-89).

Shestov, Nietzsche'nin felsefesinden bil ya da öl hükmünü inceleyerek, aklın cevaplamakta yetersiz kaldığı soruların ve rasyonellikten kurtulmuş bir şuurun yaratacağı dipsiz bir uçurumla ilgilenir. Surya, Shestov'un Nietzsche'den aldığı bil ya da öl hükmünün, her ikisinin de, dipsiz bir uçurum yarattığını ifade eder ve sonuç itibarıyla bu dipsiz uçurumları ahlaksız bir dünyanın uçurumu olarak betimler. Shestov için ise ahlakın yeri ahırdır. Bu nedenle, Shestov'un düşüncelerinden hareketle Surya, onun Tertullianus'dan da oldukça etkilendiğini ve felsefesinin Tertullianus'un öğretilerinden beslenmiş olabileceğinden bahseder (Surya, 2017: 89, 90).

Akıl, 'bu utanç verici' dediğinde insan utanmamalıdır; akıl bir şeye saçma dediğinde, hakikat belirir; kuşkusuz bir imkânsızlığa işaret ettiği yerde, orada ve sadece orada, kesinlik bütünüyle bulunur (Tertullianus'dan akt. Surya, 2017: 90).

Lev Shestov, paradoksal bir biçimde tragedya felsefesi ile ilgilenmektedir ve bu tragedya felsefesinin onun üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Shestov'a göre tragedya felsefesi deliliğin, umutsuzluğun ve ölümün felsefesidir. Bu bağlamda, Hristiyanlık her ne kadar tiksinti verici olursa olsun, esasında bu paradokstan aldığı zarar kadar beslenmektedir. Shestov, Tanrı'nın isteklerini imkânsızlık olarak tanımlar ve bu imkânsızlığın, Tanrı'nın yokluğuna tekabül ettiğini belirtir (Surya, 2017: 90).

Nietzsche'nin, Tanrı'nın ölümü ile ilgili olan argümanını, anti-entelektüalizm ve ateizm olarak değerlendiren Bataille da tüm değerlerin aşılması gerektiği fikrini düşünce dünyasında takip etmektedir (Cevizci, 2002:132). Bataille'ın inanç yitiminde oldukça etkili olan Nietzsche, Bataille'da kökten bir inanç değişimini sağlamıştır: "Tanrı'nın haklı gösterdiği iyilik yerine, Nietzsche, bir eldiven gibi tersine çevrilmiş bir ahlak buyruğu olarak kötülüğü belirtir" (Surya, 2017: 80).

Asıl adı Lev İzaakovic Schwartzmann olan Shestov, 1920 senesinde Rus Devrimi'nden kaçarak Fransa'ya gelir. Bataille ile sık sık görüşen Shestov, ona felsefe alanında bir nevi rehberlik eder. Bataille'ın felsefesinin birçok temel noktasında, Shestovcu bir bakış açısını

bulabilmek mümkündür. Bu bakımdan, Bataille da düşünceleri üzerinde Shestov'un etkisini kabul etmektedir. Ancak Surya, daha sonra Bataille'ın, Shestov'u birçok noktada eleştirdiğini belirtir. Bataille'ın, Shestov'a yönelik en şiddetli eleştirisi, onun "dünyanın felaketine çağrı çıkardıktan sonra, dünyanın hâline tevekkül" etmesidir. Bataille'a göre Shestov, her ne kadar şiddet düşüncesinin öğrenimini gerçekleştirmişse de aynı şekilde bu şiddet düşüncesinden uzaklaşmıştır. Dolayısıyla, Bataille'ı Shestov' dan uzaklaştıran bu gibi nedenlerin yanı sıra Bataille'ın Marksizme olan yönelmesi olmuştur (Surya, 2017: 92-94).

Georges Bataille'ın felsefesinde, önemli bir dönüm noktasını oluşturan bir diğer husus, Alexandre Kojève'nin "École des Hautes Études"da her pazartesi günü Hegel'in "Tin'in Fenomenolojisi"ni tercüme ederek okuması ve bu okumalar üzerine yorumlarda bulunmasıdır. Seminer tarzında olan Hegel okumalarında Jacques Lacan, Raymond Queneau, Raymond Aron, Roger Caillois, Maurice Merleau-Ponty, Éric Weil, André Breton ve Georges Bataille yer almaktadır. Bataille için düzenli ve gerçek bir Hegel okuması, Kojève'nin seminerleriyle birlikte onun kılavuzluğunda mümkün olmuştur. Bataille'ın Kojève aracılığıyla olan Hegel'i keşfi, onu en az Nietzsche kadar etkilemiştir (Surya, 2017: 246-249).

Bataille Hegel için şöyle söyler: "Çoğunlukla Hegel bana apaçık gerçeğin (évidence) kendisi gibi görünür, ama apaçık gerçeğe katlanmak güç" (Bataille'dan akt. Derrida, 2005: 6). Hayatı boyunca Hegel okumasını sürdüren Bataille, Hegel'in uçlara gittiğinden kuşku duymaz. Fakat, Hegel'in kaçmak için bu sistemi kurduğu görüşündedir. Kusursuz olan bu sistem, kavrayış gücüyle beraber, söylemselliği de ortadan kaldırmaktadır; ancak sorun nasıl olup da kendi yıkımına, kendi deliliğine, bilmemeye açıldığıdır. Bataille'a göre, Hegelci düşüncenin temeline ya da sonuna deliliğe denk olan bir yer yerleştirmek gerekir zira, Hegel imkânsız bir teoloji sunmaktadır. Böyle bir teolojinin Tanrı'yı içermesi, Tanrı ancak deliyse mümkündür "ve sadece Hegel'in atmaktan imtina ettiği adımı -kahkaha, kendinden geçme ve delilik- atarak Hegelci şaşkınlık verici gerçekliği yetkinleştiren biri bunu bilebilir" (Surya, 2017: 250).

Bataille'ın sorguladığı olanaksızın biçimi hep bu olacaktır: felsefenin söylemini tükettikten sonra, aynı zamanda felsefenin de dili olmuş olan bir dilin, bizim dilimizin sözlükçesine, söz dizimine, bu ortak mantığın egemen olduğu kavram karşıtlıklarının sınırlarından taşan şey nasıl yazılabilir? Bu, gerekli olduğu kadar olanaksız taşkınlık, söylemi olağandışı bir burkulmaya sürükleyecektir ister istemez. Dolayısıyla söylem, sonsuza değin, Hegel'le hesaplaşmaya zorlanacaktır (Derrida, 2005: 8).

Dolayısıyla bu çeşitlilik, Bataille'ın düşüncesindeki zenginliğin de kaynağı gibidir. Sanatın insan yaşamındaki yeri, eskiçağ'dan modern döneme kurban etme kültürü, öznenliğin anlaşılmasında ölümün yeri, bilginin sınırları ve çalışma Bataille'ın eserlerinin temelinde yer

alan ve bir çok farklı araştırma alanından edindiği fikirlerin izlekleri görülen başlıca konulardır (Ulaş, 2002: 170).

Georges Bataille'ı etkileyen bir diğer önemli düşünür Marquez De Sade olmuştur. Bataille ile Sade arasında önemli farklar olmasına rağmen; Bataille, Sade üzerine oldukça kritik düşünceler geliştirir. Sade'in vasıtasıyla düşünen Bataille; bu düşüncenin ürünü olarak bambaşka olanın bilimi anlamını karşılayan, diğer manasıyla dışkıbilime denk düşen kavramı yaratır: Heteroloji. Ancak bu kavram beraberinde, kutsal olanı da içine alan bir yapı içerisinde belirlemektedir. Surya'ya göre, Bataille "kuşkusuz Fransa'da Sade'ı gerçekten düşünen, bir kavram yaratan, yarattığı birkaç ender kavram gibi negatif ve tesadüfi bir kavram yaratan ilk kişidir" (Surya, 2017: 186).

Bataille, Sade'in başkaldırı niteliğinde olan yargılamalarının doğru bir temele temas ettiği görüşündedir. Düşünüre göre, Sade'in yöntemi inandırmak yerine meydan okumaktır ve bu nedenle onun yanlış tanınmasının ardındaki neden, olabirinin sınırına doğru gerçeği alt-üst eden başkaldırısının anlaşılmasındır. Bataille'a göre, Sade'in saldırdığı unsurlar şayet sarsılmaz bir yapı içerisinde bulunmasaydı, nihai olarak Sade'in bu meydan okuması anlamsız, değersiz ve sonuçsuz kalırdı. "Sade'in hayal ettiği egemen insan sadece olabirinin sınırını aşmaz; hiçbir zaman Sade'in düşüncesi bir an bile doğrunun uykusunu tedirgin etmez" (Bataille, 1993: 199).

Cemal Süreya, çevirisini yapmış olduğu "Aşkın Suçları" adlı eserinin önsözünde Sade'in romanları için dramatik sanattaki acıma ve zulüm gibi iki kaynak gördüğünü ve romanlarının bu iki temel unsur üzerinden insanı bulma çabası içerisinde olduğunu ifade eder. Bu bağlamda, Sade'in kendi felsefesi ile anlatımı arasında bir tutarlılık kurma isteği ve iç içelik bulunmaktadır (Sade, 2003: 8). Barthes'e göre ise, Sade cinsel hazzın söylevselliği nedeniyle bir dil kurucudur. Sade'in yazılarını Barthes; sınıflandırma, bölme, sayma, dizgeleştirme tutkusu olarak yorumlar bu nedenle düşünüre göre Sade amacı iletişim olmayan, yapay bir dil kurmuştur (Barthes, 1990: 147).

Bataille, günümüzde hiçbir düşüncenin, cinselliği kötülük yapma ve öldürme gereksinimine bağlayan itkilerin varlığının yadsıyamayacağını belirterek sadist olarak nitelendirilen bu içgüdülerin, normal diye sınıflandırılan insanın bazı yırtıcılıklarına hak verme olanağını tanıdığını; ancak bu temelde dinin salt bozukluğun olgusal açıklamasıyla yetindiğini dile getirir. Benzer bir biçimde Bohn, asıl tehlikeli olan şeyin içgüdü sözcüğünün kullanılmasının değil; bu sözcüğün anlamını bilmeyerek bundan bir açıklamaymış gibi yararlanmak olduğunu ifade etmektedir (Bohn'dan akt. Gide, 1992: 34). Dolayısıyla Bataille'a göre Sade'in yaptığı şey, bu içgüdülerin ustaca açıklamasını yapmak ve bu surette insanın

kendinin bilincine varmasına katkı sağlamaktır. Bataille, evrensel bir dilde yer alan “sadist” kavramın bu katkının bir temsili olduğunu belirtir. Düşünür, Sade’ın Jastine ve Juliette kahramanlarını referans alarak, bu kahramanların betimlediği içgüdülerinin günümüzde de varolma hakları olduğunu, kaygılı ve akılcı insanların ise bu içgüdüleri bildiklerini söylemektedir. “Artık gizlenmemektedirler ve onları anlama olanağı vardır: ama onlara uygun görülen varolma şekli patolojiktir” (Bataille, 1993: 204).

1. 4. Gerçeküstücüler ve Bataille

Bataille’ın kendi dönemi içerisinde gerçeküstücülük akımı ile kurduğu ilişki, günümüzde de farklı düşünce çevrelerinde üzerine tartışılmaya devam edilen bir konudur. Bataille ile gerçeküstücülük arasındaki ilişkiyi, çoğu düşünce çevresi zorlama bir ilişki olarak değerlendirmektedir (Ulaş, 2002: 170, 171). Georges Bataille’ın gerçeküstücülerle ilk teması Leiris, Fraenkel ve Masson vasıtasıyla 1924 yılına tekabül eder. Surya’ya göre, Bataille’ın 1924 yılına kadar politikaya ilgili duyduğu söylenemez; 1924 yılında ise politik anlamda ilgi gerçeküstücülerle tanışmasıyla gerçekleşmiş ve gerçeküstücülerin ele aldığı estetik ve politikayla tanışması bu konuların yavaş ve yakından bilincine varmasını sağlamıştır. Ancak belirtmek gerekir ki, gerçeküstücülerin temel ilgi alanları, aynı zamanda gerçeküstücü olsun olmasın esasında dönemin de temel bir ilgi merkezi durumundadır (Surya, 2017: 93, 95).

Georges Bataille ile gerçeküstücülüğe yeni adım atan ve bir inanç dönüşümü yaşamakta olan Michel Leiris, Ulusal Kütüphanede beraber çalıştığı Jacques Lavaud’un vasıtasıyla tanışır ve kısa süre içerisinde dost olurlar (Surya, 2017: 100,101). Bu nedenle, Bataille’ın gerçeküstücülük ile ilk teması Michel Leiris üzerinden olmuştur. Ancak Bataille gerçeküstücülüğün kendisine herhangi bir şey katmayacağını düşünerek, bu hareketin içinde yer almaz. Surya, Bataille’ın gerçeküstücülüğe karşı kesin çekinceler öne sürdüğünü ve Bataille’ın gerçeküstücülüğün yoğun havasının kendisini boğacağını söylediğini aktarır. Öte yandan, gerçeküstücülük dönemin karmaşasına bir çözüm olarak sunulmuştur; ancak Bataille tarafından hem toplumsal alanın içinde bulunan karmaşaya hem de kendi bireysel karmaşasına yönelik gerçeküstücülük uygun bir çözüm olarak değerlendirilmez (Surya, 2017:103-105). Bataille’a göre gerçeküstücülük salt toy bir itkiselliktedir (Surya, 2017: 133).

1924 senesinde birçok farklı grup gerçeküstücülüğün çatısı altında, Breton’un etrafında bir araya gelmiştir. Genellikle bu gruplar herhangi bir dergiden, doktrinden ya da öncülerden oluşmaktadır. Fakat bu gruplardan “Blomet Sokağı Grubu” olarak adlandırılan grup, diğer gruplardan farklı olarak herhangi bir öncü, doktrin ya da dergi kaynaklı olmadan salt Blomet Sokağından oturan ressam André Masson’un atölyesinde buluşan dostlardan oluşmaktadır.

Atölyenin ziyaretçileri genel olarak şu isimlerdir: Rolan Tual, Max Jacop, Antonin Artaud, Juan Miró, Jean Dubuffet, Georges Limbour, Michel Leiris, Armand Salacrou, Gertrude Stein ve Ernest Hemingway. Bu atölyenin ziyaretçileri buraya, genelde birbirlerinin aracılığı ile gelerek belirli bir çevre oluşturmuşlardır. Blomet Sokağı Grubu, Breton'un Fontaine Sokağından ayrı bir bağımsızlığa ve ahlaki bir özgürlüğe sahiptir. Dolayısıyla Breton ve Blomet Sokağındakiler arasında temel ayrılıklar bulunmaktadır. Bu ayrılıkların birisi, Blomet Sokağının ahlaksal özgürlüğüdür. Bu sokaktakiler cinsellik, içki ve afyon tüketiminde oldukça özgürdürler; ancak Breton ahlaki tutuma önem veren birisi olarak buna karşı şiddetli bir tutum sergiler. Bir diğer neden ise Blomet Sokağındaki düşünürler ve Breton arasındaki farklı entelektüel tutumdan kaynaklanmaktadır. Blomet Sokağındakiler özellikle Nietzsche ve Dostoyevski'ye derin bir hayranlık duyarken, Breton için bu önemsiz tutum onlara karşı besleyeceği bir tür nefretin de kaynağını durumundadır. Ancak, Breton ve Blomet Sokağını birbirinden ayıran en temel nitelik ahlak konusundadır. Ahlakı özgürlük olarak değerlendiren ve ahlaki yargılamalarını yalnızca eserler üzerinden yapan Blomet Sokağı için, sanatçılar herhangi bir kişisel ahlak yargılamasına tabi tutulmamalıdır. “Eser hayranlık vericiyse, yaratıcısı da ister istemez hayranlık vericidir.” Fakat Breton, sadece eserin değil aynı zamanda eserin yaratıcısının da ahlaken uygun davranması gerektiğini savunmaktadır (Surya, 2017:105-108).

Bu bakımdan, Bataille için Blomet Sokağı ve Château Sokağı önem ihtiva etmektedir. Sık sık Blomet Sokağında bulunan düşünür, Andre Masson ile sıkı bir bağ oluşturmuştur. Bataille, gerçeküstücülüğün içinde ve bunun dolayısıyla Breton'un himayesinde olmamıştır; ancak Breton'un gerçeküstücülük üzerindeki belirleyici bir unsur olduğunu fark eden Bataille Breton'un öğretisinin aksi yönünde bir düşünce geliştirmiştir. Dolayısıyla Bataille'in, Blomet Sokağında ve Château Sokağında kurduğu yakın dostluklar üzerinden, Breton'un bu kişiler üzerindeki etkisini kırmak gibi bir arzuyu da beslediği düşünülebilir (Surya, 2017: 110,111). Bataille, Breton'un biçimlendirdiği bir düşünce yapısında ortaya çıkan yegâne şeyin; Breton'un kabul ve ret ölçütleri, heyecanları, değerleri ve sınırları olduğu görüşündedir. Bu bakımdan Bataille için, bu akım içerisinde seçilmiş olarak yer almanın Breton'un sınırlarının aşılmasının bilincinde olduğu söylenebilir (Surya, 2017:114,115).

Georges Bataille'in gerçeküstücülüğü değerlendirme biçimini incelediğimizde öncelikle Breton ile kesin bir karşıtlık içinde bulunduğunu belirtmek gerekir. Bataille, Breton'un “Birinci Manifesto”sunu okunmaz olarak değerlendirirken; “Poisson Soluble”ni olabildiğince olumlu ele alır. Gerçeküstücülükte ele alınan otomatik yazı ise Bataille için salt vakit öldürücü bir ilgidir. Ancak Bataille, “La Révolution Surréaliste”, bir çeviri nedeniyle ilk ve son kez katılmıştır. Esasında, Bataille'in gerçeküstücülerle olan ilk temasında tepkili bir

yaklaşım sergilemediği ve Breton, Eluard, Aragon, Gala ile olan ilk görüşmesinde onlardan oldukça etkilendiği söylenebilir. Ancak Bataille'in kuşkucu kişiliği, aralarına katılmasını engelleyerek bu etkinin kısa sürmesine neden olmuştur. Belirtmek gerekir ki, Bataille'in gerçeküstücülerle ilk temasında henüz yazılı bir eseri de bulunmamaktadır. Bu dönem kendisini daha çok fiktisel bir düzlemde geliştiren Bataille, gerçeküstücülerin karşısına çıkacak yazılı bir kaynağı bulunmamasından dolayı taviz vermekten çekinir ve bu çekince de onların arasına katılmasına yönelik başka bir engel olur (Surya, 2017: 111-114).

1928 ve 1929 yılları, gerçeküstücüler arasında kırılmaların yaşandığı ve yönelimsizliğin gerçeküstücüler arasında hâkim olmaya başladığı bir süreçtir (Surya, 2017: 152). Breton ahlak, fikirler ve eserler hususunda sert bir tavır içerisinde ve üyelerinin gerçeküstü hareketten ayrılmaları, hareket için gitgide bir tehlike unsuru oluşturmaktadır. Surya, bu dönemde gerçeküstücü hareketi Breton'un tutumlarını merkeze alarak, dinsel bir karaktere büründüğünü belirtir. Dolayısıyla, hareket içerisinde meydana gelen ve Breton'un sapkınlık olarak değerlendirdiği arzular, hareketin ilk zamanlardaki coşkusunun yerini gerilime bırakmaktadır. Breton için estetik yargılar, ahlaki yargılara tabi olmalı ve ahlaki olanın yapısından ayrılmamalıdır. Bu bağlamda Breton, idealist bir yaklaşım sunar. Bu düşüncelerinin neticesinde Breton yargılamalarıyla; Max Ernst, Juan Miró, Artaud, Vitrac ve Soupault'u çok sert eleştirilere maruz bırakarak, onları birer hain ilan etmesi ile birlikte hareket içinde şiddetli parçalanmalara da sebebiyet verir (Surya, 2017: 154,155). "Breton, herhangi bir hükümdardan daha fazla ayrımcıdır, iyiye ve kötüye dair hareketin referans noktalarını o ifade eder ve etrafındakileri itaatlerine bağlı olarak kabul eder ya da reddeder" (Surya, 2017: 154).

Surya'ya göre, Breton gerçeküstücülüğün yalnızca teorisini ve ideoloğu olarak kalırken; Bataille bu akımın felsefi soruşturmasını yaparak, Breton'un aksine bu akımın filozofu olmuştur. Breton, gerçeküstücülüğün felsefi bir temelde değerlendirememiştir. "Gerçeküstücü olağanüstülük, savaşın nasıl bir kıyım olduğunu güçlkle gizliyordu. Bataille'in 'hayvanlığı', savaşın bütün bir kuşağı fırlatıp attığı umutsuzluğa ve tiksintiye çok önem veriyordu" (Surya, 2017:168). Bataille'a göre, dünyada savaşların olması yeterince iğrençtir; ancak savaş, içinde yaşadığımız bu dünyanın aynı zamanda bir gerçeğidir ve bu nedenle savaşın olmadığı bir dünya olmayacaktır. Bundan dolayı Bataille, insanların bahsedebileceğimiz bir doğalarının olmayacağını ifade eder. Surya, Bataille'in gerçeküstücülüğünü onun kendilerini gerçeküstü diye tanımlayanların arasında bir fark koyarak açıklamaktadır: "Eğer Bataille bir şekilde gerçeküstücü olduysa, gerçeküstücülüğün düşünülemezliğini (imkânsız) sadece o düşündüğü içindi" (Surya, 2017:168).

Breton için ise, gerçeküstücülük hareketi, olağanüstü olana dair bir araç işlevindedir. Ancak Bataille'in değerlendirmesi bu yönde değildir; ona göre gerçeküstücülerin bu olağanüstüne yönelik çabası, hayata hayır demektir. Bataille'a göre sevgi, hakikat temelinde bir utanç olmadan olamaz. Bu nedenle Bataille, hayatın hakikatinin en değersiz ve pislik içinde olanda aranması gerektiğini ifade eder. Bataille'in burada Van Gogh'a işaret etmektedir. Van Gogh genelevlerden tiksindir; ancak kesik olan kulağını genelevine götürür. Bu nedenle hakikat temelindeki bir arayış ve sorgulama çabasının, idealleştirmeye olan eğilimini Bataille, yalnızca bulaşıcı bir hastalık olarak yorumlar (Surya, 2017:169).

Bataille, gerçeküstücülüğün şiddetle bir idealizm olduğunu söylerken; Breton akımının kesinlikle bir idealizm olamayacağını savunur. Breton'a göre, Bataille bir psikasteniktir ve savunduğu şeyler sağlıklı bir insanın savunabileceği şeylerden uzaktır. Bu nedenle Breton, Bataille'in kirli, değersiz ve tiksinti verici olarak sunduklarının karşısına temiz ve parlak olanları koyar. Breton'a göre Bataille'in söyledikleri herkesin tiksindiği şeylerdir. "Bay Bataille, sinekleri seviyor. Biz sevmiyoruz..." (Breton'dan akt. Surya, 2017: 175). Ancak belirtmek gerekir ki normatif bir yapının bulunduğu ve kendi içine dönük her oluşumun iddia ettiği şeyin, dışında başka bir şey olabileceği aşıkardır. Dolayısıyla, genel olarak gerçeküstücülüğün özellikle Breton'un tutumu, bu yönde gelişmektedir. Bu nedenle Bataille, akımın olduğunu iddia ettiği şeyin esasında tam tersi bir yönde belirlediğini, materyalist bir bakış açısıyla ilk fark eden isimdir.

Bataille'in gerçeküstücüler ve bilhassa Breton'u kendi deyimiyle "ikiyüzlü" ve "dolandırıcı" olarak nitelendirmesinin bir diğer nedeni ise, gerçeküstücülerin Sade'a yönelik olan tutumları ve yüceltmeleridir. Bataille'a göre ahlaki olarak her türlü aşırılıktan uzak duran, erdemi yücelten ve tiksindirici olandan sakınan bu insanlar Sade'ı şaşırtıcı bir biçimde yücelmişlerdir. Sade, gerçeküstücülükte övgüyle bahsedilmiştir; ancak bu insanların Sadecı olunmasına kati surette müsaade edilmemiştir (Surya, 2017: 183,184).

Bataille için gerçeküstücülük, yıkıcılığı kendisine otorite etmek ve her türlü olumsuzluktan sıyrılmak yerine, değerler üretmesi ve yüksek bir otoriteye kendini teslim etmesi sonucunda salt toy bir ahlak eğiliminden ve körlükten başka bir netice sağlamamıştır (Surya, 2017:188). "Gerçeküstücü nesne öz olarak, saldırı hâlidir: yok etme görevi vardır. Kuşkusuz köleleşmez, saldırması nedensiz, bir hiç içindir. İçkinlik istencinin varlığından kuşku duyulmayan yaratıcıyı aşkınlık oyununun içinde alır" (Bataille'dan akt. Duranay, 2013: 14).

1.5. Bataille'ın Yer Aldığı Dergiler

Bataille, katı bir tutumla idealizme karşı olan ve her fırsatta onunla mücadele eden bir düşünürdür. 1929 senesinde ise idealizmle olan mücadelesinde a priori perspektifi, Bataille ile çok az ortak noktalara temas eden bir dergiyi bir araya getirmiştir. Sanat, arkeoloji ve etnografya temalarında olan “Documents” dergisinin genel sekreteri sıfatıyla, Bataille’in daha ziyade arşivci-paleograf kimliği ve bu alandaki başarısı göz önünde bulundurularak, dergide yazması talep edilir. Documents bilimsel bir dergi olma amacını taşımaktadır; fakat Bataille dergiye, gerçeküstücülükten ve dolayısıyla Breton’un çemberinden çıkan yazarları da yazı kuruluna alarak, dergiye dahil eder. Georges Limbour, Michel Leiris, Marcel Griaule, Jacques-André Boiffard, Roger Vitrac, Robert Desnos bu yazı kurulunda yer alan isimlerdir (Surya, 2017: 158,159).

Derginin ilk sayıları bilimsel bir havaya uygun, ağır ve resmi olarak çıkartılır; fakat daha sonra Bataille’in etkisiyle bu bilimsel yazıların yanına Afro-Amerikan müzikholü, caz, Hollywood sineması ve oyuncularını, kabare şarkılarına da yer verilerek bir tür çeşitlilik sağlanır. Documents dergisini Bataille, anti-idealizm mücadelesinde önemli bir araç olarak kullanmıştır. Bu nedenle, Documents’in ilk dört sayısı, idealizme ve dolayısıyla gerçeküstücülüğe karşı güçlü birer saldırı niteliğini taşımaktadır. “Akademik At”, “Saint-Server Mahşeri”, “Çiçeklerin Dili”, “İnsan Yüzü” Bataille’in Documents’in ilk sayılarında yer alan yazılarıdır. Bu yazılar baştan sona kademeli ve temkinli olarak öncelikle idealizme, sonrasında ise gerçeküstücülüğe karşı yapılan saldırıyı temsil etmektedir. Bataille, didaktik bir tarzda kaleme almış olduğu “Çiçeklerin Dili” adlı yazısında, çiçeklerin herkes tarafından güzel olarak değerlendirildiğini; ancak çiçeklerin kendi içinde böyle bir durumu olmadığını ifade eder. Çiçeklerin güzel olarak değerlendirilmesi ve onun çoğunlukla sevgi ile özdeşleştirilmesi Bataille’a göre salt, insan idealine uygun olarak sunulan şeylerdir. Hâlbuki, çiçekler nitekim kökleriyle güzelliklerini “iğrenç” gübre kokusundan almaktadır. Bu koku, çiçeğin kaçınılmaz solmasının işaretini taşır ve çiçek solduğunda herkes tarafından kabul edilen çiçeğin güzelliği bir nevi sona ermektedir. Bataille’in ifadesiyle çiçek nihayetinde “havada uçuşan bir gübre paçavrası” olmaktadır (Surya, 2017: 160-164).

Documents Dergisi 1931 senesine kadar, kapatılmasına dek, Bataille ve Breton’dan ayrılan on iki imzacının yazılarıyla gerçeküstücülüğün ne olmadığını ve Breton’un himayesinde kaldığı süre boyunca ne olamayacağını göstermeye çabalamıştır. Documents’in kapanmasıyla beraber, Bataille ve çevresi arasında kalıcı bir ideolojik grup oluşmaz. Surya’ya göre, Bataille kendi döneminde farklı görüş açıları ve özgün yorumlarıyla felsefi, estetik ve politik temelinde aşırı sol radikalleri bir arada toparlayabilir ve bir düşünce ustası olarak kendini

konumlandırabilirdi. Ancak bunun gerçekleşmemesi, Bataille’ın her daim kendisiyle hemfikir olunan her konuda “çıtayı biraz daha yukarı taşıması” nedeniyledir (Surya, 2017: 205).

Boris Souvarine, 1931 senesinde aşırı sol bir dergi olan “La Critique Sociale”¹⁰ yayımlamaya başlar. Dergi, kendi içinde sorun olarak birçok unsuru ele almaktadır: Sovyetler Birliğinin ve komünist rejimin devrimi ne hale getirdiği, Lenin ve Troçki eleştirisi, Stalin’in şiddetli eleştirisi, Marx eleştirisi gibi. Bu nedenle bu dergi için belirlemeci bir tutumla derginin Marksist olduğu tanımlaması yapılamaz. La Critique Sociale, daha çok sol bir düşünce yapısı içinde, içeriden bir eleştiri olması bakımından bir ilki temsil etmektedir (Surya, 2017: 209).

La Critique Sociale dergisinin yapısını incelediğimizde dergide; Jacques Baron, Raymond Queneau, Michel Leiris, Jean Piel, Doktor Dausse, Jean Bernier gibi Bataille’a yakın olan isimler yer alırken ayrıca Souvarin’in önceden çıkarmış olduğu “Bulletin Communiste” dergisinde yer alan ve Souvarin’e yakın olan isimler de bulunmaktadır: Pierre Pascal, Amédeé Dunois, Pierre Kaan, Lucien Laurat, Aimé Patri, Jacques Mesnil, Jean-Jacques Soudeille, Max Eastman, Karl Korsch ve Joachim Maurin (Surya, 2017: 216,217).

La Critique Sociale’nin oluşumu genel itibariyle, Demokratik Komünist Çevre’den oluşmaktadır. Bir tartışma platformu olan ve Komünist Parti’den uzaklaştırılmış, ayrılmış olanlardan oluşan Demokratik Komünist Çevre, bu bakımdan La Critique Sociale dergisinin de yapısını oluşturmaktadır. Zamanla bu dergiye katılanlar arasında gerçeküstücülerden Breton, Eluard, Aragon, Tzara, Péret, Naville, Queneau ve Desnos’ da olmuştur. Dolayısıyla derginin etrafında oluşan bu çevrenin, esasında aralarında derin görüş ayrılıkları ve çatışmaları barındıran düşünürlerden meydana geldiği söylenebilir. Surya’ya göre, La Critique Social dergisinin iç ve dış dinamikleri ile dergi içerisindeki derin görüş ayrılıklarını değerlendirebileceğimiz bir tanık olarak, bu çevreye katılımı her daim bir sorun teşkil eden Simone Weil’in görüşleri önem teşkil etmektedir. Surya, Simone Weil’in kendisi ve Bataille için, devrimden çelişkili olarak iki farklı şey anlayan bu iki insanın nasıl bir arada bulunabileceği sorusunu sorduğunu belirtir. Surya’ya göre Weil, devrimin kendisi için yüksek bir ahlak iken; Bataille için, içgüdülerin ve patolojik olan nitelendirilen itkilerin serbest kalması manasını taşıdığını ifade etmektedir. Dolayısıyla, Documents de olduğu üzere La Critique Social’da Bataille’ın, fikirsel olarak uzlaştığı ve ortak amaçlar taşıdığı bir grup niteliğinde değildir. Bataille, Çevre’nin rasyonel devrimine karşı, arzuların ve içgüdülerin kaosunu ortaya koymuştur. Çevre’nin devrimin karşısında, Bataille’ın Sade’ı temsil eden sürekli bir başkaldırısı vardır (Surya, 2017: 220-222).

¹⁰ 1931 ile 1934 yılları arasında yayımlanan dergi maddi zorluklar nedeniyle çalışmasını sonlandırır http://www.collectif-smolny.org/rubrique.php3?id_rubrique=48 (02.02.2020)

La Critique Social'ın yazı kurulunda etkin olan isimler ise Souvarine ve Colette Peignot'dur. Surya'ya göre Souvarine'in dergi için onaylamadığı yazılara karşı tutumu, bu yazıların kapsamının yazı kurulunu değil; yalnızca yazarını ilgilendirdiğine yöneliktir. La Critique Social'da Bataille'in "İsraf Kavramı", "Devlet Sorunu", "Faşizmin Psikolojik Yapısı" gibi onun politik bakış açısını belirleyen ve önem atfeden yazıları yayımlanmıştır. Ancak yine Surya'nın tespitine göre Bataille'in La Critique Sociale dergisi üzerinde, Documents'de olduğu üzere belirleyici bir etkisi bulunmamaktadır (Surya, 2017:224).

"Contre Attaque" dergisinin oluşumu ise 1935 senesinin Kasım ayında, İkinci Dünya Savaşı'ndan önce, Fransız entelektüel aşırı solu ve Bataille'in katılımıyla tesis edilmiştir. Bu oluşum, mevcut politik durum nedeniyle Breton ve Bataille'in ilk kez üzerine uzlaştıkları ve birlikte çalıştıkları bir faaliyettir. Kurucusunun Bataille olduğu bu dergi, farklı görüş ve düşünceleri içermektedir. Örneğin dergi Breton, Eluard Péret gibi sıkı gerçeküstücüler, Maurice Heine gibi bağımsızlar ve Bataille ile ona yakın olan isimler Dora Maar, Henri Dubief, Pierre Klossowski, Georges Ambrosino, René Chenon gibi isimler Contre Attaque dergisinin çatısı altında bir araya gelmişlerdir (Surya, 2017: 287-289). Bataille ve Breton gibi her zaman çatışmalı bir ilişki içerisinde olan ve uzlaşamayan iki düşünürün, bu dergide yer almasına yönelik Surya'nın değerlendirmesi, kaçınılmaz olarak yaklaşan savaşın etkisi ile yaş olarak ilerleyen Bataille ve Breton'un birbirlerine yavaş yavaş çok güçlü bir saygı ve hatta derin bir hayranlık göstermeleridir: "Dahası, uzaktan uzağa da olsa, birbirlerini anlayacak ve birbirlerine karşılık vereceklerdir" (Surya, 2017:303).

Contre-Attaque, dönemin hızla yayılan faşizm tehlikesine karşın devrimci harekete katkı sağlamak amacıyla kurulmuş, şiddetli anti-milliyetçi bir harekettir. Dolayısıyla savundukları devrim de her türlü ulus ve vatan fikrine karşıdır. "Contre-Attaque'a göre, milliyetçilik karşıtı biri vatanseverlik karşıtıdır" (Surya, 2017:290). Bu nedenle, oluşum gerek nasyonel-sosyalizm, gerek faşizm, gerekse sosyalizm ile beliren Sovyetler Birliği'yle karşıt bir konumda yer almaktadır. Surya'ya göre Bataille, faşizmin nedeni olabileceği risklerin ve gücünü neyin sağladığının herkesten çok farkındadır. "Faşizm açısından tek devrim, bir demokrasiyi azletmiş olandır; benzer şekilde, yönünü şaşırması ve inanca susamış halklara kolektif mitler sağlamaktadır" (Surya, 2017:291).

Bataille, faşizmin alt edilmesinin çözümünü mevcut demokrasi ve parlamenter sistemde görmemektedir. Ona göre, bu sistemler de çürümüş ve güçsüzdür. Faşizmi içkin bir sapkınlık olarak değerlendiren Bataille, Contre- Attaque'ın faşizmin sunduğu kitlesel mitlerine karşın, evrensel faydaya katkı sağlayacak yeni mitler, koyma amacını taşımasını istemiştir. Contre-Attaque baba, vatan ve aile üçlüsünü faşizmin üçlüsü olarak değerlendirir. "Baba-vatan-patron

üçlüsü eski patriyarkal düzenin üçlüsüdür” (Surya, 2017: 293). Dolayısıyla salt vatana ve aileye duyulan saygının beraberinde, evrensel bir saygısızlığa neden olduğu da savunulan fikirler arasındadır. Contre-Attaque’da Bataille ve destekçilerinin alınan kararlarda Breton’un da dahil olduğu ortodoks gerçeküstücüler üzerinde baskın olan bir etkisi bulunmaktadır. Öyle ki, Contra-Attaque devrimi, ahlaki boyutta da sunar. Dergi programına, burjuvanın ve kapitalizmin eğitim sultasından “çocukların özgürleşmesini, cinsel itkilerin özgür ifadesini, tutkuların serbest oyununu, bütün hazlardan yararlanma hakkına sahip özgür insan” temelinde konuları dahil etmektedir. Bu nedenle, derginin devrimi ele alış biçiminin temelinde Sade’in, Fourier’in ve Nietzsche’nin düşüncelerini bulmak mümkündür. “Sade sapkınlık için, Fourier tutku için, Nietzsche güçlerin bolluğu ve dünyaya rıza için. ...Fransız işçi hareketinin, Alman ve Avusturya işçi hareketlerinden farklı olarak, felakete koşmamasının tek yolu budur” (Surya, 2017: 291-293).

Contre-Attaque, resmi olarak 1936 senesinin Nisan ayında ,Halk Cephesi ve derginin içindeki muhaliflerin etkisi nedeniyle dağılmıştır. Bu dağılmanın ardında, Bataille’in ve Breton’un görüş ayrılıkları ile Bataille’in dergiye nüfuz eden fikrinsel ve üslup hâkimiyeti derginin dağılmasının alt nedenlerini oluşturmaktadır (Surya, 2017: 296-299).

Bataille’in ilk yazıları Aréthuse dergisinde yayımlanmıştır (Surya, 2017:158). Bunun dışında Bataille, Actualité dergisinde 1946 yılında İspanya hakkında bir makale yazar (Surya, 2017: 60). Bataille Ekim 1933’de, Masses (Kitleler) adında hem Marksist olanlara hem de Marksist olmayanlara açık olan, bir dergiye de katılmıştır ve bu dergiden 1934 senesinin Mart ayında ayrılmıştır (Surya, 2017: 245).

Minotaure Dergisi ise, Bataille’in kendisine ait olmayan sadece uzaktan katıldığı, gerçeküstücüler tarafından etkilenen ama salt gerçeküstücü olmayan Nietzscheci bir sanat dergisidir. Bataille, bu derginin yalnızca sekizinci sayısında bir tek yazı ile katılmış onun haricinde yazı yazmamıştır. Ancak Surya’nın görüşüne göre, Minotaure Dergisi Bataille’in gölgesinde kalmıştır. Tam manasıyla katılmadığı bu dergiye, Bataille’in bir isim ve ressamlarına bir motif vermiş olması, onun gerçeküstücülüğün üzerinde iz bırakarak derginin ilham kaynağı olmasını sağlamıştır (Surya, 2017: 251-255).

1.5.1. Acéphale

Acéphale dergisi, 29 Nisan 1936’da André Masson’un evinde Bataille’in açılış manifestosu olarak okunabilecek “Kutsal Komplo” isimli metni kaleme almasıyla ilk sayısını çıkarır. Bu dergi, 1936 ile 1939 yılları arasında ağırlıklı olarak Bataille’in yazılarının yer aldığı ve merkezinde Bataille’in fikirlerinin ve eleştirel tutumunun konumlandığı bir niteliği

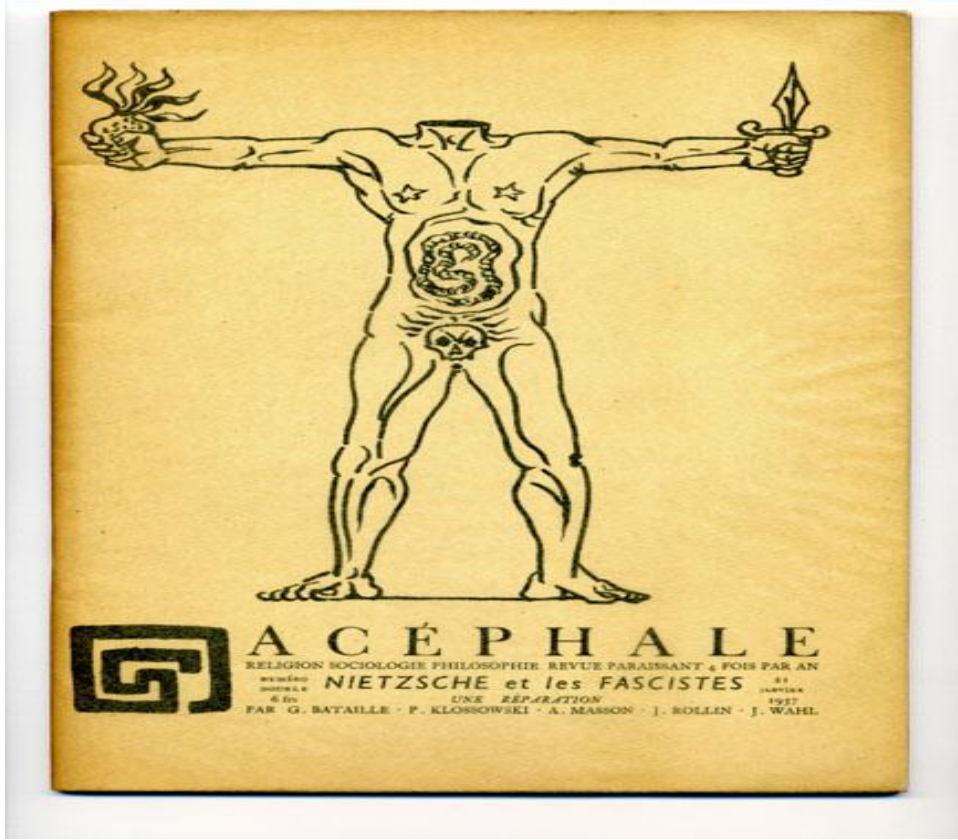
taşımaktadır. Antropoloji, din, psikoloji gibi alanlar nezdinde faaliyet gösteren dergide; Pierre Klossowski, Roger Caillois, Jules Monnerot, Jean Wahl, Ambrosino, Waldborg, Michel Leiris, Lacan ve Masson gibi isimler de bulunmuştur. Acéphale dergisi, niteliksel olarak bilhassa yerleşik politikanın ötesinde yer alan politik bir tutumu benimsemiş ve bütünsel olarak Nietzscheci bir dinsel yön ve Hristiyanlık karşıtı bir söylem içermiştir (Duranay, 2013: 10; Surya, 2017: 308). “Ne kadar çok yeni tanrı hâlâ mümkün! Dinsel içgüdünün, yani tanrı yaratıcı içgüdünün bazen zamansız hareketlendiği ben, her defa ne kadar çok biçimde tanrısallığın esinine sahip oldum” (Nietzsche’de akt. Bataille, 1998a: 212).

Acéphale, Yunanca “başsız” manasını taşıyan “akephalos” kelimesinden gelmektedir (Duranay, 2013: 10). Acéphale dergisinin kapağındaki çizimi, Bataille ve Masson beraber tasarlamışlardır. Bataille’ın tarifıyla, Masson Acéphale’in başsız insanının çizimini gerçekleştirir. Bu resimde, kesilen baş, cinsel organın bulunduğu yerde kafatası olarak bulunmaktadır. Bataille’ın, bu tasvir üzerindeki fikirsel etkisi kuşkusuz onun ölüm ve erotizm düşüncesinin, Acéphale’in insanında bedenleşmesinden ileri gelmektedir (Surya, 2017: 310). Bataille, Acéphale’i şu cümlelerle aktarır:

İnsan aynı bir hükümlünün hapisten kaçması gibi, ‘baş’tan kaçtı. Kaçtığı yerde bulduğu Tanrı değildi, suç karşısındaki yasak olan kişi ya da yasağın farkında olmayan bir varlıktı. Ben, ne olduğumun ötesinde, başı olmadığı için beni güldüren bir varlıkla karşılaştım; bu beni dehşete düşürdü, çünkü o masumiyet ve suçtan peydah olmuş bir varlıktı; o, sol elinde çelikten bir silah, sağında ise Kutsal Kalplerin alevini tutuyordu. O, aynı boşalmada Doğum ve Ölümü birleştirir. Bir erkek, insan ya da tanrı değildir o. O, ben de değildir, benden ötesidir: karnı, kendini kaybettiği bir labirenttir, orada beni de kendisiyle kaybeder ve orada kendimi o olarak bir daha keşfederim, başka bir deyişle bir canavar olarak doğarım (Bataille’dan akt. Duranay, 2013: 25).

İmkansız bir biçimde, doğumu ve ölümü bedeninde taşıyan Acéphale’in başı kesilmiştir. O, kemikleri beyazlaşmış, ölümün lanetini üzerinden atmış olarak hem tiksiniyen hem de en derin şehveti uyandıran cinsel organın yerindedir. Süreksizliğinden kurtulan Acéphale, vecdsel bir ölümü ve erotizmi temsil eder gibidir. Otoriteyi temsil eden baş kesilmiştir. Zihnin ve aklın ikili iktidarından gönüllü olarak çıkmış olan Acéphale, sözcüklerin iktidarını da yıkmıştır. Acéphale’in bedeni nesnel gerçekliklerle tüm bağlarını ve toplumsallığın tüm gerçekliğini elindeki bıçakla kesip atmıştır. “..başı olmadığı için görmeyen, duymayan, konuşmayan, yorumlamayan, düşünmeyen, dahası tasarlamayan, sadece varolan salt bir beden. Çok basit anlamda ilkel bir varlık” (Duranay, 2013: 28). Varlığın kişisiz zeminine ulaşan Acéphale, kaybettiği içkinliğe yeniden kavuşmuştur. “..başı olmayan insan Tanrı’yı terk etmiş... Fakat tanrı ölünce, artık tanrılara yer yoktur, efendi yoktur kral yoktur. ...uğrunda

ölünecek ya da yaşanacak Führer yoktur. ...Tek başlı toplumlar artık yoktur” (Surya, 2017: 316,317).

Görsel 1.2. Acéphale'in Kapak Tasviri

Kaynak: <https://denebtala.wordpress.com/2011/07/04/lacephale-stahlhartes-gehause/>
(erişim tarihi, 17.05.2020)

Agamben'in, Acéphale'in başsız insanına yönelik yorumu ise Georges Bataille'ın Ulusal Kütüphane'nin Cabinet des medailles'de görmüş olduğu hayvan başlı arkonların etkisini taşıdığı yönündedir. Gnostik mitolojideki agonlar, "...ruhani ve aydınlık öğelerin maddi ve karanlık öğelere karıştığı ve içine hapsoldüğü maddi dünyayı yaratan ve yöneten şeytani varlıklardır" (Agamben, 2012: 12). Acéphale'in kendi başından kurtulan insanı, derginin üçüncü ve dördüncü sayısında boğa başına sahip olarak belirlemektedir. Agamben'e göre, boğa başlı insan Bataille'ın projesini içeren bir çıkmaza tanıklık etmektedir (Agamben, 2012: 12, 13).

Acéphale'in yayımlandığı seneler, Birinci Dünya Savaşı'nın sonrasına; İkinci Dünya

Savaşı'nın da arifesine denk gelmektedir. Kitlelerin arzuladığı faşizm¹¹ egemenliğinin hızla yayıldığı ve imha politikalarının hüküm sürmeye başladığı bu yıllar, derginin de tüm faaliyetlerine yansımaktadır. Derginin ilk sayısında yer alan “Kutsal Komplo” yazısında tepki şu soruyla dile getirilmektedir: “Sonuna kadar mücadele etmeden evvel, yok etme arzusunun ihtiyacı olmadan bakmanın imkânsızlığı ile kendi yerini insanlara bırakmayı kim hayal edebilir?” (Duranay, 2013: 40). Bataille'ın, *Acéphale*'de dünya, nesne ve nesnel gerçeklik arasında kurduğu bağ, dışarıdaki kuşatan dünya ve onun uzantıları eleştirisinde önemli bir unsur olarak belirmektedir. Dolayısıyla *Acéphale*'de güncel olaylardan ziyade, faşizme bağlı gelecekteki olaylara öngörüsüne daha çok yer verilmiştir (Duranay, 2013:13;Surya, 2017: 321).

Derginin ilk sayısı, sekiz sayfadan oluşmaktadır. Bu ilk sayıda yer alan yazılarda; Sade, Nietzsche, Kierkegaard, Don Juan ve Dionysos'un düşüncelerine yer verilmiştir (Surya, 2017:310). 1937 senesinin Ocak ayında ise derginin ikinci sayısı çıkarılır. Derginin bu sayısı, Nietzsche'nin unutulmaması amacıyla, tamamen onun üzerine kaleme alınmıştır. O dönemde Nazilerin suistimali altında olan Nietzsche'ye hakettiği yeri verebilmek ve onun düşüncesinin yanlış anlaşılmasının önüne geçebilmek, Nietzsche'yi nazilerin elinden çekip alabilmek adına Bataille oldukça değerli bir mücadele sergiler. Nietzsche'nin faşistler tarafından okuması ve yorumlanması, onu anti-semitist ve pre-faşist bir filozof olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır. Ancak Bataille, o yıllarda Nietzsche'nin masumiyetini gören az sayıdaki insanların birisidir¹².

Az rastlanır bir cesarettir bu; birçok kişiye provokasyon gibi görünmüştür. Gerçekten de solcu birinin, hatta -L'Hummanité'de dahil- herkes tarafından tanınan aşırı solcu birinin, Breton'la birlikte Contre-Attaque'la -Georges Sadoul'un deyişiyle- 'komünizmin ötesine' yerleştirilebilecek bir devrimci sürece girmiş olan birinin, Nietzsche'ye sağcı olmadığını ve tersini savunmanın ancak tarifi imkânsız bir tahrifatla mümkün olabileceğini ileri sürmeye cesaret edebilmesi olabilir bir şey miydi? Dahası, hangi solcu Nietzsche'ye açıkça bağlılık bildirmeye cesaret edebilirdi? Yine de Bataille'ın yaptığı bu oldu. Bu itibar iadesi sürecinde Masson'un, Klossowski'nin, Wahl ve Caillois'nin desteğini aldı. Ve bu itibar aidesinin eksiksiz olması, kuşkuyla yer bırakmaması için, anlamlı bir ırksal karışım övgüsü içinde kendi sesini Nietzsche'nin sesine kattı (Surya, 2017: 312, 313).

1937 senesinin Temmuz ayında, savaş iyice yaklaşmıştır ve derginin üçüncü ve dördüncü sayısı beraber çıkar. Bu sayının konusunu Bataille, Dionysos'un aracılığıyla işin

¹¹ “Reich faşizm sorununu, özellikle bir ideoloji ya da aldanma meselesi olmaktan çok, aslında kitleler tarafından nasıl arzulandığı açısından ortaya koymuştur; çünkü (Reich'a göre) kitleler aldatılmadı, faşizmi arzuladılar ve açıklanması gereken de budur” (Holland, 2013: 29).

¹² Bataille şöyle söyler: “Nietzsche, hiçbir şeyi Yahudi karşıtlarına olan nefreti kadar açık dile getirmemiştir” (Bataille, 1998a: 210). Bataille'ın yaşadığı dönemde Nietzsche'nin faşist okumasının ön planda olması göz önüne alındığında oldukça kayda değer bir açıklamadır.

özünü ifade ettiği ölümü, kaygı düzleminde işler. Bataille ölümü vecdsel olandan hareket ederek; varlıkla, ben'le, toplulukla, kaygıyla ve trajik olanla ele almaktadır. Kaygı içinde bir araya gelerek yaşayanların; kaygıları ne kadar büyükse, o kadar içlerindeki varlık güçlüdür ve ancak o kadar trajik olabilmektedirler. Buradaki trajediyi, faşizmin yaydığı trajediden ve ölümden ayrı değerlendirmek gerekir. Nasyonasl-Sosyalistlerin saçtıkları ölüm yıkımdır. Bataille'in Acéphale cemiyeti ile birlikte kendi üzerine eğilen ölümü ise, vecdsel bir temelde yoksun bırakan, harap edici bir nitelikte olan bir ölüm biçimidir. Bu nedenle, faşizmin ölüm dalgası kendilerinin zarar görmeden, güçlenerek çıkacaklarını düşündükleri bir belirlenimin parçalanmalara sebebiyet vererek topluluklarının yoğun bir biçimde birbirine kenetlendiklerini tezahür etmektedir. "Faşizm, demokrasi gibi (demokrasiden daha fazla), ölümün ne olduğunu inkâr eder; daha kötüsü, ölümü muzaffer (örneğin vatansever) bir çözüm yaparak ondan sıyrılır" (Surya, 2017: 319).

Acéphale dergisi, 1938 yılında yayımlanmaz. 1939 senesinde yayımlandığında ise, küçük bir formatta, başlıksız, temasız, salt Bataille tarafından anonim olarak kaleme alınır. "Ölüm Karşısında Sevinç Pratiği" isimli bu yazıda, trajik bir Nietzsche anması da mevcuttur. Dehşet veren ve göz kamaştıran bir ölüm, derginin bu sayısında yükselen faşizmin çılgınlıkları arasında düşmektedir "...savaş her şeyi ve herkesi yerle bir etmeden önce, Acéphale'in son sayısındaki metinleri tek başına yazacaktır"(Surya, 2017: 320).

Acéphale, o dönemlerde yalnızca bir dergiyi temsil etmekle kalmaz; aynı zamanda Bataille'in önderliğinde kurulan bir cemiyeti de oluşturur. Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir unsur, dergi ve cemiyetin aynı niteliksel özellikler taşımadığıdır. Bu gizli cemiyete katılanların sessizliği koruma yükümlülüğünü yerine getirmiş olmaları; bu cemiyetin faaliyetleri, amacı ve projesi hakkında kesin bilgiler sunmamakla beraber, birçok veçheyi de karanlıkta bırakmaktadır. Dolayısıyla bu durum, cemiyetin icraatlarıyla ilgili ortaya atılan birçok temelsiz yorum ya da spekülasyonların da ortaya çıkmasına mahal vermiştir. Bununla birlikte, cemiyetin bilinen iki törensel kuralı vardır. Bunlar: Antisemitistlerle el sıkışmamak¹³ ve Concorde Meydanında XVI. Louis'in idamının anılmasıdır. İki ayrı projenin adını taşıyan Acéphale'in, her iki oluşumunda da farklı isimler bulunur. Her iki projeye katılanlar olarak yalnızca Klossowski, Ambrosino, Waldberg'in olduğu bilinmektedir. Fakat bu bilgi, katılanların ne kadarına katıldığının bilinmemesi bakımından bir çıkarım sunabilmek adına yetersiz kalmaktadır (Surya, 2017: 311).

¹³ Kuşkusuz Nietzscheci bir eylem: "Bu yüz­süz ırkçı şarlatanlığa bulaşan kimseyle görüşmeyin" (Nietzsche'den akt. Surya, 2017: 313).

Cemiyetin, bir din projesini gerçekleştirmeye çalıştıkları düşünülebilir. Böyle bir projenin detaylarının cemiyete katılan herkesin, ne derecede bildiği de muammada kalmıştır. Surya, incelemeleri neticesinde cemiyete katılmış olabilecek isimleri şu şekilde aktarmaktadır: “Georges Ambrosino, Pierre Klossowski, Patrick Waldborg, Jacques Chavy, René Chenon, Henri Dubief, Pierre Dugan, Henri Dussat, Imre Kelemen” (Surya, 2017: 325).

Cemiyetin din projesini değerlendirirken, onu Bataille’ın fikirlerinden ve dine bakış açısından ayrı kılmamak gerekir. Şiddetli bir dindar olan Acéphale, benzer biçimde paradoksal bir dindar niteliğini de taşımaktadır. Nietzscheci Bataille, Nietzsche gibi Hristiyanlığın günümüzdeki etkisine ve benzer bir şekilde varlığını sürdüren diğer dinlere düşmandır. Bataille’ın işaret ettiği üzere dini, “insanı zorlayarak içindeki varlığı uyandıran ve onu dünyada en yoğun varlık hâline taşıyan şeyde aramak gerekir” (Surya, 2017: 327). Dolayısıyla bu noktada Bataille’ın din düşüncesindeki temasının; Aztek Tanrıları, Potlachları, Fou Tchou Li’nin katlandığı Çin işkencesi, Mauss’dan aldığı üretken olmayan israf kavramı kapsamında düşünmek gerekir. “Her şeyi elinde bulunduran tek kişi Georges Bataille’dır; Acéphale’in imkânsız hakikati onun sessizliği üzerine kapanır” (Surya, 2017: 332).

1.5.2. Collège de Sociologie

Hazırlık toplantıları 1937 senesinin başında bir kafede yapılan Sosyoloji Koleji, Acéphale cemiyetinin aksine açıklığın kural olduğu bir oluşumdur. Didaktik bir kaygı içerisinde olmayan bu oluşumun amacını Bataille şu sözlerle aktarmıştır:

Bizim burada sergileme niyetinde olduğumuz sosyolojinin genel sosyoloji olmadığı, dinsel sosyoloji de olmadığı, ama özellikle kutsal sosyoloji olduğu gayet vurgulu bir şekilde belirtilmiştir (Bataille’dan akt. Surya, 2017: 345, 346).

Kolejin oluşturulmasından kısa bir süre sonra uzaklaştırılan Jules Monnetot haricinde, Sosyoloji Koleji’nin kurucuları ve yönetim kurulunda Georges Bataille, Roger Caillois ve Michel Leiris yer almaktadır. Burada Bataille, Leiris ve Caillois’in arasında tam bir uzlaşım ya da kuşkunun mahal bırakmadığı bir anlaşmanın söz konusu olmadığını belirtmek gerekir. Zira, kısa bir süre sonra Leiris kolejden uzaklaşmış ve geride sadece Bataille ile Caillois’in örgütlemesi kalmıştır. Sosyoloji kolejinin ne olduğua dair Bataille ve Leiris’nde onayını alan Caillois’in açıklaması, kolejin içeriğini anlamamıza olanak tanımaktadır:

Düşünülen faaliyetin belirgin hedefi Kutsal Sosyoloji diye adlandırılabilir, çünkü kutsalın aktif varlığının gün ışığına çıktığı bütün tezahürleri içinde toplumsal varoluşu incelemeyi içermektedir. Böylece bireysel psikolojinin temel takınaklı eğilimleri ile toplumsal örgütlenmeye öncülük eden ve devrimlerini yöneten

yönlendirici yapılar arasında örtüşme noktalarını saptama iddiasındadır (Roger Caillois'den akt. Surya, 2017: 347).

Kolejin antro-po-sosyolojik niteliğindeki tanımının ardında, Caillois ve Bataille arasındaki farklı görüş açıları da bulunmaktadır. Bataille için böyle bir hareket, nihai olarak yıkımın ve trajedi istencinin imkânlarını oluşturmayı sağlamalıdır. Caillois'in ise amacı, Bataille'dan farklı olarak, yıkmak ve enfeksiyon olarak tabir edileni bulaştırmak istencini taşımaktadır (Surya, 2017: 349).

20 Kasım 1937'de Sosyoloji Kolejinin ilk konferansı gerçekleştirilir. Bu konferans, “Kutsal Sosyoloji ve Toplum, Organizma ve Varlık Arasındaki İlişkiler” üzerinedir. İkinci konferans ise 22 Ocak ve 5 Şubat 1928 tarihlerinde “Çekme ve İtme” üzerine iki bölüme ayrılarak verilmiştir. Bataille'ın bu konferansta incelemeye aldığı konu, topluluğu birleştiren kutsallık olgusudur. “Her şey ilk insanların ortak bir tiksinti ve dehşetle, özellikle başlangıçta birliklerinin çekici merkezi olmuş şeye yönelik aşılmaz bir dehşetle bir araya geldiklerine bizi inandırmaya yöneliktir” (Bataille'dan akt. Surya, 2017: 351). Bataille için kutsal olan, bütün toplumsal bağların çekirdeğini oluşturmaktadır ve insanlar arasındaki her eylemin de dolayımlayıcısıdır. Bunun haricinde ikinci konferansta eklektik bir biçimde katılım sağlayan düşünürler arasında Klossowski, René M. Guastalla, Hans Mayer, Anatole Lewitzky, Duthuit, Paulhan, Wahl ve Landsberg vardır. Kolej konferanslarıyla farklı çevrelerce de ilgi ve merak uyandırmıştır. Dönemin Esprit Dergi'si ekibi, Julien Benda, Drieu la Rochelle, Denis de Rougeont, Walter Benjamin, Adorno ve Horkheimer konferansın katılımcı çeşitliliğini oluşturmaktadır (Surya, 2017: 351-353).

1939 senesinde gelindiğinde ise artık iyice yayılmış olan savaş, Sosyoloji Koleji'nin sonbaharda devam etmeyi planladığı faaliyetlerinin gerçekleşmesine imkân tanımaz. 4 Temmuz 1939 senesinde gerçekleştirilen konferansta tek konuşmacı olarak Bataille yer alır. Caillois ve Leiris ülke dışında olduklarından konferansa katılmazlar. Bunun ardında Caillois ve Leiris'in Bataille ile olan görüş ayrılıklarını da unutmamak gerekir. Kolejin son konferansını Bataille'ın şu sözleriyle noktalandırır: “(...)Erotizmin rahatlıkla orjiye kayabilmesi gibi (...) kurban etme orjisini sonsuzca yayabilmek için topluluğun dengi evrensel bir tanrı biçiminde aranmalıdır” (Bataille'dan akt. Surya, 2017: 359).

İKİNCİ BÖLÜM

EROTİZM VE ÖLÜM

“Bin ev yıkılıyor
Yüz sonra bin ölü
Çıplak kadının penceresinde”
(Bataille, 1998b: 115).

Bataille’ın düşüncesinde erotik deneyimin yorumlanış biçimi, bireyin kısıtlı ekonomi süreçlerinde yer edinen dünyasının askıya alınması suretiyle ayrı kimliklerin bulunmadığı içkinlik yaşantısıyla iletişim kurabilmesi üzerine inşa edilmiştir (Direk, 2017: 112). Buna bağlı olan erotizmin iç deneyiminin görünür kılınan tarafı, varoluşun kökensel zemininin kişisizliğidir. “Erotik deneyimde, varolan, kendini bu deneyim içinde kaybederken kendi varoluşunu sorgular” (Direk, 2017: 114).

Bataille’da erotizm ve ölüm, insanın bütün tarihsel süreçlerinde bu iki kavramın öz olarak birbirine bağlı olduğu ilkesi çerçevesinde incelenir. Bundan dolayı başlangıç noktamız, Bataille’ın tarih öncesi devirlerde, Homo Sapiens’in mağara duvarlarına çizdikleri resimleri erotizm ve ölüm temelinde değerlendirdiği görüşleri olacaktır. Bataille, Neandertal insanı döneminde yontma taşların alet olarak kullanımıyla başlayan ve ereği fayda olan çalışma sürecinin, homo sapiensin döneminde kısmen fayda kaygısının belirleyiciliğinden sıyrılan oyunlarına da dönüştüğü kanaatindedir. Düşünüre göre bu eylemin bir diğer manası, sanatın doğuşunu karşılamaktadır. Bu resimlerin sahip olduğu nitelikler onları yaratanlar için tutku, başarı, heyecan vericidir. Bu mağara tapınakları, oyunun derin anlamının izleğini barındırmaktadır (Bataille, 1997b: 27,28). Campbell’in de bu yöndeki düşüncesi insanın oyun yeteneğinin, kendisi için sinir sisteminin uyarıcılarına eşbiçimmiş gibi tepki yaratabilecek kadar imgeler hayal edebilecek, formlar düzenleyebilecek bir güce sahip olduğu yönündedir (Campbell, 1995: 48).

Sanatla (sanatın doğuşu ile) ilgili olarak bunun altını çiziyorum; insansal, gerçekten insansal oyun önce bir çalışmaydı, bir oyun hâline gelen bir çalışmaydı. ... Sonuç olarak girilmesi zor olan mağaraları düzensiz olarak süsleyen muhteşem resimlerin anlamı nedir? (Bataille, 1997b: 27)

Sanat bir tanım içerisinde ele alınması, tarihsel süreç içerisinde farklı düşünürler tarafından çeşitli yorumlamalara açık hâle getirilmiştir. Misal Heidegger, sanat eserinin derinliğinde yine sanatın kendisini tanımlayacak temel bir mefhum üzerine eğilirken, Deleuze köken probleminin, içkinliğin düzleminde zamandaş bir öncelik olarak yorumlar (Deleuze,

2003: 8). Irigaray’a göre ise, “içgüdülerin tatmininden arzusunu paylaşımına” geçişte sanat, gündelik yaşamın bir türlü anlaşma biçimini üstlenerek varlığın ve varoluşun dönüşümünü de sağlamaktadır (Irigaray, 2014: 31). Böyle bir dönüşümün mağara duvarlarında aksettirilen görünümü Bataille’a göre, şiddet eğiliminin görünür olmayan ölüm içgüdüsünün ve tutkunun imi olarak erotik unsurların birer dışavurumudur. Burada belirtmek gerekir ki Bataille’ın özellikle Lascaux mağarası üzerine yaptığı incelemeler bize onun bütünsel düşüncesinin de bir izleğini sunmaktadır. Lascaux incelemelerinde Bataille, öne çıkardığı erotizmin ve ölümün gülme ile olan ilintisinde, aynı zamanda trajik ve komik olanın da yansıtıldığı görüşündedir (Bataille, 1997b: 31). Gülmeyi, sevinçten ziyade dehşete bağlı kılan Bataille, ona yıkıma yol açan bir unsur olarak bakar. Bu tür bir yıkım Bataille’ın düşüncesinde nihai olarak cinselliğin hazdan öte, dehşetli korkusuna ve her durumda da tiksintiye bağlıdır: “... (psikolojik ya da toplumsal) bir olgunun patolojik değişimi, hareketin hakikatini normallikten daha iyi ortaya serer” (Surya, 2017: 352). Nietzsche’nin düşüncelerinde de komik olanın tarihi, yüz binlerce yıl öncesine, insanın çok fazla korkan bir hayvan olarak yaşadığı zamanlara dayanmaktadır. Ani ve beklenmedik olayların karşılığının kavga veya ölüm olduğu o zamanlar, sonraki zamanların güvenliği kestirilebilen sosyal ilişkilerine evrildiğinde zararsız ve tehlikesiz olarak beliren eylem ve sözler karşısında insandaki korku, yerini gevşemeye bırakmıştır:

Korkudan titreyen, sinen bir varlık, aniden ortaya çıkıp çözülür, bir insan güler. Anlık korkudan kısa süreli neşeye yapılan bu geçişi komik olarak adlandırırız. Öte yandan, trajik olan olgusunda ise kişi büyük ve sürekli bir neşeden çabucak büyük bir korku durumuna geçer; ancak ölümlüler arasında büyük ve sürekli neşe durumu korku vesilelerinden çok daha nadir olduğu için, dünyada trajik olandan çok daha fazla komik olan vardır; derinden sarsıldığımızdan çok daha sık güleriz (Nietzsche, 2017: 154).

Lascaux’da yer alan bir resim¹⁴ Bataille’ın ifadesiyle paradoksal bir formellikte karşımıza çıkmaktadır. Resimde ölmekte olan kuş kafalı insan figürü penisi ereksiyon hâlinde resmedilmiştir, onun karşısında ise bir bizon yer alır, hayvanın bağırsakları dışarı çıkmıştır ve burada onun ölmek üzere olduğu anlaşılmaktadır. Resmin diğer tarafında ise uzaklaşmakta olan bir gergedan figürü açıkça seçilebilmektedir. Bataille resimdeki bu kompozisyonda ortaya

¹⁴ Bataille, Lascaux üzerine olan incelemesinde bilhassa mağaranın sadece merdiven yardımı ile inilebilen kuyu olarak adlandırılan karanlık ve ulaşılmaz derinliğinde yer alan bir resim üzerinde durmaktadır. Bu resim Bataille tarafından şöyle tarif edilmektedir: “Kalkık bir cinsel organın olumladığı ama aynı zamanda ölmekte olan kuş yüzlü bir insanın imgesi. Bu insan yaralı bir bizonun karşısında uzanmış. ...Düşmüş insanın altında aynı çizgiyle çizilmiş bir kuş, bir çubuğun ucunda, düşüncüyü şaşırtmayı işini tamamlıyor. Daha uzakta, sola doğru, bir gergedan uzaklaşıyor ama bizonun ve insan-kuşun bize yaklaşan ölümün içinde birbirlerine bağlanmış görüldüğü sahneye kesinlikle bağlı değil” (Bataille, 1997b: 19)

çıkan unsurun hem görünür olan hem de gizlenen ölümün ve erotizmin paradoksal olarak beliren uyumunu taşıdığını aktarır (Bataille, 1997b: 19,30,31). Lascaux mağarasının derinliklerinden nihai olarak yasağa karşı gelme oyununun dinsel ve sanatsal sonucunu çıkaran Bataille, ilkel topluluklarda, öldürme eyleminin ancak belirli kurallar içerisinde gerçekleştirilebileceğini göz ardı etmememiz gerektiğinin altını çizer. Av, savaş, düello gibi durumlarda öldürme hem yasağa karşı gelme içinde belirirken hem de yasağın belirlediği kurallar kapsamında gerçekleşmektedir. İlkel insanların mağara duvarına bırakmış oldukları bu resimler, Bataille’a göre hayvan öldürmenin gerekliliği ve suçlanabilirliğini tasvirleyen bir görüşün en derin kanıtıdır. Bataille’a göre tarih öncesi uzmanlarının yanılgıları da bu resimlere işleyen “yasak ve yasağa karşı gelme alternatifinin oluşturduğu düşünce yapısı”nı görmemelerinden kaynaklanmaktadır (Bataille,1993: 79). Kutsal ve kutsal dışı üzerine çalışmalarıyla, Bataille’ın görüşleri üzerinde etkisi olduğu söyleyebileceğimiz Durkheim da ilkel insanların hayvan ve bazı bitkileri kutsal kabul ettiklerini belirterek, kutsala karşı yapılan saygısızlığın doğrudan ölüme yol açacağına inandıklarını aktarır (Durkheim, 2005: 162). Bu açıdan, Bataille’ın Lascaux Mağarası’ndaki resimleri yorumlaması Durkheim’ın görüşünü destekler bir nitelik taşımaktadır. Bataille’a göre bu resimlerde görmemiz gereken en temel unsur, yaşamları bu duvarlarda yer alan resimlere benzeyen toplumların “hayvanı izleyen kefaretin bir kural olduğu” olgusu ile karakterizedir. Bu nedenle Bataille, varsayımının dayanağını ressamın resimde, öldürdüğü bizon nedeniyle ölü görünümünü verdiği kuş kafalı insan üzerinden temellendirmektedir. Bataille’a göre bu resmin konusunun “Öldürme ve Kefaret” olarak isimlendirilmesi gerekir (Bataille, 1993: 80).

Görsel 2.1. Lascaux Mağarası, Fransa (Dordogne, Montignac)

Kaynak: <https://www.franceinter.fr/culture/philosophe-le-mystere-de-l-homme-du-puits-de-la-grotte-de-lascaux-par-george-bataille> (erişim tarihi, 05.01.2020)

Bataille’a göre Lascaux mağarasının derinliğinde yer alan bu resimler, aynı zamanda ilkel insanların erotizm hakkında en çarpıcı gerçeği keşfettiklerinin belgeleridir. Gerçek derinliğinin cehennemsel olduğu erotizm, varlık dünyasının da “en heyecan verici ve en iğrenç” olan gerçeğidir. Psikanaliz çalışmalarından sonra bile Bataille’a göre temel durumlar değişmeden hâlâ karşımızdan bize bakmaktadır: “Erotizmin sayısız bir biçimde ortaya çıkan derinlikleri hâlâ dinseldir, korkunçtur, trajiktir ve hâlâ itiraf edilemezdir. Böyle bir derinlik ne kadar tanrısal olursa ancak o kadar da niteliklerinin şiddeti artmaktadır” (Bataille, 1997b: 43).

Günümüz penceresinden erotizmin yaşamımızdaki yerine baktığımızda ise, onun kolektif bilinç, yarar ilkesinden hareketle insan yaşamının üreme fonksiyonuna hizmet etmeyen cinsel eylemlerini patolojik alanın çemberine aldığı gerçeğiyle karşılaşırız. Zira Bataille’a göre politik ekonomi, bastırılmış sapkınlıkların¹⁵ yaşamda yer edinmesinden korkar; çünkü en yoğun haz, üreme amaçlı olmayan cinsel etkinlikte kendini açığa vurmaktadır. Öte yandan üreme de, ekonomi politikaları içerisinde kontrol altındadır; çünkü yoğun nüfus artışları “bireyin payını azaltma riskini” taşır (Bataille, 2017: 20). Benzer bir biçimde Sade’in da üreme ve ekonomi politikası ile ilgili düşünceleri bu yöndedir:

Bir monarşide doğum oranlarının artışı desteklenir, zira diktatörler ne kadar çok köleleri olursa o kadar çok zenginleştiklerinden tabii ki daha fazla insana sahip olmayı ister. Fakat cumhuriyetle yönetilen bir hükümette nüfus artışının bir hata olduğundan bir an bile şüphe duymayın. Nüfus yaşam şartlarını karşılayabileceğinin üstüne çıkarsa devlet fakir kalmaya mahkûmdur (Sade, 2019: 194).

Erotizmin iç deneyimi Bataille’a göre çalışma dünyasıyla faydaya ve yarara tabi kılınan insanın kutsal dünya ile yeniden kurulan bir iletişimidir. Böyle bir dünyanın temeli varoluşun kişisiz düzlemidir ve insan ancak varlığın iç deneyimiyle beraber özne ve nesne yitiminin gerçekleşmesiyle, kendisini ve dünyasını sorgulama imkânına erişebilmektedir. Erotizmin iç deneyimi beraberinde insanın bedenli varoluşuna hareket katan erotik enerjiyi serbest bırakır ve bu deneyimi yaşayan kişinin risk ve kaybetmeyi göz önüne almasıyla, dünyada olmanın duygusal iyiliğini kuran ve savunan mekanizmalarının zayıflamasını sağlar. Ancak kişinin kendisini bağımsız varlıklar temelinde, baştan çıkaran nesneler olarak ortaya sürmesi ve bununla birlikte eros diyalektiğini bir fetih, mülk edinme bilinci ve fayda diyalektiği temelinde varsayması erotik duygulanımlarını kısıtlamaktadır. Hâlbuki Bataille, erotizmi aşırı yoksulluk mantığına indirgeyerek, dinamiği tersine çevirmek istemektedir (Direk, 2017: 119).

Modern dünyanın erotik deneyimi, esasında ekonomik bir oyun hâlidir. Yasakların hem tanınması hem de ihlâl edilebilmesi arasında küresel güçlerin ekonomik oyunu mevcuttur ki

¹⁵ Bataille’ın terminolojisinde sapkınlık üreme amaçlı olmayan her türlü cinsel etkinlikleri ifade etmektedir

böyle bir oyun ereksel olarak yaşamın güçlerinin artı değerinin büyüme ve gelişmeye yatırılması bizatihi olarak sınıra dayanması ve onun salgınlar ya da savaşlar gibi üretken olmayan bir harcamayla zorunlu olarak yitirmesi arasında oynamaktadır.

2.1. İçkinlik ve Aşkınlık

Bataille insan ile hayvan arasındaki farkı içkinliğin¹⁶ alanına konumlandıran bir düşündürür. Bu belirlenimi salt bir hayvanın başka bir hayvanı yemesi olarak değil; aynı zamanda yiyen ve yenilen hayvanın kendisini bir nesneden ayırt edememesinden doğan ve kavranılabilen bir farkın olmaması neticesinde hayvansal dünyada nesne kavramının oluşmamış olmasıyla ilişkilendirir. Bundan dolayı, Bataille hayvansal dünyada yiyen ve yenilen hayvan arasına herhangi bir aşkın olma durumu olmadığını altını çizer ve hayvanlar arasında yiyen ve yenilen ilişkisine dayanarak yalnızca niceliksel bir fark olabileceğini aktarır. İnsan yaşamında ise, hayvansal yaşamda olduğunun aksine, nesne kavramı vardır ve bu nesne kavranılan bir zaman süreci içerisinde insana bağımlılık ya da özerklik ilişkileri içerisinde verilmiştir. Bataille, “suyun su içinde olması” gibi dünyanın içinde olan hayvanda insansal durum unsurunun; hayvanın, gerektiğinde kendisine dünyanın geri kalan kısmının nesne olduğu bir özne olarak görülmesinde bulunduğunu belirtir. Ancak Bataille bu durumun unsarlarının yalnızca insansal zeka tarafından kavranabilirken, hayvanın bunu gerçekleştiremeyeceği ifade eder (Bataille, 1997a: 14, 15).

İçkinliğin alanında olan hayvansal dünyanın bağımsızlık sorusunu Bataille, hayvanı

¹⁶İçkinlik kavramının felsefe terminolojisinde karşıladığı anlam genel olarak aşkınlığın karşıtı olarak konumlanmış ve içerik olarak şu tür manalara denk düşmüştür: “1-Yalnızca bilinçte olan, yalnızca bilinç içeriği olarak var olan (şey). (Bilinçte içkin). 2-Deney içinde kalan, deneyi aşmayan (şey). (Deneyde içkin.) 3-Dünya içinde, dünyada olan (şey). (Dünyaya içkin.)” (Akarsu, 1975: 89). Aşkınlık kavramı ise; genel itibarıyla ampirik alanın dışında ya da ötesinde kalmayı ifade etmiştir. Kavram, ünlü Alman düşünür Kant’ın felsefesinde, olabilir her türlü ampirik sınırı aşmak manasını karşılayarak “içebakış yoluyla bilinen zihin hâllerinin dayanağı olan gözlemlenemez bir töz olarak ruhun aşkınlığını” ve “deney alanının ötesinde” kalmayı belirtir (Cevizci, 1999: 82). İçkinlik ve aşkınlık kavramlarının anarşizm temelinde karşıladığı anlamlar ise bu kavramların kozmik yaşamda yarattıkları edimsel izlekler üzerinden değerlendirilebilir. Anarşist literatürde, aşkınlık kavramının tanımı: “Liberter düşünce her türlü aşkınlığa, diğerlerinin dışında olduğunu ya da onlardan başka nitelikte olduğunu iddia eden her varlık ya da gerçekliğe karşıdır. Tanrı, daima bir tahakkümü doğrulayan aşkınlığın varlık içindeki en tamamlanmış ifadesidir (Colson, 2011: 22). Bununla beraber, Bataille’in da bilhassa üzerinde durduğu ve genel olarak hayvansallığın bir alanı olarak tanımladığı içkinlik, anarşizmde Bakunin’in referansıyla “Doğa” olarak adlandırdığı ve hiçbir şeyin dışarıdan gelmediği -Tanrı, devlet, yasa, idea, anayasalar -her şeyi içinde taşıdığı bir tanıma karşılık gelmektedir: “Anarşizm mutlak içkinliktir.” (Colson, 2011: 174).

canlı bir organizma olması bakımından inceler ve onu bitki, atom, molekül ya da azot gibi kendisinin dışında kalana karşın bir bağımsızlığının olmadığına dair bir yanıt sunar. Canlı organizmalar, kendilerini beslemek zorundadırlar ve bu zorunluluk neticesinde kendi dışında kalanlarla ilişki kurmak durumundadırlar. Fakat herhangi bir su molekülü ya da azot gereksinim bakımından dışında kalanlara karşı bağımsızdır ve “mutlak içkinlik” durumundadırlar. İçkinlik alemi içerisinde ele alınan hayvan, Bataille’in deyimiyle hayvan “kendi kendini beslemek koşuluyla suyun su içinde olması gibi” yaşadığı çevreye içkindir (Bataille, 1997a: 15,16). Bu bakımdan içkinliğin dünyası özne ve nesne ayrımının olmadığı dolayısıyla herhangi bir nesneleştirmenin de bulunmadığı bir dünyadır.

Bataille’a göre, hayvansal yaşam artık insana kapalıdır; çünkü insan bilinci hayvansal dünyaya aşkınlık yokluğu penceresinden bakarak sınırlandırmaktadır. Hayvansal dünyada şeylere karşın aşkınlaşma hareketi bulunmaz. İnsani yaşam, hayvani yaşamdan dünyayı tasarlaması ve bu tasarlamanın şeylerin varlığına giren bilincimizi içermesi bakımından ayrılmaktadır. Bataille’a göre bilinç olmadan kavrama gerçekleşemez. Hayvansal dünyada ise, hayvanların farklı durumlar neticesinde farklı davranış özellikleri sergiledikleri bilinmektedir. Bataille’a göre bu farklılık: “...farklı hale gelmiş nesnenin aşkınlığını gerektirir” (Bataille, 1997a:19). Dolayısıyla bu tür bir aşkınlık durumu hayvansal yaşamda yer almaz. Nitekim hayvan, bilinçten yoksun bir organizmadır ve bu bilinç yoksunluğu neticesinde hayvan, kendi farklı davranışlarını oluşturan durumlardan anlam çıkarımlarında bulunamamaktadır. Hayvanların genel olarak kendi türündeki hayvanları yemediğini belirten Bataille, bunun tersi bir durumun gerçekleşmesi hâlinde, misal bir kurdun başka bir kurdu yemesi durumunda olması gibi, yiyen kurdun böyle bir yasaya karşı gelme olgusu içinde hareket ettiğini söyleyemeceğimizi belirtir. Bataille’a göre hayvan sadece yasanın söz konusu olamayacağı farklı bir durumla karşı karşıya kalmıştır. Bu nedenle, hayvan dünya ile kendi arasında kurmuş olduğu süreklilik ilişkisi içerisinde, doğrudanlığı temelinde varoluşunu ortaya koymaktadır. İnsan ise evrende olan her şeye bir anlam vererek, yaşamı bilinci aracılığıyla tasarlayan bir canlıdır. Bataille, insansız bir evreni tasarlamaya kalktığımızda, bunun yalnızca şiirsel olabileceğinden bahseder. Çünkü şiir, bilinmezi içine almayan hiçbir şeyi betimlememesi olgusundan hareket eder. Evrende yer alan şeyler, kendi başlarına anlamsızdır sadece insan bu şeylere kendi anlamını vermiştir. Dolayısıyla, bu insansız evren tasarımı mutlak bir betimlemeden oldukça uzaktır ve bu nedenle böyle olması bakımından şiirseldir (Bataille, 1997a: 16,17). Bataille, kelimeleri kurban eden şiirsel dilin şu yönüne dikkat çeker:

Şiir adının ancak kabaca belirtmeye yaradığı şeyin son derece ender bir artığına yaklaşık olarak uygulanabileceği ve önceden ortadan kaldırılmadığından, en kötü karışıklıkların işin içine katılabileceği

doğrudur (Bataille, 2017: 23,24).

Bataille’a göre insan, hiçbir zaman hayvanı tamamen bir nesneye indirgeyemez. Fakat içinde insan tasarımlarını ele alan bilim, kesin indirgemelerini buyurur; hâlbuki hayvanın olduğu dünya, insanı şiişsel dilin içine çekmektedir. Bataille’a göre bu şiişsel dil aynı zamanda hayvan ve insan arasındaki derinliktir. Bataille’ın “benden kaçan şey” olarak nitelendirdiği bu derinlik esasında insanın yabancı olmadığı bir derinliği temsil etmektedir (Bataille, 1997a: 18-20).

İçkinlik durumu, istençten bağımsız bir vadenin bu kadar uzak bir varlığa tek başına sahip olabilmesi gibi, kendinin tümüyle oyuna sürülmesini içerir. Aşkınlık yutturmacası hemen ortaya çıkarken ciddiyet sonsuza dek yok olur. Bununla birlikte ciddiyet yokluğunda, oyunun sonsuz derinliği hâlâ eksiktir: Oyun, bir vadeden diğerine, olabilirliklerin sonsuzluğunun ardından koşmaktır.

Her şeye rağmen.

İçkinlik durumu şu anlama gelir: İyinin ve kötünün ötesinde

Aynı durum oyunun saflığı için de söz konusudur.

İçkinliğe varırken, yaşamımız sonunda, efendiler evresinin dışına çıkar (Bataille, 1998a: 189).

Bataille, insanlaşma sürecinde ilk olarak aletlerin insan yaşamı içerisinde nasıl ve ne gibi bir yer edindiğini ve neticelerinin günümüz dünyasında ne gibi unsurları barındırdığını açıklar. Bataille’ın düşüncesinde bu izi sürebilemek adına öncelikle onun insalığın ilk izlerine dair yaptığı çözümlemeleri incelememeiz gerekir. Aletleri, imal edilmiş nesne olarak betimleyen Bataille’a göre bu aletler aynı zamanda “ben’in görünen biçimleridir.” Özne tarafından nesne sıfatındaki aletler bir amaç çerçevesi içerisinde ortaya konulmaktadır ve bu amaçlar müphem bir süreklilik içerisindeki kesilmeler olarak vuku bulur. Dünyanın, hayvanın ve bitkinin aksine alet, insana bağımlıdır (Bataille, 1997a: 21,23). Bataille’da içkinlik mevhumu metafiziksel bir belirlenim olarak değerlendirilmemelidir. “...içkinlik âlemi aynı zamanda da ilahi ve kutsaldır ve insanlık/hayvanlık, insanlık/tanrılık gibi metafizik karşıtlıkların ortaya çıkmasına önceldir” (Direk, 2017: 121).

Dolayısıyla Bataille, aletlerin tek başlarına hiçbir mana taşımadığını, onların salt kullanım amaçları doğrultusunda bir anlamı içerebileceğini söyler. İlkel dönemlerin çalışmasında günümüzdeki gibi tamamen buna indirgenmiş olmasa da amaçlar anlamlarını, faydalılık zemininde ortaya koymaktadır. Bataille’a göre aletin insana bağımlılığı beraberinde amaca olan bağımlılığını da getirir ve böylelikle amaç faydalılığa indirgenmiş olmaktadır. Bataille için amacın faydalılık düzleminde verilmesi oldukça olumsuz bir durumdur zira dilde aynı zamanda burada bir yanılgıya uğramaktadır (Bataille, 1997a: 22). Bu olumsuzluğun temel

nedeni aletin kullanımı ile aletin amacının her zaman aynı manayı içermemesinden kaynaklanmaktadır. Alet, onun yaratıcısının zihninde ayırık bir durumda yer almasıyla beraber; aynı zamanda öznenin niteliklerini de üzerine alabilir. Karşılaştırmalı olarak incelediğimizde bu durum aletin, nesne konumundan bir özne-nesne izleğini verdiği sonucunu beraberinde getirmektedir. Alet kullanımının deneyimsel yolları beraberinde; şeylerin, nesne-özne konumuna da itici gücünü oluşturabilmektedir. Bu nedenle Bataille, aşkınliğin sürekliliğinden çıkardığı hayvanların, bitkilerin, meteorların ya da insanların yanında özne-nesne olarak aletin de yer alabileceğini söyler. İmal edilen nesne, dünyanın bütünselliği içerisinde sürekli hale gelmektedir; ancak onu imal edenin zihninde ayırık olarak konumlandırmasını sürdürür. Bataille, bu durumda insanın ona uygun gelen bir anda imal etmiş olduğu herhangi bir nesneyi, sınırdan onun aşkınlığını almadan, imgeleminde bir benzeri olarak görebileceğini söyler. İçkinlik dünyasının nesne olarak bozulmasından sonra Bataille, ayırık nesne olarak imal edilen aleti kavramaya çalışmanın dünyasını “içerinin dışarıyla, dışarının içerisiyle olan sürekliliği”ni zorunlu bir keşfetme olarak tanımlamaktadır. Bu bakımdan Bataille, öznelliğe insansal benlerin sınırının konulamayacağını; ancak bu öznelliğin dışarıdan da algılanamayacağını belirtmektedir. Bu nedenle “kendi”yle sınırlandırılmayan öznellik, aynı zamanda başka hiçbir şekilde sınırlandırılmayacak olarak belirlemektedir (Bataille, 1997a: 25, 26).

Bataille’ın ilgilendiği şey dünyada olgusal bir durumda bulunan bireyin veya kişinin tek bilincinin aşkınlığının imkânı değildir. Bu bakımdan Bataille’ın “Din Kuramı”nda değindiği içkinlik durumu, dünyada olgusal bir belirlenim içerisinde yer alan bireyin bilincinin aşkınlik imkânına yönelik bir açıklama çabası değildir. O, daha çok kaybettiğimiz bu içkinliğe yeniden kavuşabilmemizin olanağını sorgularken, neden ona yeniden kavuşmamız gerektiğini açıklamaktadır. Bu noktada Bataille ontolojik bir bakış açısıyla, içkinliği ile yeniden iletişim kuran insanın, onun varlığı sorgulayabilmesinin tek imkânı olduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla burada Bataille, “arzu”ylada bir bağ kurmaktadır. İçkin ilişkiler düzleminde arzunun konumlanması, onun toplum içinde varolan gerçek ilişkiler, anlam ve uzlaşım tarafından biçimlendirildiği görülmektedir. Şöyle ki, bütün bilgi kendisinin de dahil olduğu toplumsal oluşumlar tarafından biçimlendirildiğinden, belirli bir anda farkına varılan şeylerin türünün belirleyiciliğini bu toplumsal oluşumu sağlayan içkin ilişkiler kümesinin olanağı oluşturmaktadır. Bu nedenden dolayı Deleuze ve Guattari, arzuyu toplumsal bilinçdışı olarak değerlendirmektedir. Arzunun bilinci hem oluşturmaları hem de koşullandırması neticesinde imgeler, bireyin sıkı sıkıya bağlandığı toplumsal ilişkilerinin de ürünleri olarak belirir. Bu tür bir anlayış nihai olarak “toplumu oluşturan içkin ilişkilerle ilgili toplumsal bir kuram;

toplumun, o topluma ait toplumsal bilinçdışının dönüştürülmesi yoluyla dönüştürülmesiyle ilişkili bir arzu politikası arasında bir karşılaşmaya yol açar” (Direk, 2017: 113).

Belirli bir statüde duran ve metafizik bir varoluşu yansıtan belirlenimler içinde, toplumsal düzenlemeler hedefinde üretilmiş ve düzenlemenin ürünleri olan içgüdü, gereksinim, istek ve çıkarı, düzenlemenin kendisi olan arzudan ayrı kılmamız gerekir. Bu nedenle gereksinimlerin ve çıkarların olduğu bir düzlemle arzuyu eşdeğer kılmak gibi bir durum söz konusu edilmemelidir. Heterojen bir yapıda bulunan arzunun, yaratıcı bir varoluş olarak vuku belirmesini önlemek maksadıyla toplumsal bir çok güç tarafından baskılanmaktadır. Böyle bir baskılama, işlevsel olarak toplumsal bir temelde potansiyelin gerçekleşmesini engellemekten ziyade başka ilişki formlarını meydana getirmek maksadıyla içgüdü, gereksinim, istek ve çıkarı araya sokarak iş görmektedir (Goodchild, 2005: 19). Bu surette içkinliğin kesintiye uğradığı arzu, bir başka arzu tarafından bastırılmaktadır:

Bir erk oluşumu, içkin ilişkilerden oluşur, fakat bir canlı türü sayesinde bir genetik kodun korunması gibi kendisinin bir parçasını koruyacak biçimde yapılandırılır; sonuçta özünü dönüştürecek yeni karşılaşmalara ve ilişkilere engel olur. Bir toplumsal oluşumun sabit bileşenleri, fiziksel değildir; çünkü fiziksel yapılar, gelirler ve giderler. Aksine toplumsal oluşum anlam düzeyinde var olur: Örneğin bu, bir genetik kod, bir uzlaşım, bir değer, bir ideal, bir gelenek, bir alışkanlı, bir kurum, bir dil ya da bir din olabilir. Erk, arzuyu bilinçdışını ve sonunda da bilinci biçimlendirerek toplumsal ilişkileri örgütleyen, belirli bir anlam türünün kuruluşu aracılığıyla iş görür. Aslında gerçek bir toplumsal oluşum parçalandığında anlamlar, insanlığın gerçekliği yorumlamasına ve yeni ilişkilerin kurulmasına yarayan bir ağ olarak geriye kalır. Tanrı devrilmiş, ama yerine insanlık geçmiştir; bir çarın yerini Stalin alır (Goodchild, 2005: 20).

Bataille’ın içkinlik kavramını ekonomi temelinde düşündüğümüzde yitim prensibinin hâkim olduğu bu dünyada, doğanın yadsınmasının nihayetinde oluşan profan dünyanın üretici harcamalarının bulunmaması neticesinde fazla enerjinin hesapsızca harcanmasını temsil etmektedir. Çalışma dünyası ile beraber hayvanlıktan çıkarak, aşkınlığa adım atan insanın yaşamında özne ve nesne ayrımının belirmesi profan dünyanın oluşmasının da ön koşulunu oluşturmuştur. Bu nedenle, nesneler dünyasının kurulmasıyla birlikte insanın çalışmaya ve yarara tabi kılınması, onun egemenliğini ve bunun dolayımında kendisini yitirmesine sebebiyet vermiştir. Çalışma, cinsel yasaklar ve ölümlülüğün bilinci ile hayvani yaşamın profan dünyadan ayrılması Bataille’ın düşüncesinde paralel olarak profan dünyanın oluşmasının da koşullarıdır.¹⁷

¹⁷ <https://zeynepdirek.wordpress.com/2012/12/12/georges-bataille-din-kurami-yayinlanmamis-bildiri/> (erişim tarihi: 15.03.2020)

2.1.1. Çalışma

Bataille, insanlaşma sürecini çalışmanın tarihine denk düşen zaman ile başlatır. Alet yapımıyla beraber insan, öncelikle yaşamın devam ettirilmesine yönelik gereksinimlerin sağlanması amacıyla olan bir çalışmanın içinde bulunmuş; ancak zamanla esasında kendisine fayda sağlamayan fakat bir ihtiyaç olarak sunulan şeylerin tatminine yönelik bir çalışmanın içerisinde yer almıştır. Çalışma ile beraber, hayvansallığından kopan insanın yaşamına, yasaklar ve bundan doğan sınırlamalar da girmiştir. Bataille'in yaklaşımı, yapılan arkeolojik çalışmaların neticesinde ilk insanların ölümlerine karşı sergiledikleri tutuma dayanmaktadır. Bununla birlikte Bataille, bu konuda herhangi bir bulgu olmadığını da belirterek, bu türden yasakların ilk insanların cinselliklerinde de olabileceği ihtimalini gündeme getirir. Bataille'a göre çalışma dünyası, gelecekle kurulan ilişki temelinde ölüm karşısındaki tepkiyi mantıksal olarak içermektedir. Fakat bu aynı zamanda cinselliği düzenleyen ve sınırlandıran yasağın da çalışmanın bir tepkisi olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Bataille; çalışma, ölüm bilinci ve cinselliğin temel insan davranışları olması bakımından eski dönemlerden itibaren aidiyet taşıdığını belirtir (Bataille, 1993: 34,35).

Bataille, ilkel dönem üzerine yapılan tarihsel incelemelerde erotizmin temel bir olgu olarak ele alınmamasının tarihi düşünüşümüzün günümüz yargılarında yanlışlıklara sebebiyet verdiğini aktarır. İnsanı anlamının yegâne yolunun, erotizmi anlamak olduğunu savunan Bataille, araştırmasında erotizmin analizini yapmadan önce bilhassa çalışma olgusunu serimlemektedir. Ona göre “çalışma, kesinlikle insanın varlığının özüdür” (Bataille, 1997b: 23). Ve çalışma neticesinde kaçınılmaz olarak beliren, insanın zekasıdır. Tarih öncesi araştırmalar neticesinde, paleolitik dönemde ilk insanların avlanmalarının yanı sıra kendi içinde bir kullanım amacı barındıran hem silah hem de alet olarak kullandıkları yontma taşlar bulunmuştur. Maddeyi biçimlendiren ve ona belirlediği amaca göre kullanım sağlayan ilkel insan, aynı zamanda bilginin ve aklın alanına girmiştir. Bataille'a göre bu durumla beraber gelen değişim salt fayda sağladığı madde üzerinde olmamış, insan da değişerek tereddüte yer bırakmayacak bir açıklıkla hayvanlıktan ayrılmıştır (Bataille, 1997b: 24).

Hegel'in düşüncesinde de emek olarak beliren çalışma öncelikle kendi-için varlık biçimini, hayvan şeklini almaktadır. Emeğin belirlenimiyle, dolaysızca kendi kendisinin bilincinde olmayan hayvanın, kendisini üretici güç olarak oluşturması ve bunun üzerinden tanıtlamasıyla, hayvan şeklini zamanda ortadan kaldırır ve onu düşüncesinin hiyeroglifi hâline getirir. Böylece, Hegel artık şeklin yalnızca ve bütünüyle usta tarafından kullanılmadığını; ancak düşünce şekli ile insansal şeklin birbirine karıştığını aktarır:

Ama çalışma henüz içinde ‘kendi’nin ‘kendi’ olarak varolduğu şekil ve dışvarlıktan yoksundur; -henüz şu olguyu, içerisinde bir iç anlamı kapsamış olduğunu, dilden, onu dolduran anlamın kendisini taşıyan öğeden yoksun olduğunu kendisi anlatamamaktadır. Öyleyse, çalışma hayvansal öğeden bütünüyle arınmış ve üzerinde yalnızca öz bilinç şeklini taşıyor olsa bile, henüz sessiz şekildir ki, sesi olabilen diye yükselen güneşin ışıklarına gereksinmektedir – bir ses ki, ışık tarafından yaratılmış olsa da bir konuşma değil ama ancak bir gürültüdür, salt bir dış ‘kendi’-yi göstermektedir, iç ‘kendi’yi değil (Hegel, 1986: 422,423).

Dolayısıyla, fayda sağlayan amaca uygun bir çalışma yürüten insan, kendi yaşamının bütününde de buna uygun davranışlar sergilemeye başlamıştır. Bataille bu duruma misal olarak hayvanların içgüdüsel cinselliklerini gösterir. İnsanın çalışma ile beraber hayvansallıktan kopmasına paralel olarak, onun saf içgüdüsel cinsellikten erotizme geçmesi de sağlanmıştır. Hayvanların içgüdüsel olarak yaşadıkları cinsel etkinlikleri, Bataille, erotizm perspektifinden ele alarak, sonucunun zevk olduğu istemli bir oyun olarak betimler ve bu iki etkinliği birbirinden ayırır. Bataille’a göre arkaik insanda içgüdüsel olarak değerlendirebilecek olan şey, bilinçli bir amaç doğrultusunda yapmadıkları çocuklarının besinlerini sağlaması amacıyla bir araya gelmeleridir. Bu davranış biçiminin ardındaki nedeni Bataille “...çalışma aracılığıyla izlenen amaca ulaşan insanlar, genel olarak bu yanıtın kendileri için olan anlamını” ayırt etmesi ile ilişkilendirmiştir (Bataille, 1997b: 24,25). Bu bakımdan, çalışma ve cinsel etkinlik ilkel insanın yaşamında farklı neticeler ve amaçlarda olmuştur. Çalışma etkinlikleri sonuç olarak kazanç ve zenginliğe götürürken; erotik oyunların vardıgı nokta zevk olmuştur (Bataille,1997b:25).

Bataille’a göre çalışma ve akıl dünyası, şiddet dünyasının karşıtı olarak varolmaktadır. Hâlbuki insan hem çalışma dünyasına hem de şiddetin dünyasına aidiyet gösteren bir canlıdır. İnsan yaşamında çalışma nihai bir öneme sahiptir; ancak bu önem insan için sürekli bir itaati mecbur kılmaya çalışsa da insan tamamen kendisini böyle bir itaate teslim etmez. İnsan, kendi devinimi neticesinde çalışma yaşamını kurmuştur. Fakat Bataille’a göre çalışma şiddetten uzak değildir; o, kendi içinde şiddeti de barındırmaktadır. Önceleri doğanın kendi içinde bulunan şiddette yer alan insan, tarihsel süreç içerisinde çalışmayı yaratması ve akıl dünyasını kurması itibariyle, artık aklın itaat ettirmeye çalıştığı bir şiddetin etkisi altındadır. Dolayısıyla Bataille’ın buradaki nihai amacı “doğada varolan, insanda süregiden ve sadece kısmi olarak baskı altına alınabilen bu nedenle her daim sınırları zorlayan bir devinimdir” (Bataille, 1993: 45). Genel itibariyle farkına varamadığımız; ancak etkisi altında yaşadığımız devinimin içinde sürüklendiğimiz evren, Bataille’a göre aklın hiçbir amacıyla sınırlandırılmaz. Bu nedenle amacın Tanrı ile birleştirilmesini Bataille, onun aynı zamanda sonsuz bir aşırılıkla da birleştirilmesi manasını karşıladığı için, amacı aşırılıkla oluşturulan Tanrı ile algılanabilecek

kavramın, aklın sınırlarını aşacağını söyler (Bataille, 1993: 44,45).

Eğer şiddet akla hâkimiyet kurarsa, insan yaşamında aşırılık vuku bulur. Çalışma, aynı zamanda kendisine uygun, aklın hâkim olduğu davranış özellikleri oluşturan ve akılcı davranışlar isteyen bir alandır. Bataille'a göre, çalışmanın davranışları arasında oyun ve şenliklerde görülen gürültülü davranış formları bulunamaz; çünkü bu davranışlar çalışma için engel teşkil eder. Düşünre göre, şenlikler ve oyunlar içerisinde yer alan insan dolaysız bir tatmin duygusunu yaşarken; çalışma içerisindeki insan belirli bir süre sonra fayda sağlayacağı bir kârın vaadini elde etmektedir. İlkel çalışma dönemlerinden bu yana insanda isteğin şiddetinin belirlediği itki, çalışma dünyası içerisinde, tatmin edilmekten uzak tutulması nedeniyle yumuşamaya sebebiyet vermiştir. Bu nedenle Bataille, çalışma dünyasında elde edilen faydanın, sonraki zamanlarda meydana gelen sonuçlarına duyarsızlaştıracak kışkırtıcı duyguların tatminsizliğine neden olduğunu düşünür. İnsan topluluğunu, onsuz çalışma dünyasının olamayacağı yasaklarla tanımlayan Bataille, bu yasakların nedeni olarak topluluğun çalışmaya ayrılan zamanında, aşırılığa kendisini kaptırmasıyla yayılacağını düşündükleri bulaşıcı eylemlere karşı koyulmasını göstermektedir (Bataille, 1993: 45, 46).

Bataille, ilk olarak Mezolitik dönemde başladığı düşünülen savaşların sonucunda, toplumsal alanda zenginlik ve ayrıcalıkların neden olduğu sınıfların oluştuğunu ve böylelikle kölelik sisteminin yerleşmeye başladığını söyler. Bataille'a göre kölelik sistemi ile beraber çalışma sistemi içerisinde de yapısal değişiklikler meydana gelmiştir. Savaşçılar ve şeflerin, kendi yerlerine kölelerini çalıştırmaya başlamaları, sonrasında eski düzeninin aristokrasisinin ve günümüzün rantçılığının oluşmasının da bir bakıma nedenidir. Bataille'a göre: "Şimdiki dünyanın yararlandığı zengin sanayi, boyun eğen kitlelerin, cilalı taş devrinden beri kölelerin ve işçilerin oluşturduğu mutsuz çoğunluğun, binlerce yıllık çalışmasının sonucudur" (Bataille, 1997b: 38). Bataille, İbni Haldun'a atıfta bulunarak, savaştan elde ettikleri güç ile beraber egemenliğini sağlamış olan sınıfların, kendilerini kent yaşamına adapte etmeleriyle çalışan ve savaşçı özelliğini himaye eden göçebeler tarafından yenilgiye uğratıldıklarını aktarır (Bataille, 1997b: 39). Yves Lacoste, İbni Haldun'u incelediği kitabında bu durumu şu şekilde özetlemektedir:

Egemen kabilelerin savaşçıları, iktidara gelip onun nimetlerinden yararlanmaya başlayınca ellerine geçen fırsatın tadını çıkarmaktan kendilerini alamazlar elbette. Bu savaşçıların bolluk içinde yetişmiş mirasçıları ise, onların kır yaşamının güçlükleriyle, savaşlarla ve at sırtında dolaşmakla elde ettikleri askeri ustalıktan yoksundurlar. İbni haldun savaşçıyı üç ya da dört kuşak sonra devlet memuru ya da iyice tuzu kuru bir seçkin durumuna getiren bu evrimi çok ustaca çizer (Lacoste, 1993: 138).

Bataille, savaşlarda askeri üstünlüğün önemini Romalıların, Barbarlar ile girdiği mücadelede Romalıların askeri tekniğinin, yalnızca bir süre için avantaj sağladığını nihayetinde avantajın, askeri olarak üstün olan Barbarlara geçtiğini söyler. Ancak Bataille, burada bir parantez açar ve “yoksul sınıfların, maddi güçlerine rağmen ayrıcalıklı sınıflarda eksik olan ahlaksal bir güçten” yararlandıklarını belirtir (Bataille, 1997b: 39). Dolayısıyla, salt kendi başına bir devinim içerisinde değerlendirilemeyecek olan ve yaşamı belirleyen çalışma, esasında yaşamın merkezinde yer almaktadır ve kendi gücünü edindiği politikalardan, ahlaki kurumlardan, dinden, kutsal öğretilerden ayrı değerlendirilmemelidir.

2.2. Süreklilik ve Süreksizlik

Erotizmi, ölüme kadar olan yaşam süreci içerisinde bir tür olumlama olarak nitelendiren George Bataille, erotik deneyim ile üreme amaçlı cinselliği birbirinden ayrı kılmıştır. Bataille’a göre, üreme amaçlı cinsel yaşam hem insanlarda hem de hayvanlarda mevcuttur; fakat insanlar hayvanlardan farklı olarak cinsel yaşamlarında üreme amaçlı cinsel etkinliğe tamamen karşı olan erotik bir deneyimi de yaşarlar. Üreme amacı taşımayan erotik deneyim, Bataille’ın düşüncesinde, yaşamın olumlanması kadar ölümün de bu deneyim içerisinde yaşanmasıdır (Bataille, 1993: 13,14).

Bataille, varlıkları birbirlerinden ayrık olmaları bakımından ele alır ve bu doğrultuda üreme amaçlı cinsel etkinlikleri de bu ayrık varlıkların farklılıkları üzerinden bir değerlendirmeye tabi tutar. Bataille’a göre, üremeye katılan varlıklar hem birbirlerinden hem de üremiş oldukları varlıklardan ayrıdır. Bu nedenle varlığın doğumu, ölümü ya da yaşamındaki olayları kendi dışında kalanlar için bir anlam ifade etse de esasında bunlar doğrudan varlığın kendisini ilgilendirmektedir. “Bir varlık ile diğeri arasında bir uçurum, bir kesinti vardır” (Bataille, 1993: 15).

Bataille, ayrık varlıklar arasındaki uçurumun ölüm olduğunu belirterek, ölüm ve yaşam üzerinden süreklilik kavramını kutsal öğreti ile ilişkilendirir. Üreme, ölüm ve süreklilik Bataille’ın düşüncesinde, öz olarak birbirine bağlanan kavramlardır. Üreme, yaşamın sürekliliğini sağlar; ancak Bataille bu sürekliliğe ölümü de ekler ve varlıkların sürekliliği temelinde üreme ile ölümü özdeş kılar (Bataille, 1993: 16). Seksiz üreme ile çoğalan basit varlıklarda ve seksüel olarak üreyen karmaşık canlılarda, üremenin geçiş anında ölümün sağladığı bir süreklilik anı vardır. Bataille, bu ânı basit varlıklar üzerinden açıklar. Zira, basit varlıkların üremelerinde belli bir büyümeden sonra, hücre bölünmesi neticesinde iki ayrı çekirdek meydana gelmektedir. Bataille’ın sorusu şudur: Bölünmeden önceki ilk varlık, bölünen hücrelerden hangisindedir? Düşünre göre, artık ilk varlık söz konusu değildir;

bölünmeden sonra tamamen iki ayrı varlık oluşmuştur. Bu üremede iki ayrı varlığın olduğu bir anda, bölünmenin gerçekleştiği anda, bir süreklilik anı bulunmaktadır. Bu süreklilik anı Bataille’ın düşüncesinde aynı zamanda ölüme bağlananan bir andır (Bataille,1993: 16). Ancak Bataille, bu küçük varlıkların üremelerinde, erotizmin temel bir niteliği durumunda olan şiddet ve düzensizliğin bulunmadığını ekler (Bataille, 1993: 19). Ölüm ve varlığın sürekliliğinin sağlandığı an, birbirine öz olarak bağlanmaktadır. Seksüel üremelerdeki ise Bataille’a göre, sekssiz üremede olduğu üzere vücut hücrelerinin bölünmesi söz konusudur. Burada süresiz varlıkların ilk hâli, spermatozoid ve yumurtadır. Bunların birleşmesi ile nihai olarak ayrı varlıklar yok olmuş ve bir nevi onların ölümlerinden yeni bir varlığın ortaya çıkmasıyla, kendi aralarında bir süreklilik oluşmuştur. Bataille, bu yeni varlığın kendisinin süresiz olduğunu; ancak içinde ayrı varlıkların her birisi için ölümcül birleşmeyi ve sürekliliği taşıdığını belirtir (Bataille, 1993: 16,17).

Bataille’a göre, insan varlığı hem rastlantısaldır ve süresizdir hem de ölüm bilincini taşımaktadır. Süreklilik özlemi içerisindeki insan varlığı, aynı zamanda kendisinin varlığa bağlandığı ilk süreklilik saplantısını da taşır. Bataille, bu süreklilik arzusunun saplantısının, insanda erotizmin üç şekline biçim verdiğini belirtir. Bunlar; bedensel, kalpsel ve kutsal erotizmdir. Bataille’ın erotizm felsefesinin en temel kavramı olan “varlığın süresizliğine karşı süreklilik” bu üç tür erotizmde de temel olarak, varlığın yalnızlık duygusundan ve süresizliğini süreklilik ile yer değiştirme arzusundan hareket etmektedir. Bataille, varlığın bu saplantısal olan süreklilik soruşturmasında, içinde yaşadığımız evrenin ötesinde sistematik bir arayış biçiminde belirmediğini söyler. Bu arayış Bataille’a göre, batıda dinsel bir tema olarak Tanrı’nın araştırılması biçiminde meydana gelirken; doğuda bilhassa Budizm öğretisi değerlendirildiğinde, Tanrı imgesi mevzu bahis olmadan belirmiştir. Süresizlikten sürekliye geçiş anında, hareket ettirici güç şiddet ve düzensizliktir; bu nedenle Bataille, her tür erotik eylemin, şiddeti içermeyen düşünülmemeyeceğini savunmaktadır (Bataille, 1993: 18, 19).

Bedensel erotizmin süreklilik arayışında iletişim, çıplaklıktır. Bataille’a göre bedenlerin kapatılması bir nevi ayrı varlık olmamızın bir unsuru iken; çıplaklık, varlığın ayrıklığının tamamen karşısında yer alır. Süreklilik arayışının iletişimi olan çıplaklık unsurunu Bataille, ölüm ve kurban etme ile ilişkilendirerek, burada düzeni bozan bir düzensizliğin çıplaklıkla belirmediğini savunmaktadır. Bedenlerin sürekliliğe olan açılımı, onların bizde edepsizlik duygusunu uyandıran gizemli davranışlarında bulunur. Bataille’a göre edepsizlik düzensizliğin alanına düşer; çünkü onda “kabul edilmiş ve dayanıklı bir benliğe sahip olmaya uygun bedensel durumu” bozguna uğratan bir nitelik bulunmaktadır:

Diğer taraftan, birbirinin içine giren ve kaybolan dalgaların gel-gitine benzer birleşmenin içinde hareket

eden organların oyununda benliği kaybetme vardır. Bu benliği kaybediş ancak, onun yok oluşunu bildiren ve bu yok oluşun simgesi olan çıplaklıkta tamdır (Bataille, 1993:21).

Bataille, erotizmin şiddet ve düzensizliğinin temel niteliğinin, insanın sosyal yaşamında meydana gelen yapıların bozulması olgusunu taşıdığını belirtir. İnsan yaşamının süreksizlik üzerine kurgulandığını açıklayan Bataille, erotizmde süreksiz olan yaşamı, yok olmaktan ziyade bir sorun olarak serimlemektedir. İnsanın dünyası, süreksizlik üzerine kurulmuştur ve süreklilik yalnızca yaşamın sona ermesi ile gerçekleşebilmektedir. Dolayısıyla süreksizlik üzerine kurgulanan bir dünyada, yalnızca onun izin verdiği ölçüde süreklilik varolabilmektedir. Bataille’a göre, süreksiz yaşamda beliren süreklilik eylemlerinde, her zaman bir aşırılık söz konusudur. Süregiden insan yaşamında, onaylanmış davranışların aşırı sapması sadist davranışlar olarak nitelendirilmiştir. Bataille’a göre ise bu aşırı davranış biçimleri, gerçeği gösteren bir işarettir. Bu işaret, süreksiz yaşamın yok olması demek olan ölümün, yaşamdan daha üstün olduğu gerçeğini anımsatmaktadır (Bataille, 1993:22).

Bataille, bedensel ve kalpsel erotizmin bazı farklılıklar taşıdığını belirtir. Buna göre, bedensel erotizmde varlıkların ayrıklıkları korunur ve Bataille’ın ifadesiyle “edepsiz bir bencillik” ön plandadır. Kalpsel erotizmin çıkış noktası ise bedensel erotizm iken; giriş bölümü tutkudur. Bataille tutkunun, bedensel arzulardan çok daha güçlü olabileceğini söylemektedir. Zira, öz olarak iki varlığın süreksizliğini mükemmel bir sürekliliğe dönüştürmek olan tutku, olanaksız ve raslantısal koşulların yüzeysel uyumunu araması bakımından hem acıya götürür hem de acıya bir çıkış yolu sağlar. Bu bakımdan kalpsel erotizmdeki tutku, mutluluk niteliğinden ziyade kargaşa, rahatsızlık ve acı yönü üzerinde durmaktadır. Kalpsel erotizm, bedensel birliğin ötesinde, aşkın sevdiği varlık ile tam bütünleşmesi neticesinde ayrık varlıklarının sürekliliğini sağlayacağına inanmaktadır. Bu nedenle Bataille, tutkunun mutluluk olarak belirdiğinde bile oldukça şiddetli olacağından, bir karışıklığa neden olacağını ve bu nedenle haz duyulmadan, önce karşıtı olan acıya benzeyeceğini söyler. Bataille, kalpsel erotizmde süreklilik arayışının tutkunun içerisinde olduğunu; fakat bu arayışın ölüm olgusunu da içinde barındırdığını gözardı etmememiz gerektiğini söyler. Bataille’a göre, kalpsel erotizmde aşık, sevdiği varlıkta süreklilik arayışındadır. Süreksizliğin parçalanması manasındaki ölüm ise kalpsel erotizmde yalnızca, aşık olanın sevilen varlığı elde edemediğinde belirmektedir. Bataille’a göre, aşık sevdiği varlık tarafından karşılık bulamadığında ya sevdiği varlığın ya da kendisinin ölümünü düşlemektedir. Dolayısıyla böyle bir tutkunun imi, ancak ölümdür (Bataille, 1993: 22-24, 46).

Bataille, ilkçağlardan itibaren süreksiz bir varlık olan insanın, onu sürekliliğe götüren ölüm karşısında, rastlantısal olmayan bir süreklilik arayışı içerisinde olduğunu belirtir. Kurban

etme törenlerinde varolan kutsallık, süreksiz varlığın nihai olarak kökeninde taşıdığı sürekliliği, ölüm ile ortaya koymaktadır. Bataille, kurban etme törenlerinin çıplaklaştırma ve öldürme yönünden bahsederek, bu törenlerde kurban edilen süreksiz varlığın, kutsallık içerisinde süreklilik manasını taşıdığını ifade eder (Bataille, 1993:26). Bataille, süreksiz bir varlığın süreklilik bilgisine sahip olmayacağını; onu ancak rastlantısal bir biçimde, yalnızca deneyimleyebileceğini belirtir. Bataille için bu deneyim alanı, olumlu bir deneyim taşıyan tanrısallık değil; olumsuz gizemsel bir deneyim alanı olan tanrıbilimdir. Çıkış noktası dinsel kurban etme törenleri olan gizemsel deneyim, evrensel bir niteliktedir. Zira Bataille’a göre bu deneyim “olumsuzunun kendini sınırlamak olduğu entelektüel düşünce yapılarında yeri olmayan bir unsur, nesnelerin deneyimine bağlı (ve nesnelerin deneyiminin sağladığı bilgiye dayalı) düşüncenin yönettiği dünyaya sokar” (Bataille, 1993: 26, 27). Böyle bir deneyimde ortaya çıkan olgu, nesnenin yokluğudur ve burada nesnenin süreksizlikle aynışması neticesinde bunu deneyimleyen kişide bedensel ve kalpsel erotizmin araçlarını ve istence dayanan hiçbir aracı kullanmadan süreklilik hissini getirir: “Gerçeğe dayalı erotizm rastlantının beklentisidir, uygun koşulların, ayrı birinin varlığının beklentisidir. Gizemsel deneyimdeki şekliyle kutsal erotizm, sadece hiçbir şeyin kendini rahatsız etmemesini ister” (Bataille,1993:27).

2.3. İç Deney(im)

Ortaçağ Hristiyan felsefesinde önemli bir kavram olan iç deney(im)¹⁸, Bataille’ın felsefi soruşturmasının da merkezinde yer almaktadır. Genel olarak iç deneyim, günlük yaşamı içerisindeki bireyin, sınır bir olgu ile karşılaştığında onunla deneyime girerek, varlığını soruşturmasının olanağıdır. Sınır olgular, Bataille’ın düşüncesinde yasak ve onu aşma olarak incelenmektedir. Yasak olan ile karşı karşıya gelen birey, onu aşmak suretiyle iç deneyimini gerçekleştirebilecektir. Bataille’a göre en belirgin iç deneyim alanları; esrime, kurban etme, erotizm ve gülüştür. Böyle bir deneyimin en belirgin uyarıcı boyutu ise korkudur. Dolayısıyla korkunun şiddeti, iç deneyimin de ön koşulu durumundadır. İnsanın bilgisi, günümüze değin gelen süreçte oldukça genişlemekte ve yaşam gitgide daha pratik hale gelmektedir. Ancak Bataille, günümüzün modern bilimin hâlâ erotizmin ve savaşın şiddetini açıklamaktan oldukça uzak olduğunu belirtir. Yaşamın maddi gereksinimlerine yanıt veren bilgi, varoluşsal sorunlar karşısında bir şey öne süremez. Bu nedenle Bataille’a göre varoluşsal sorunların, bilgisizliğin alanında ele alınması gerekmektedir (Bataille, 2018a: 7,8).

¹⁸ İç Deney(im) ile ilgili olarak, çevirmen Mukadder Yakupoğlu, bu kelimenin *expérience*’den geldiğini belirterek, kelimenin Türkçedeki karşılığının felsefi olarak deney ve deneyime denk düştüğünü ve bu kelimelerin eş anlamlı olarak kullanıldığını aktarmaktadır. Bu nedenle, kavram sonraki metinlerde iç deneyim olarak kullanılacaktır.

Bataille'ın düşüncesinde, kurban etme ve erotizm gibi iç deneyim alanları, İlkçağdaki kurban etme törenleri ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Kurban etmenin genel anlamını bize veren, yasağa karşı gelmenin sınır olgusudur. Bataille, böyle bir olgu olmadan kurban etme ve erotizmin iç deneyiminin yaşanmayacağını belirtir. Hristiyanlıktaki, çarmıha gerilme olayı Bataille'a göre değer bilincinde olmadan ve bu değer yadsınması suretiyle yasağa karşı gelmiş olmasından dolayı, kurban etme töreni değildir. Böyle bir kurban etmenin ancak kanlı bir cinayet olabileceğini söyleyen Bataille, bugün bizim yabancı olduğu olduğumuz kurban etme törenlerinin iç deneyimini şu şekilde aktarmaktadır:

Eğer kurban etme istenen bir yasağa karşı gelme ise, bu eylemin kurbanı olan kişinin varlığının ani değişikliği amacındaki tasarlanmış bir eylemdir. Bu varlık ölümle karşı karşıyadır. Ölüme götürülmeden önce bireysel niteliğinin içine kapatılmıştır. ...varlığı böylece süresizdir (ayıktır). Kurbanı, onu sınırlı yapısından kurtararak kutsal olana ait sonsuzluğu verirken, derin sonucunun içinde şiddet yüklü bu eylem istenmiştir. Bu eylem, kurbanını soyan, arzulayan ve içine girmek isteyen bir kişinin eylemi gibi istenmiştir (Bataille, 1993: 98)

Bataille'ın düşüncesinde; erotizm, gülme, ağlama, aşık olma gibi deneyimler ayrı duygulanım alanları olarak değil, bir bütün olarak ele alınmalı ve derin öznelığe dönüş olarak değerlendirilmelidir. İç deneyimde, kurban etme törenlerinde olduğu üzere, kişi kendisini deneyimin içinde kaybetmek suretiyle varoluşunu sorgulamaktadır. İç deneyimde, dünyanın mutlak süresizliğinin askıya alınmasıyla, kişisiz varoluşun uçurumu açığa çıkar. Özneliği, birey temelli bir yaklaşım sergilemeyen Bataille, onun rasyonel bir söylem nesnesi olamayacağını da eklemektedir. Bataille'ın özneliği, üzerinde dolaylı bir biçimde bahsedilen duyumsanan ve bu suretle duygusal bir temasla öznenen özneye aktarılan bir iletişimdir:

Kuşkusuz, öznelerarası iletişim ayrı kişilikleri varsayar, fakat aynı zamanda katı kişisel sınırların kesintiye uğramasını gerektirir. Özneler, öznenin kendisiyle çakıştığı yanılışmasını kıran bu yoğun ve şiddetli edimler sayesinde birbiriyle bağlantı ve iletişim kurarlar (Direk, 2017: 114).

Duyguların, görüşlere kişisel bir yön verdiğini dile getiren Bataille, kişinin içsel deneyiminin göreceli olarak bir başkasıyla ne gibi hususlarda uyuştüğünü ve buna bağlı olarak iletişime geçtiğini kavramasının kolay olacağını belirtir. Fakat burada içsel deneyimin iletişimini engelleyici bir unsur olarak “engelleri oluşturan yasak, yasakla ona karşı gelme, yasağa saygı ve ihlâl etmeyi birleştiren çelişki” meydana gelmektedir (Bataille, 1993: 41).

Bataille'ın, söyleme karşı yıkıcı bir tavır sergilemesini anlaşılabilir kılmak adına, Sausseure'ün dil üzerine düşüncelerinden yola çıkabiliriz. Sausseure'e göre, dil toplumsal bir kurumu temsil etmekte beraber, dil yetisinin de toplumsal bölümünü oluşturmaktadır. Öz olarak

toplumsal bir sözleşme olarak değerlendirilen dil, göstergeler olarak Sausseure tarafından madeni bir paraya benzetilir:

Dil açısından, gösterge, maden paraya benzer: Bu para, satın alınmasını sağladığı herhangi bir mal ile değiştirilebilir; ama, aynı zamanda, değeri daha yüksek ya da daha düşük başka paralara göre de bir değer taşır. Kurumsal görünümle dizgesel görünümün birbirine bağlı olduğu apaçık: Dil sözleşmeye dayanan (bir bölümüyle buyrultusal, daha doğrusu nedensiz) bir değerler dizgesi olduğu için bireyin tek başına yol açtığı değişikliklere karşı direnir, böyle olduğu için de toplumsal bir kurumdur (Barthes, 1979: 4,5).

Bataille’ın egemen iç deneyim alanı olarak tasvirlediği alanlar, dünyanın kesintiye uğramasını sağlayan ve her türlü fayda, eylem, üretim ve sahip olma durumuna karşıt olan özne ve nesnelerin kaybından meydana gelen alanlardır. İnsanın çalışma dünyası, onu proje bir yaşamın içine almıştır. Varoluşun proje yaşamında insan, an’ı geleceğin fayda ve yarar düşüncesi içerisinde yaşamakta ve ekonomi politikasının ya da Foucault’un deyimiyle kapitalizmin biyo-iktidarının (Foucault, 2007: 103) egemenliği altında yaşamaktadır. İç deneyim, böyle bir dünyanın kesintiye uğradığı an’ın içindedir. İnsana yeryüzünde biçilen rol, faydaya dayalı başarılar üzerinden kendini varetmesidir. Böyle bir dünyada insanının insanla kurduğu ilişki salt hedefler üzerinden gerçekleşir. Böyle bir ilişkinin niteliğinin iletişim olduğunu düşünmeyen Bataille, “kendiliğin bir gelecek projesi olduğunu ve ben ile başkası arasındaki hakiki iletişimin ereksel olarak yönlendirilmiş fayda bağlamlarıyla açıklanabileceğini reddeder” (Direk, 2017: 117). Kendiliğin anlamını dinsel¹⁹ bir yaklaşımda bulan Bataille’a göre, varlığımızın içkin devamlılığına yeniden bağlanmanın yolu, iç deneyim ile mümkün olmaktadır. Bu bakımdan Bataille’ın düşüncesinde iç ve dış kavramlarının ayrı olarak incelenmesi, iç deneyimi anlaşılır kılmanın bir gerekliliği olarak karşımıza çıkar. Zeynep Direk, Bataille’ın içkinlik ve aşkınlık üzerinden nasıl bir iç ve dış ayırımına gittiğini şu şekilde aktarmaktadır:

Buradaki mesele yalıtılmış bir öznenin içselliği değil, böyle bir öznenin sınırlarını çizen iç/dış bölünmesinin dışıdır. İç deney başkasıyla iletişimdir ve başkası içindir. Bataille onun zamansallığının şimdi olduğunun altını çizer. ... Dünyada zamanın sıradan akışı, geleceğin önceliğine ve üretime tabidir. Erotik deneyim bunu kırmak suretiyle şimdinin mutlak değerini yeniden tesis eder. Erotik deneyimin zamanı şu ânın yeniden değerlendirilmesiyle ilgilidir; şimdinin olumlanması bizi evrenin içkin enerjisiyle güçlü bir temasa geri götürür, böylece aslında öteki dünya, hayattan sonra gelen aşkın bir dünya değil, insani dünyanın ötesindeki yaşam olumlanmıştır. Erotik ekstaz (dışarıda duruş) – başkası için duyulan tutku ve arzuyla kendinin dışında bulunma, aslında bir in-statis’tir-şimdi’de bulunmadır (Direk, 2017:118).

¹⁹ Bataille’ın üzerinde durduğu din bir kurum değil; daha çok bağlı olmak manasında “varlığın içkin devamlılığına tekrar bağlanmak anlamını taşımaktadır” (Direk, 2017:117).

Erotizmi insansal bir edim olarak tasvir eden Bataille, hayvansallığın erotizme taban oluşturduğunu ve hayvansallığın bittiği yerde erotizmin başladığını bildirir. Bununla beraber, yasağa karşı gelme ile mümkün erotizmde Bataille, hayvansallığın da ifadesini bulmaktadır. Fiziksel cinsellik ve erotizm arasındaki ilişkinin, düşüncenin beyin ile olan ilişkisine benzetildiğini belirtirken; nesnel bir temel olarak fizyolojinin düşünce ile olan ilişkisine de değinmektedir. Bataille'a göre "eğer nesnel göreceliğin içine, erotizmden edindiğimiz içsel deneyimi yerleştirmek istiyorsak diğer verilere hayvan cinselliğini de eklemek zorundayızdır" (Bataille,1993:103).

2.3.1. İç Deneyimde Otorite Sorunu

Bataille'a göre, iç deneyim kendisinden farklı olarak bir amaç ve kaygı barındırmamalıdır. Dolayısıyla iç deneyimde ahlaksal, estetik, bilimsel ve entelektüel bir kaynaktan doğabilecek bir kaygı ve amaç değil; temel olarak olabirli sınırlayan mevcut değerlerin ve kabul gören otoritelerin yadsınmasına sahip olmalıdır. Bundan dolayı iç deneyim alanında öncelikli olarak otorite sorunsallaştırılmalıdır ki nihai olarak Bataille, böyle bir deneyimin aynı zamanda bilgi olan sınırın aşılması olduğunu aktarır (Bataille, 2018: 28-30).

İnsanın varoluş probleminin ancak iç deneyim ile çözümlenebileceğini düşünen Bataille, öncelikle varoluş alanındaki otoriteleri ele alır. Nietzsche'nin en etkili izleyicilerinden olan Bataille'ın, Nietzsche ile paralel olarak Tanrıtanımazlık ve Hristiyan ahlakını otorite sorunu açısından inceler. Bu doğrultuda, Nietzsche'nin düşüncelerini paylaşan Bataille, Tanrıtanımazlığın otorite sorunuyla ilintili olduğunu düşünmektedir. Nietzsche'nin, Hristiyan ahlakını köle ahlakı olarak nitelendirmesine yönelik temel nedenin, insanın varoluş alanındaki sorunlarını Tanrı'nın varlığının kabul ederek sona erdirmesi düşüncesi; Bataille için, iç deneyimin gerçekleşmemesinin de nedeni durumundadır. Bataille, bu tür dogmatik önvarsayımların deneye yersiz sınırlamalar getirdiğini belirtirken, "daha önceden bilen birisinin bilinen bir ufuktan öteye gidemeyeceğini" söyler (Bataille, 2018: 10). Bataille esas olarak sorunun çözümsüz kaldığını; ancak çözümlenmiş yanılgısını oluşturduğunu aktarır. Bundan dolayı, bu deneyimi sınırlayan otoritelerden birinin Tanrı olduğunu belirtirken; iç deneyimi gerçekleştirmenin ön koşulu olarak, Tanrı'nın öldürülmesini koyar. İç deneyimi, olabirli ucuna doğru yapılan bir yolculuk olarak tanımlayan Bataille, bu yolculuğun yapılabilmesi için olabirli sınırlayan her bir unsurun, şimdinin değerini ve otoritelerin yadsınmasını öngörmesi gerektiğini söyler. Bu suretle, bütün değer ve otoritelerin yadsınmasından sonra ancak gerçek varlığa sahip olan deneyin kendisi olarak değer ve otorite olabilmektedir. Bütün otorite ve değerlerin yadsınmasının koşul olduğu iç deneyim bu bakımdan; dogmalar, bilim ve

zenginleştirici hallerin araştırılmasının içinde herhangi bir kaynağı olamayacağı nedeniyle, salt kendisinden başka amacı ve kaygısı olmayacaktır (Bataille, 2018: 8, 9, 29).

Bataille, tarihsel süreçlerde meydana gelmiş olan dini değer ve otoriteleri incelerken, onlarda genel itibariyle iç deneyin kendisi dışında bir otorite ve değer yerleştirildiğini belirtir. İslamiyet'te Allah, Hristiyan Kilisesi ya da Budik Kilise temel bir amaçta birleşerek, acının yok edilmesi amacını taşımaktadırlar. Bataille, farklılıklar bulunmasıyla beraber ortak nüansları da barındıran Heidegger'ın "Varlıkbiliminin" de acıyı, bilgiye bağımlı kıldığını belirtir. Fakat Bataille'a göre tüm bunlar, esrimeye ulaşmaktan oldukça uzak oldukları için tatmin edici amaçlar taşımazlar. Bunun nedeni ise kendinden geçmede alınan zevk, tedirgin edici ve incitici nitelikler taşıyorsa burada Tanrı, bilgi ve acının yok edilişi amacının yerleştirildiği deney de tatmin eden amaçlar taşımaz. Böyle bir deney Bataille'a göre olanaksızdır. Böyle bir iç deneyin var olma nedeni kalmamıştır. Ancak deneyin kendisi gerçekleştiğinde Bataille, düşüncenin faaliyetinde alt-üst oluşu neticesinde deneyin, Galileosel bir boyuta sahip olarak, hem kiliselerin hem de felsefenin yerini alacağını belirtir (Bataille, 2018: 29, 30).

Bataille, tek bir otorite olarak kendisini kabul eden iç deneyim ve zekâ arasındaki ilişkiyi açıklamak üzere mantıksal bir açıklama yapılamayacağını belirtir. Bunun nedeni iç deneyimin mantıksal olarak kavranmaktan ziyade içeriden kavranması gereken bir nitelikte olmasındandır. İç deneyimde öznenin bilgisizlik, nesnenin ise bilinmezlik olarak; özne ve nesnenin birleşmesi, kaynaşması söz konusudur. Dolayısıyla bu alanda artık "kendisi" dünyadan soyutlanan bir özne değil; nesne ve öznenin kaynaştığı kişisiz bir iletişim alanıdır.

2.3.2. Değer Olarak İç Deneyim

Bütün dinlerde ortak olarak dramlaştırmanın bulunduğunu söyleyen Bataille, esrimede ve kendinden geçmede dramlaştırmanın değeri olmadan, ona ancak kayıtsızlığın nüfuz edebileceğini ifade eder. Bu bakımdan dramlaştırma, varlığın kendi bilincinin otoritesiyle yeniden iletişim kurmanın yegâne değeri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dramlaştırmayı bilmeden kendi dışına çıkamayan insan, bu nedenle yalnız ve sıkışmış bir şekilde yaşamaktadır. Hâlbuki dramlaştırmada, iç daralmasının içindeki bir kopuş, kişiyi gözyaşlarının sınırına getirerek onun unutmamasını ve kavranılamayan öte tarafla, iletişim kurmasını sağlar. Bu nedenle Bataille'a göre, gülmeyi bilmemizin nedeninin, dramlaştırmayı bilmiyor olmamızdır (Bataille, 2018a: 32).

Bataille'a göre, dramlaştırmanın içsel ve genel bir yapıda olması nedeniyle onun özel ve kıskanç bir otoritenin içine düşmesi, varlığın çok sıkışmaması düşünürün ifadesiyle "cimri bir dükkâncı ve sefih bir ihtiyar" olmaması içindir. Diğer bir unsurda ise Bataille, tanrının

olumlu otoritesi ile acının yok edilmesinin otoritesi arasındaki uzlaşmaya bağlanma olgusunu öne sürmektedir. Bataille’a göre acıyı yok etme istenci, dramlaştırmayı sınırlamak yerine eyleme yönelmektedir. Bu nedenle eylem nihai olarak dramlaştırmanın tersi yönünden hareket ederek olabilerin en uç noktasına varmak yerine, kötülüğe çare bulma girişiminde bulunur. Varılan yer, Bataille’ın ifadesiyle tasarı hâlinde yaşayacağımız “sefihle, dükkâncıyla ve sofuyla birleşmiş bir dünya”dır (Bataille, 2018a: 33).

Dramatikliğin içinden dışsal araçları arındıran Bataille, onun olumlu veya olumsuz herhangi bir koşul içerisinde olamayacağını söyler. Dolayısıyla dramatiklik esas olarak sadece var olmak anlamını içerirken, kendisinde alışkanlığın aracılığıyla gizlendiğimiz bütün aldatıcı sözlerin yadsımasına da dayanır: “Deneyin kendisi olan karşı çıkma adına karşı çıkıyorum (olabilerin en ucuna gitme istenci). Deney, otoritesi ve yöntemi karşı çıkma olgusundan ayırt edilemezler” (Bataille, 2018a: 34).

Bataille, bilginin reddine dayanan esrimeyi kendi kendine sıkışmaya karşı koyan bir iletişim olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle değer, otorite ve iç deney aynı zamanda birer esrime alanı olarak da karşımıza çıkar. Esrime alanı, aynı zamanda aşırılığın da alanı olması bakımından Bataille, bu iletişim alanında ne bir amaç ne de var olma nedeni belirler. Ona göre; kendisinden başka bir çıkışı olmayan esrimede, dayanılmaz bilgisizliğin içinde, insanın görünen tek gerçeği yanıtızsız bir yakarıştır (Bataille, 2018a: 34).

İç deneyimde çıplaklığın önemini vurgulayan Bataille; çıplaklık, batmak, yakarış sözcüklerinin öncelikle diğerlerine eklenen kavramlar olmaları nedeniyle, inancın son derecesine ulaşılsa da o kadar çıplak olunamayacağını söyler. Bu nedenle Bataille için, “sessizlik sözcüğü hâlâ bir gürültüdür, konuşmak kendi içinde bilmeyi hayal etmektir ve bilmemek için artık konuşulmamalıdır” (Bataille, 2018a: 34,35).²⁰ Bataille’a göre, söylemin içinde sıkışan tinin açığa çıkması için, tüm entelektüel işlemlerin özden durdurulması gerekmektedir. Burada Bataille, iç deney ve felsefe arasındaki farka işaret eder: İç deneyde anlatım hem bir araç hem de bir engel iken, bunun dışında hiçbir şeydir. Bataille, önemli olanın artık rüzgarın kendisi olduğunu, onun anlatımının olmadığını söyler. Dolayısıyla, dramlaştırma aynı zamanda söyleme takılan anlatıma, takılı kalmamayı gerektirir (Bataille, 2018a: 35).

Cioran, varlıklar arasında gerçek bir ilişki kurabilmenin zorunlu koşulunun, sessiz bir mevcudiyette olduğunu ve böyle bir ilişkinin “iletişimsiz bir görünüşle ve iç duaya benzer sözsüz ve gizemli bir alışverişle kök salacağını” (Cioran, 2001: 17) belirtir. Bu düşünce

²⁰ Bataille’ın bu sözü Wittgenstein’i anımsatmaktadır: “Benim tümcelerim şu yolla açımlayıcıdır ki, beni anlayan, sonunda bunların saçma olduklarını görür, onlarla -onlara tırmanarak- onların üstüne çıktığında (sanki üstüne tırmandıktan sonra merdiveni devirip yıkması gerekir). Bu tümceleri aşması gerekir, o zaman dünyayı doğru görür. Üzerine konuşulamayan konusunda susmalı” (Wittgenstein, 2013: 173).

Batailleci bakışta, amaçları olmayan ve hiçbir nesneye dayanmayan, belirsiz içsel devinimlere karşılık gelmektedir. Bataille, içimizdeki bu suskun, gizlenmiş ve kavranamaz parçanın varlığının varlığını sürdürdüğünü söyler. Ancak söylem ve sözcükler, bu içimizdeki parçayı bilinemez kılmıştır. Bataille, dilin yasası altında yaşayan insanın (Bataille’ın sözsöz kölelik olarak belirttiği durumda) kolaylıkla susmaya ulaşamayacağını söyler. Ancak oraya ulaştığımızda, içsel devinimlerimizden edinebileceğimiz bir egemenlik bulunmaktadır. Bu egemenlik, özne ve nesnenin kaybolduğu, dünyanın mutlak devamsızlığının askıya alındığı kişisiz varoluşun uçurumudur (Bataille, 2018a: 36).

2.4. Erotizm

Bataille, erotizmi “içinde kaybolan kişinin titrediği korkunç bir labirent” olarak tanımlamaktadır (Bataille, 1997b: 43). İnsanın özü olan içsel deneyimin bir tür belirlenimi olan erotizm, insanın içsel deviniminden doğan arzu neticesinde, kendi arzusunun nesnesini aramaktadır. Bataille’a göre, buradaki yönelimin temel ölçütü, arzu nesnesinin çoğunluğa hitap etmesi değil; bireysel olarak içsel varlığımızı etkilemesi yönündedir. Bataille’ın düşüncesini izlerken erotik etkinliği, hayvansal olandan kesin belirlenimlerle ayırmamız gerekir (Bataille, 1993: 34). Hayvansal yaşam içinde, basit bir cinsel etkinlik mevcut iken; Bataille’a göre insansal yaşamın içinde “şeytansı” bir nitelik yüklenen erotizm bulunmaktadır (Bataille, 1997b: 13). Bununla beraber insanın erotizm etkinliği, içsel yaşamı sorunlaştırması bakımından hayvansal olan cinsellikten ayrılmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki, Bataille’ın erotizm üzerine olan görüşleri, onun genetiğini referans alan nesnel bir açıklama doğrultusunda değildir. Bataille’ın erotizm incelemesi daha çok, onun amaçsal olarak insanın içsel ya da dinsel diye tabir ettiği bir yaşam üzerindendir. Bataille “...benim gözümde erotizm, bilinçli olarak varlığın kendini sorun olarak ortaya koyduğu bir dengesizliktir” der (Bataille, 1993: 34). Dolayısıyla erotizmin aynı zamanda bir iç deneyim alanı da olması neticesinde, erotizmde öznenin nesne olarak kaybolması ve bu suretle öznenin, kaybolan nesne ile özdeşleşmesi söz konusudur.

Bununla birlikte Bataille, erotizm üzerine olan değerlendirmelerin salt öznelliğe dayanamayacağını söyler. Bunun nedenlerinden birisi, içsel bir deneyim olan erotizmin kendisini nesnel perspektiflerin oluşturduğu özerk bir alandan bağımsız kılamayacağı ile ilgili olmasıdır. Ancak Bataille, erotizm üzerine olan nesnel görüşlerden sakınmadığı gibi; kendi fikirlerini de bilimsel bir temellendirme çabası içerisinde kaleme almaz. Bataille, erotizmi daha ziyade dinsel bir iç deneyim temelinde değerlendirmektedir. Ancak düşünürün bu yaklaşımını, Tanrıbilimcinin Hristiyanlığı irdedelediği ve sunduğu bir biçimden ayırt etmemiz gerekir. Bataille, dinsel iç deneyimi daha çok gizemciliğin dini teması içerisinde, inanca neden

olmayacak bir görüş içerisinde ele almaktadır. Dolayısıyla Bataille için, Hristiyanlık içsel bir deneyim sunan bir din olmadığı gibi “dinlerin içinde de en az dinsel olanıdır” (Bataille,1993:36,37).

Bataille, Antikçağ döneminde erotizmi incelerken onun her zaman aristokratların yaşamında olan bir etkinlik olduğunu söylemez. Bataille’a göre erotizm, ilk olarak dinsel bir çalkantının içinde zengin olmayanların çıkardığı bir şeydir. Ancak erotizm ile zenginliğin arasındaki bağ, değişen biçimler içerisinde, etkinliğini ve belirleyiciliğini sürdürmüştür. Antik erotizmde, Bataille öncelikli olarak Diyonizos’un dinsel törenlerini ve bu temelde dinsel erotizmi incelemektedir. Diyonizyak mezhebi içerisinde, zenginliğin belirleyici ve ilkesel bir rol oynamaması nedeniyle bu orijillerde yer alan insanlar, zamana ve mekâna göre “toplumsal sınıf ve zenginlik değişimi” gösterebilir de genellikle yoksul insanlardan ve kölelerden oluşmuştur. Bataille’a göre, diyonizos tapınması özsel bir biçimde trajik ve esritici düzensizliğinde erotiktir (Bataille, 1997b: 39-41).

En yabancı, en amansız sorunlarıyla bile yaşama evet deyiş; en yüksek örneklerini kurban ederken kendi bereketinin mutluluğuna varan o yaşama istemi, -buydu adlandırdığım Dionysosca diye, buydu trajik ozanın psikolojisine varmak için benim bulduğum köprü. Ürküden, acımadan kurtulmak için değil, zorlu bir boşalmayla tehlikeli tutkuların arınmak için değil (Nietzsche, 2009: 56).

Freud, “Günlük Yaşamın Psikopatolojisi”nde şöyle yazar: “Dünya hakkındaki mitolojik kavramların, modern dinlerin çoğunluğuna kadar ulaşan büyük bölümünün, dış dünyaya yansıtılan psikolojiden başka bir şey olmadığına inanıyorum” (Freud’dan akt. Campbell, 1994: 657). Dolayısıyla Bataille da benzer bir biçimde dinin, temel niteliğini kabul ettiği eylemlerle yasak kıldığı eylemleri arasında özünde barındırdığını belirtir. Din yasak kıldığı bir eylemi, öncelikle sosyal yaşamın içinden uzak tutarak ona bir değer atfeder. Böylelikle din, yasak düzleminde kendi içinde kabul etmediği eylemlerin aslında değerini yönlendirmektedir. Bataille’ın burada işaret ettiği nokta, Yaradılış Hikayesi’ndeki “yasak meyve”dir. Ancak din aynı zamanda, kendinden uzakta tuttuğu yasak eylemleri bazen mümkün, gerekli veya zorunlu kılarak yaşanmasının da olanağını tanımaktadır. Bataille’a göre, bunun için “özünde saf olarak mitolojik veya ritüel bir varoluşu konu edinen şenliklere” bakmamız yeterli olacaktır (Bataille, 1997b: 44, 46). Yaygın bir biçimde şenliklerde, yasak olan eylemlerin müsadese ya da gerçekleştirilmesinin zorunluluğu vardır. Dolayısıyla şenlik zamanlarındaki yasağa karşı gelme durumu, şenliğe olağanüstü ve tanrısal bir yön vermektedir (Bataille, 1997b: 44). “Olağanüstü ve hiç: Bu iki görüş belirli bir eylem ve bu eylemden doğan herşeye, en önce de hayata uyar” (Cioran, 2001: 22). Bu bakımdan Bataille, özel olarak diyonizos şenliklerine ve bu şenliklerin “esrimenin ve çılgınlığın tanrısı”na değinmiştir. Bu şenlikler, sınırlı olarak yaşanır çünkü aynı

zamanda şenliğe katılanların çalışmadan kaynaklı maddi kaygıları da bulunmaktadır. “Ama tarlaların çalışanının kaygısı, onu sarhoşluğun ve deliliğin düzensizliğine kapılmaktan çok çabuk alıkoymuştur. ...Diyonizyak çılgınlık kurbanlarının çıkarını gözetten sınırlı bir çılgınlıktır” (Bataille,1997b: 46). Bataille bu şenlikler için, aklın ilkelerini yadsıyan bir formellikle tanrısal bir nitelik taşıdıklarını da söyler. Bu bakımdan Bataille, dinin erotik yönünü ele alırken, dini aklın ilkelerini bağlayan bir perspektifle değerlendirmemektedir (Bataille,1997b: 44, 46).

Bataille’ın dinsel temelden erotizme bakışı, günümüzde varlığını sürdüren, yaşayan, dinler üzerinden olmamıştır. Günümüzün inançlarında Bataille’a göre, dinin erotizm niteliği yadsınarak faydacı bir ahlaka indirgenmesi, onun kutsallık vasfının kaybetmesine ve tiksinti verici olana dönüşmesine neden olmuştur. Bu nedenle Bataille, günümüzün yaşayan dinlerinin erotizm ile olan ilişkilerini yadsıdığını ve dışladığını söyler. Düşünürü göre bu, erotizm ile dinlerin ilişkileri sorununu daha da ağırlaştırmaktadır. Dinlerin kökensel incelemesine bakıldığında, erotizm öz olarak dinsel yaşama bağlı olan bir yapıda karşımıza çıkarken, günümüz dinlerinde erotizm her tür açıdan mahkûm etmektedir. Bu sebeple Bataille, modern uygarlıklardaki erotizmin bireyselleşmiş olduğunu ve bu bireysel nitelik neticesinde dinsel anlamdaki erotizm düzensizliğinin nihai mahkûm etmesinin dışında, onu dine bağlayan hiçbir şey olmadığını belirtir (Bataille, 1997b: 45).

Hristiyanlıkla beraber örgütlenen eylem biçimleri, temelde çalışmayı önceleyen bir belirlenim gösterir. Yaşamın içinde erotizmi mahkûm eden Hristiyanlık, insanlara çalışmalarının sonucunda, sonsuz tatmin elde edebilecekleri bir cennet vaad etmektedir. Hristiyanlığın, erotizme olan bu yaklaşımını Bataille, “Hristiyanlık perspektifinde, erotizm nihai sonucu tehlikeye atması veya en azından geciktirmiş olması”yla ilişkilendirir (Bataille, 1997b: 48). Bataille, Hristiyanlığın bu yaklaşımını, yaşamın dışına itilen erotizmin artık ve suçluluk duygusuna bürünmesi olarak yorumlamaktadır (Bataille, 1997b: 48).

...bütün büyük pagan mitolojilerinde olduğu gibi, Keltlerde de baştan sona doğaya güven vardır, oysa kilise öğretilerinde, Adem ve Havva’nın günahıyla doğa öyle yozlaşmıştır ki artık erdemli bir yönü kalmamıştır. Kelt kahraman, bozulması olanaksız doğal bir bağışla hareket etmekte, yüreğinin dürtülerini korkusuzca izlemektedir. Ve bunların sonuçları düşünülmeden veya dikkat edilmeden peşlerine düşüldüğünde, yalnızca üzüntü ve acı, tehlike ve felaket -Hristiyanlar için sonsuza kadar sürecek cehennem felaketi de dahil- getirmesi gerekirken, yaşamla bütünleştikleri, sonsuz yaşam değilse de, en azından bütünlüklü ve gerçek bir yaşam ifade ettikleri hissedilmektedir. ...dokuz cehennem ve on üç cennet vardır. Fakat Hristiyanlık gelene kadar sonsuz cehennem düşüncesi yoktu. Dokuzuncu ve sonuncu Aztek cehenneminde, dört yıl işkenceli maceralarla yolculuk eden ruhun vardığı yerde, ya sonsuz huzura eriliyor veya sonsuza kadar yok olunuyordu (Campbell, 1994: 51, 58).

2.4.1. Erotizm ve Ölüm Birlikteliği

Bataille’ın düşüncesinde ölüm ve erotizm birlikteliği, bütünsel ve özerk bir temeldedir. Bataille bu birlikteliği; şiddet, çürüme, kaygı, dışkı, tiksinti, lüks kavramları ile doğaya teslim olma ve egemenlik üzerinden ilişkilendirilerek bireysel tecrübenin yaşanılabilen formları üzerinden çözümler (Bataille,1993: 59-74). Erotizmin ve ölümün öz olarak birbirine olan bağlılığını anlaşılabilir kılmak adına, öncelikle aktüel yaşamın içerisinde bu iki kavramın niçin kutuplaştırıldığını incelemek gerekir. Bataille’a göre, ölüm ve doğum yaşam içerisinde birbirine karşıt olan bir işlevsellikle konumlanmış olsa da, esasında öz olarak birbirine bağlıdır. Düşünüre göre, “yaşam her daim yaşamın yok olmasının bir ürünüdür” (Bataille,1993: 60). Bu nedenle, yaşam hem ölüme hem de bu ölümden yeni varlıkların dünyaya gelmesi için gerekli olan maddeleri harekete geçiren çürümeye bağlıdır (Bataille,1993: 60). Çürümeye ya da atık olana karşı tiksinti duyulmasının nedeni de Bataille’a göre, ondaki yaşam ve ölüm birlikteliğidir. Bataillecı düşüncede, çöp ve dışkı gibi atık kategorisinde olan ve yaşamın içinden uzak tutulan maddelerin tiksinti nesnesi olarak verilmesinin nedeni kutsaldışı dünyanın ölüm ve yaşamı birbirinden ayıran egemen anlayışıdır. Çöp ya da dışkı hem ölümün hem de yaşamın formları barındırmaktadır. Dolayısıyla kutsaldışı dünyaya rahatsızlık veren ölüm ve yaşamın birlikteliği gerçeği, göz önünde tutulmak istenmez. Bu nedenle çöp ve temiz olan birbirinden kesin olarak kutsaldışı dünyada ayrı tutulmaktadır. Bataille, Aristo’nun su ve toprakta meydana gelen çürümeden canlılığın oluştuğu düşüncesine atıfta bulunarak, yaşamın tabiiyetinin çürümenin zorunlu ilkesine bağlı olduğunu belirtir: “Çürüme, ondan çıktığımız ve ona döndüğümüz bir dünyayı özetlemektedir” (Bataille, 1993: 61).

Bataille, yasakların oluşmasını sağlayan korkulu davranışın ilk olarak, insanların yaşamın kör gidişinin karşısında oluşturduğunu söyler. Düşünüre göre, çalışma neticesinde bilinçleri uyanan antik insanlar, yaşam içinde üreme ve ölümün oluşturduğu devasa devinim karşısında kendilerini kötü hissetmiş olabilirler. Yaşamın doğurduğunu yok etmesi arasındaki çelişkiyi bulanık bir şekilde hisseden bu insanlar, üremenin ve ölümün karşısına yasakların yadsımasını koymuşlardır. Ancak Bataille, bu insanların hiçbir zaman böyle bir yadsınmanın içinde bütünüyle kalmadıklarını; yalnızca en kısa sürede çıkmak üzere içine kararlılıkla girdiklerini belirtir. Bununla beraber Bataille, antik insanda karşımıza çıkan bu korkuyla birlikte insanlığın oluştuğunu söyler ki bu oluşumda hem korkunun kendisi hem de bu korkunun aşılması söz konusudur. Özünde aşırılık olan yaşamın aynı zamanda onun savurganlığı da olması nedeniyle Bataille “sınırsız olarak yaşam güçleri ile kaynaklarının tükendiğini ve yaşamın sınırsız olarak yarattığını, yok ettiğini ve canlı varlıkların bu eylem içinde pasif

olduklarını aktarır. Bu bakımdan düşünöre göre insan, en uç noktasında aslında bir şekilde yaşamı tehlikeye sokan şeyi istemektedir (Bataille, 1993: 93).

Bataille’a göre, erk arzusundaki burjuva toplumunun modern dünyası, yaşam için ölümü mahkûm etmekte ve ölümü yaşamın tüm safhalarında yadsımaktadır. Burada kaçınılmaz olarak incelenmesi gereken kavram “çürümedir.” Bataille, çürümeye karşı olan tavrımızın yerleşik bir korkuyu barındırdığını söyler ve bu korkuyu açıklamak maksadıyla ilkel insanların ölüm karşısında sergiledikleri davranışları inceler. Zira düşünöre göre, ilkel toplumların en yoğun korkusu, ölümden doğan çürüme karşısında görölmektedir. Ölen bir beden çürümeye başlar ve o beden artık haşeratların yaşamı için bir besin hâline gelmiştir. Nihali olarak ölü bir bedenden çürüme sonrasında geriye kalan, sadece beyazlaşmış kemikler olmaktadır. Bataille’a göre, teorik olarak ölüm üzerine yapılan dinsel törenler en üst noktasında çürümeye bağılı olarak oluşan korkunun yatıştırılmasına yöneliktir. Bedenlerin tamamen erimesiyle, çürüme ve ölüm arasındaki bağı kopar ve geride kalan beyazlaşmış kemikler “ölümün dayanılabilir, yüce ve uygun bir yönünü ortaya çıkarır. Ölümün bu yönü de korkutucudur ama artık çürümenin neden olduğı aşırı dokunaklılık görölmez” (Bataille,1993: 60).

Bataille, ölüm ve yaşam ile çürüme olgusunun birlikteliğini açıkladıktan sonra, bu birlikteliğin geçirgen sebeplerini oluşturan “tikinti” kavramını a posteriori temelde inceler. Tikintinin ya da bulantının kaynağını Bataille, ölüm karşısında yaşanan kaygıda bulmaktadır. Ölüm karşısında bireysel tecrübenin yaşanılabilir formu artık canlılığını kaybetmiş bedeninin ondan beklentilerimize karşılık verememesi manasında bedensel olanda değildir; ancak imgesel olarak “hiçlik”in içinde yer almaktadır. Bataille’a göre benzer bir tikintiyi, insan vücudundan çıkan atıklara ya da dışkılara karşı da hissederiz. Hâlbuki tikinti ve utanç duyduğumuz organlarımız, aynı zamanda üremenin de sağlayıcısıdır. Bu bakımdan, çöplere karşı hissettiğimiz tikinti, onun içinde yeniden oluşan canlıların yaşam formunu gözlemleyebilmemizdir.

Dışkılarımız, aybaşı kanı ve cesedin kurallarına benzer titizlikteki toplumsal kurallarla düzenlenmiş bir yasağın nesneleri olmamışlardır. Ama genelde bağlantı noktalarının çok hassas olduğı cinselliğın, çürümenin ve pisliğin bir alanı oluşmuştur. Prensip olarak, olguların birbirine yakınlığı bu alanın bütünlüğünü oluşturmıştır. Ama bu alanın varlığının bir de öznel karakteri vardır, kişilere göre tikinti olgusu değişmektedir ve nesnel varlığı gizli kılmaktadır. Canlı insandan oluşan ceset, hiçlik olarak değerlendirilemez: bulantımıza nesnel olarak neden olacak somut bir olgu yoktur ve hissettiğim bir boşluktur, bir kayboluştur (Bataille, 1993: 62).

Peki dışkıya ya da vücudun atıklarına karşı neden tikinti duyarız? Bu soruya muhtemelen Bataille kendi sorusuyla cevap verirdi: “Eğer önceden bizim için tikinti nesnesi

olmasaydı yine de kötü kokacak mıydı?” (Bataille, 1993: 62). Bataille, dışkılara karşı duyduğumuz tiksintinin derininde, “binlerce yıldır” nesilden nesile ilettiğimiz kutsal bir öğretinin yer aldığını belirtir. Bataille’a göre, toplumsal yaşamın başat olması temelinde çocukluğun saf egemenlik istencinden vazgeçmesi üzerine kurulmaktadır ki şayet toplumun fayda hesabına dayanan aklı, eğer çocuğun “kutsal krallığını” ele geçirmeseydi toplum varlığını sürdüremezdi (Bataille, 1997c: 15). Düşünüre göre, çocuk kendi dünyasında dışkıyla, çöple ya da yetişkin dünyasında tiksinti verici olarak nitelendirilen herhangi bir şeyle karşılaştığında, yetişkinle aynı tepkilerde bulunmaz. Ancak yetişkinler, mimikleriyle ya da bazen şiddet aracılığıyla çocuklara toplum içinde tiksinti verici kabul edilen şeylere yönelik ve toplumsal akıla ters düşen davranışları engelleyeyici bir tepkide bulunmaktadır. Bu nedenle Bataille, bu tiksintinin ilk insandan günümüze değin bulaşıcı bir hastalık gibi yayıldığını ve “sayısız paylanmış çocuklar nesli yarattığını” belirtir (Bataille, 1993: 63).

Kristeva’ya göre, bir çok antropolog iğrenci kuran mantığın ne olduğunu ortaya çıkarmıştır; ancak yalnızca Bataille, iğrencin meydana gelmesiyle yasağın kırılabilirliği arasında bir bağlantı oluşturmuştur. Kristeva’ya göre, Bataille iğrenmeyi, buyurgan bir dışlama edimini yeterince güçlü bir biçimde yerine getirememesi unsuruna bağlamaktadır. “Bataille, iğrenme düzleminin, özne/nesne ilişkisi düzlemi olduğuna (dolayısıyla özne/nesne bir başka özne ilişkisi değil) ve bu arkaizmin kökeninin sadizmden ziyade, anal erotizmde bulunduğu dikkat çeken ilk kişidir” (Kristeva, 2013: 85).

Bataille’ın düşüncesinde, erotizm ve ölümün lüks imajı birbirinin içinde çözünmektedir. Ölüm, yaşamın sürekli sıçramasını sağlayarak aslında onu ilerletir. Ancak bu yaşam gerçeğinin hayatlarımız içerisinde görünür kılınmak istenmemesi, yaşamın denge üzerinde kurduğu tuzanın aslında “dengesizliğe ve kararsızlığa” sebebiyet verdiği gerçeğini yaşam içinde görünmez kılma istencinden doğmaktadır. Bataille’ın betimlemesiyle ifade etmek gerekirse, bu ölüm patlamasında “varlıklar yeni varlıklara yerini” bırakmaktadırlar (Bataille, 1993: 64). Tarihsel süreç içerisinde, cinsel etkinlik ve öldürme eylemleri belirli durumların haricinde yasaklanmaya tâbi tutulmuştur. Bataille, öldürme ile ilgili olan yasakların cinsel yasaklara göre daha genel ve ağır tanımlanmış olsa da, belirli durumlarda bu yasakların aşılmasının olanağının verildiğini belirtir. Bu noktada Bataille, dinlerin, bilhassa Hristiyanlığın, “Hiçbir şekilde öldürmeyeceksin!” gibi evrensel emri üzerinden örtülü olarak çıkan sonucun, “savaş durumunda ve sosyal yapının belirlediği durumlarda öldürebilirsin” hükmünün çıktığını söyler. Dolayısıyla böyle bir yasak, paralel olarak “bedenlerin birleşmesi ancak evlilikle söz konusudur veya geleneğin belirlediği durumlardaki” gibi cinsel yasaklara denk düşmektedir (Bataille, 1993: 77).

Bataille, ölümün ve erotizmin öz olarak birbirine bağlı olduğu ilkesini, bütün metafizik veçhelerden arındırarak inceler. Arzu, kendi neticesi olduğu yaşamın karşısında yer almadığı gibi erotik bir deneyim formelliğinde yaşamın doruğu, taşması veya aşırılık olarak belirmektedir. Bataille'in deyiimiyle erotik deneyim içinde coşkuyla üretilen yaşam, en uç noktasına bir nevi küçük ölüme varmaktadır (Bataille, 1997b: 18). Hayvan cinselliğinin ereğini salt üreme olarak değil, aynı zamanda onun varlığının sarfiyatı olarak da değerlendiren düşünür; insanın erotik arzusunu ise tek bir yön temelinde, üreme arzusu alanında değil, onun imkânı neticesinde meydana geldiğini açıklar. Böylece erotik arzu; hayatta kalma, kendini koruma ve güç temelinde varlığın ötesine doğru giden bir hareketi oluşturmaktadır. İnsan varlığını, sadece hayatta kalma ve kendini koruma üzerinden açıklamak yaşamın gerçekleştirilmeyen birçok imkânı göz önüne alındığında oldukça yetersiz kalmaktadır. Bu bakımdan varlığı, ekonominin egemen alanlarından ve onun gelecek kaygısı içerisinde beliren boyun eğmeden ayırarak, yalnızca kendi egemenliği açısından, faydanın ötesinde yeniden düşünmek gerekmektedir. Bu nedenle varlığın egemenliği için onun aşırılığını, ereği fayda olan her bir unsuru yadsımak suretiyle, bir yitim prensibi çerçevesinde israf olarak harcamak gerekir. Ancak böylece erotik lüks, ekonomi politikasının egemenlik ekseninden kurtulabilecektir (Direk, 2017: 119).

2.5. Yasak ve Ona Karşı Gelmenin Çelişkili Deneyimi

Freud, yasak olanı incelerken genel itibariyle tabu yapısının içerisinde ele almaktadır. Ona göre, tabunun birbirine karşıt olan iki anlam içeriği bulunmaktadır. Bu anlamlardan ilki kutsal (sacré) ya da kutsallaştırılmış (consacré) anlamlarını içermektedir; diğer anlamı tehlikeli, korkunç, yasak, kirli, esrareniz anlamlarına denk düşer. Polenezce'de, tabunun karşıtı olan "noa" sözcüğünün ise yanaşılabilir, tutulabilir anlamlarını içermesine Freud, sakıncı ve gizli bir anlam barındırdığını belirtmektedir. Böyle bir kullanım için Freud, tabunun kendisini yasaklarda gösterdiğini ve bizdeki kutsal korkunun birçok durumda tabu manasını karşıladığını aktarır. Düşünre göre, tabudan bahsettiğimizde ona denk düşen anlamların olağanüstü kutsal, aynı zamanda tehlikeli, kirli ve gizemli olan her şeyi düşünmemiz gerekmektedir. Tabular, tıpkı bir enfeksiyon gibi, onunla temas edene bulaşan ve onu bu aktarıcı işlevselliği ile yayan bir niteliği taşımaktadır (Freud, 1995: 77, 81).

Tabuyu, insanın yazıya geçmemiş en eski kanunları olarak tanımlayan Wundt ise, tabunun ilkel dönemlerde kirli ve kutsal gibi bir anlamsal ayrılıkta olmadığını belirtmektedir. Dolayısıyla bu kavramların sonraki süreçlerde edindiği anlamların yansıması, ilkel dönemlerde görülmez. Wundt başlangıçta, tabunun nesnede olduğuna inanılan şeytansı güçlerden kaynaklandığını; ancak daha sonraki dönemlerde, tabu kendisine ait bir temele sahip olarak,

şeytandan ya da kötü ruh inancından bağımsız olan bir güce dönüştüğünü açıklamaktadır. Böylece tabular, zaman içerisinde geleneksel bir kurala ve nihai olarak yasaya doğru evrilmişlerdir (Wundt'dan akt. Freud, 1995: 83).

Bir tabunun ihlâlinin cezası başlangıçta elbette içsel, otomatik bir kuruma bırakılmamıştır: ihlâl edilen tabunun kendisi öç almıştır. Sonraki bir evrede, tabuyla birleşen tanrı ve ruh kavramları ortaya çıkınca, cezanın otomatik olarak ilahi güç tarafından verilmesi beklenmiştir. Diğer durumlarda, belki de kavramın ileri düzeyde evrimleşmesinin bir sonucu olarak, eylemleri toplumsal yaşamı tehlikeye sokan suçluların cezasını toplum kendisi vermiştir. Dolayısıyla, insanın en eski ceza sistemleri tabuya bağlanabilir (Freud, 1995: 79).

İçsel deneyimi mümkün kılan başlıca iki koşul, yasak ve ona karşı gelme durumu oluşturmaktadır: “Dinin veya erotizmin bilinmesi, yasak ve ona karşı gelmenin eşit ve çelişik kişisel deneyimini gerekli kılmaktadır” diye belirtir Bataille (Bataille, 1993: 40). Belirsiz bir yapı içerisinde yer alan yasağa karşı gelme durumu; yasakların, geleneklerin, dinsel törenlerin öngörüsü içerisinde ve düzenlenmiş olan kurallar çerçevesinde bozulmuştur (Bataille, 1993: 75). Ancak Bataille’a göre, bu her koşulda mümkün olmamaktadır. Erotizm ile dinin sunduğu imgeler, insanların ya yasaklara itaat etmelerine ya da yasağı ihlâl etmelerine neden olmaktadır. Gelenek yapısı içerisinde beliren yasağa karşı koyma, tarihsel süreç içerisinde doğaya dönüş biçiminde gerçekleşmiştir. Ancak Bataille, erotizmde söz konusu olan yasakların ihlâlinin, doğaya dönüş biçimden farklı olduğunu belirtir ve burada yasağa karşı gelmenin, yasağı yok etmeden, yalnızca kaldırdığını aktarır (Bataille, 1993: 40, 41). “Ama bunu gizlilik içinde yaparsak, yasak, yasakladığı şeyi hem hüznölendirici ve hem de tanrısal olan bir ışıkla aydınlatır ve değiştirir. Yasak, dokunduğu şeye kendi özelliğini verir” (Bataille, 1997b: 41).

Bataille’a göre, yasakların olmadığı bir durumda iç deneyimden de bahsedemeyiz. Bu nedenle düşünür, yasakların olduğu bir yapıda nihai olarak iki durumun söz konusu olacağını aktarır. Bunlar; kişilerin yasağa itaat edip deneyimi yaşamamaları ile bilinç alanının ötesinde gizli bir deneyim yaşama durumlarıdır. Bataille’a göre, sosyal yapılarda oluşan yasaklara karşı gelmenin deneyimini bilim, patolojik olarak değerlendirmekte ve yasağa karşı olan bu davranışları hastalığa ilişkin nedenlerle açıklamaktadır. Yasağa karşı gelmenin bilimde, nevrozun sebebiyet verdiği davranışlar olarak nitelendirildiğini belirten Bataille psikolog, psikiyatr ya da tarihçi tarafından bu tür davranışların nesneleştirildiği söyler. Bu nedenle böyle bir deneyim yaşanması durumunda, çoğu zaman bu deneyim “bilincine yerleşmiş dış bir mekanizma olarak” değerlendirilmektedir. Bataille’a göre, içimizdeki varlığın eylemi olan erotizm ve din deneyimi gündelik yaşam aklında korkunç bir nesne konumundadır. İnsana, yalnızca iç deneyim aracılığıyla açılabilen erotizm ve din alanı bu iki durum haricinde insana

kapalı olan bir sistemdir. Ancak Bataille, insanın yaşam içinde bilmeden, yasağa teslim olduğu durumlarda, erotizmi ve dini kutsal dışı dünyanın nesneleri ile özdeşleştirdiğini ve bu nedenle yasağı ortaya çıkaracak olan karşıt isteğin bulunamayacağını söyler (Bataille, 1993: 41, 42).

Bataille’a göre, yasak ve yasağın egemenliği, kişiler üzerinde oluşturduğu bilinç ile bilimin oluşmasını sağlamış; ancak insanın temel bir gerçeği olan şiddeti, nesnel dünyasının içinden uzaklaştırmıştır. İnsan davranışının anahtarının yasakların gerçeği olduğunu belirten Bataille, bilincin insanlığın dayandığı temel hissin etkisi altında kalarak yasakları yanlış olarak değerlendirmediklerini savunur. Bu nedenle düşünöre göre, “yasakların, dışarıdan zorla kabul ettirilmediğini kesin olarak kabul etmek zorundayız”dır (Bataille, 1993: 43). Ancak böyle bir durumun farkındalığına, salt yasağa karşı gelme durumunda varılabilmektedir. Kişi, öncelikle yasağa karşı gelir; daha sonra yasağa karşı gelme ile teslim olma arasında bir geçiş durumu yaşar ve son olarak yasağa teslim olur. Tüm durumlar Bataille’a göre, tek bir durum içinde yaşanmaktadır: Korku. Bu nedenle yasağın bilincine varmak için Bataille, ona tabi olmamamız gerektiğini vurgular. Keza yasağa karşı gelen kişi, onsuz yasağın olamayacağı korkusunu hissetmemektedir. Bataille’ın deyimiyle bu, günahın deneyimidir. Deneyim, yasağı haz duymak için elde tutarak yasağa karşı gelmeyi tamamlar. Bu nedenle erotizmin nesnel deneyimi kaçınılmaz olarak yasağa karşı gelmenin isteğini ve yasağın oluşturduğu korkuyu barındırmalıdır. Bataille yasağa karşı gelmede beliren korkuyu, yoğun zevki, istek ve ürküntüyü birbirine sıkı bir şekilde bağlanmasını sağlayan temel durumun dinsel duyarlılık olduğunu açıklamaktadır (Bataille, 1993: 43). Dolayısıyla yasağı aşma durumunda yaşanan korku, dehşet ve bulantı gibi haller Bataille’a göre, hayvanların kozalarındaki işlevi görmektedir. Böylece “insanın içsel deneyimi, ancak kozayı kırarken dışardaki tepkiyi değil, içindeki kendini parçaladığı bilincine vardığında ortaya çıkar. Kozanın kabuklarının sınırladığı nesnel bilincin aşılması, bu parçalanmaya bağlıdır” (Bataille, 1993: 43). Tüm bu aktarımlar neticesinde Bataille’ın yasağa karşı gelme durumunu yadsınma olarak değil; yasağın aşılması ve bu surette tamamlanması olarak değerlendirdiğini belirtmek gerekir (Bataille, 1993: 67). Düşünöre göre yasağın karşıtı, yasağın ortadan kaldırılması değil, esasında onun hiç bilinmemesidir ve böyle bir dünya, hayvansallığın ve şiddetin dünyasıdır. Yasaklar, toplumsal zeminde bir sınır oluşturmuşlardır ve sosyal yaşam, bu sınırlarla birlikte ona karşı gelme üzerinden kendini var etmektedir. Bataille’a göre, bu durumu daha anlaşılır kılabilmek adına öncelikli olarak şenliklerin doğasını incelememiz gerekmektedir.

Yasağa karşı gelme ve ona tabiiyet durumunda “şu zamanda şuraya kadar olanaklıdır” ifadesi, temelde bu yasağını aşmanın formülünü sunmaktadır. Bataille, yasak olana dair belirtilen sınırlı bir izinin, şiddete sebebiyet verecek itkiyi de harekete geçirebileceğini söyler

ki, bu “engellerin yasağa karşı gelme anında ortadan kalkması ile birlikte sağlamlıklarını kanıtlamak gerekliliği” durumundan meydana gelmektedir (Bataille, 1993: 70). Bataille’ın, yasağın bu niteliğinden hareketle işaret ettiği tarihsel olanaklılık, okyanus toplumlarının krallarının ölümünde meydana gelen yasağa karşı gelme durumlarıdır. Bu topluluklarda, kralın ölümüyle başlayan ve cesedinin ölümün bulaşıcılığından (kemiklerin beyazlaşması süresi, iskeletleşmesi) kurtulması süresince, kendisine tabi olan halk arasında, sosyal yaşamı bozan birçok olay görülmektedir: fahişelik, yağma, yangın, hırsızlık, cinayet, katliam vs. Kralın ölümüyle halk, itkisel bir şiddetin etki alanına girerek, aşırı davranışlarıyla yasak olan herşeye saldırmaktadır. Bataille’a göre, bu saldırganlık türünü, hayvansal yaşam özgürlüğü ile özdeş düşünmememiz gerekmektedir. Çünkü buradaki saldırganlık “olağan bir şekilde uyulan sınırlara bir delik açar; ancak bu sınırları yok etmez. Yasağa karşı gelme, tamamlayıcısı olduğu kutsal dışı dünyayı yok etmeden aşar” (Bataille, 1993: 72). Bu nedenle Bataille, kutsal dünyada yasağa karşı gelmenin, kutsal dışı dünyayı yok etmeden, onun aşılmasını sağladığını söyler. Kutsal dünya ile kutsal dışı dünyanın birbirinin takipçisi olduğu zamanlarda, bu her iki dünya, kendi aralarında tamamlanarak ve birbirine dokunarak, insan toplumunun birleşmesini sağlamıştır. Bataille’ın düşüncesinde, kutsal dışı dünya yasakların mevcudiyetini temsil ederken; ihlâl ile etik dışı kürenin nesnesi olan yasakların kutsal dünyasına (şenliğin, hükümlerliliğin ve tanrıların dünyası) açılmaktadır (Bataille,1993: 72).

Kutsal şey, din dışı olanın hiçbir ceza görmeden kendisine dokunmaması ve dokunamayacağı par excellence (mükemmel) bir şeydir. Kesinlikle bu yasak, iki dünya arasındaki bütün ilişkileri kapsayacak dereceye ulaşmaz. Çünkü, eğer din dışı hiçbir şekilde kutsal olan ile bir ilişkiye giremeyecek olsaydı, kutsal bir işe yaramazdı. Bu ilişki meselesi, her zaman ihtiyatları ve az çok grift bir erdirmeye törenini gerektiren narin bir harekettir. Ancak, eğer din dışı hususi özelliklerini kaybetmeyecek ve bir ölçüde ve bir dereceye kadar bizatihi kutsal hale gelmeyecekse bu tür bir hareket imkânsızdır. İki cins, aynı zamanda hem birbirleriyle yakınlaşırlar hem de neyseler öyle olmayı sürdürürler (Durkheim, 2005: 60).

Kişi, kutsal dışı dünyanın içinde yasağın temsil ettiği sınır bir olguyla karşı karşıya geldiğinde, salt dehşet ve titreme duygusuna kapılmaz; bu hislerin paralelinde yaşayacağı kayıtsız ve şartsız olarak kendini adama güdüsü, onun hislerini dönüştüren bir hayranlığa da kapılacaktır. Bu nedenle Bataille, bu durumda insanda “büyülenmiş saygıyı harekete geçiren çekim ve onu reddettiren korku”nun meydana geleceğini söyler (Bataille, 1993: 72). Yasak ve ihlâlin kişiyi boyunduruğu altına alan bu iki durum sonucunda, çelişkili olan iki davranışın da sebebi oluşmaktadır. Yasak, yasağı aşmayı onaylamaz; ancak büyülenme ânı, ihlâlin gerçekleşmesini sağlamaktadır: “Yasak ve tabu bir anlamda tanrısala karşıdır ama tanrısal yasağın büyüleyici yanındır: şekil değiştirmiş bir yasaktır” (Bataille, 1993: 72).

2.5.1. Ölüme Bağlı Yasak

Bataille'a göre, yasakların temelini esasında bir nesne olarak nitelendirilen şiddet oluşturmaktadır. Çalışmanın neticesinde meydana gelen yasaklar şiddeti, çalışma dünyasının içinden ayrı tutma amacını taşımaktadır. Bu bakımdan insanın alet kullanımı ile başlayan çalışma dünyasının oluşturduğu nesneler dünyası, kutsal dünya ile kutsaldışı dünyanın ayrımını temsil etmektedir. Ancak Bataille, çalışma dünyasının içinden yalnızca şiddetin değil cinsel etkinliğin ve ölüm bilincinin de saf dışı bırakıldığını belirtir. Bu nedenle kutsaldışı dünyayı var eden çalışma dünyası, cinsel yasaklar ve ölümlülüğün bilincidir. Bataille'a göre, kutsal ve kutsaldışı dünyanın varlığı ve neliğine ilişkin belirlenimler, bilhassa tarih öncesi bulgulardan hareketle, dünya kurucu ilkel çalışmadan günümüzün modern çalışma dünyasına değin yasaklar temelinde, ölüm bilinci ve erotik eylemden oluşmaktadır (Bataille,1993: 46, 47).

Bataille, homo faber olarak nitelendirilen, orta paleolitik dönem, daha sonra Homo Sapiens tarafından aşılacak olan (Bataille, 1997b: 15) Neandertal²¹ insanının, çalışma yaşamının içine işlenmiş taştan yapmış oldukları aletler ile girdiklerini ve bununla beraber şiddeti terkettiklerini söyler. Ölüm esasında, yaşamın içindeki şiddetin alanıdır. Bataille için Neandertal insanının hem aletler imal etmeleri ve bu aletleri zaman içerisinde düzenli olarak geliştirmiş olmaları hem de ölümlerini gömme eylemleri, çalışma ile birlikte yaşamın içinden ölüm olgusunun çıkarılmasına yönelik eylemlerdir (Bataille, 1993: 48). Benzer şekilde, alt paleolitik dönemin insansı varlıklarının da yapmış oldukları aletler ve ölümlerine karşı sergilemiş oldukları ihtimam, tarihsel bulgular arasında yer alır. Orta paleolitik dönemde ise dinsel bir tema içerisinde görülen ölümlerin gömülmesi eylemi, günümüz anlayışına benzer bir yasağın ilkel varlığını ortaya koymaktadır. Bataille, tarih öncesinde “yasak” olanın çalışma ile beraber oluştuğunu ve insanların kendi ölümleri ile herhangi bir nesne (taş) arasındaki nitelik değişikliğini anlamış olabileceğini belirtmektedir. Bu bakımdan Bataille “bugün bu ayırımın insan varlığını hayvaninkinden ayırmaktadır” der ve “ölüm olarak adlandırdığımız olgunun herşeyden önce ölüm bilinci” olduğundan bahseder (Bataille, 1993: 48).

Arkaik insanın, ölümlerini gömme eylemlerine yönelik bulguları ise başka bir perspektiften Campbell şöyle aktarmaktadır:

Gene Dordogne'de, Le Moustier'de on altı yaşında bir genç, uykudaymış gibi, başı sağ kolunun üstünde ve düzgün çakmaktaşı parçalarına konulmuş bulunmuştur. Çevresine yerleştirilmiş yabani sığırların

²¹ Bataille Neandertal insanını şu şekilde tarif etmektedir: “Neandertal İnsanı'nın bizimle karşı karşıya gelirken, görünür bir aşağı durumu vardı. Kuşkusuz bizim gibi (atalarında olduğu gibi) dik duruma sahipti. Ama bacaklarının üzerine doğru biraz bükülüydü ve zaten insan gibi yürümüyordu: yere ayağının tabanı ile değil arka ucuyla basıyordu, basık bir alnı ve çıkıntılı bir çenesi vardı ve boynu bizimki gibi uzun ve ince değildi. Hatta onu, maymunlarda ve genelde memelilerde olduğu gibi tüylerle kaplı olarak hayal etmek akla uygundur” (Bataille, 1997b: 26,27).

kömürleşmiş ve kırılmış kemikleri vardır. Elinin yanında çok güzel erken Mousterian veya son dönem Acheulean baltası durmaktadır. Ölüm gizi, demek ki hem öldürülen hayvanlar için hem de insanlar için ortak kabul edilmektedir. Yanıt, o gündən beri bir çıkış arayanların bulduğu ile aynıdır: Hiçbir şey ölmez; ölüm ve doğum aynı şeydir, sanki bir örtünün arkasından ileri geri, bir eşiği geçmek gibidir (Campbell, 1995: 338).

Bataille, ilkel insanın yaşamdan ölüme geçişi algılamasının aynı zamanda onda korkuyu ve şiddeti de algılamasına neden olduğunu belirtir. Ona bakan herkes için ortak bir kaderin temsili olan ceset, yalnızca bir insanın değil tüm insanları da yok edecek olan ortak bir şiddetin göstergesi niteliğini de taşımaktadır. Dolayısıyla Bataille, cesedin görülmesi ile beraber diğer insanlarda oluşan yasağın “içine şiddetten ayrıldıkları ve aynı zamanda içine şiddeti attıkları bir geri çekilişi” temsil ettiğini belirtir (Bataille, 1993: 48).

Korku nedir? Şu an için ölüm sorununu ele alalım. Bu son derecede karmaşık bir sorundur. Ben ölümden korkuyorum. Bu korku nasıl ortaya çıkıyor? Kuşkusuz düşünce aracılığıyla ortaya çıkıyor. İnsanların öldüğünü gördüm. Ben de acı çekerek ya da huzur içinde ölebilirim ve düşünce bu korkuyu açığa çıkarır (Krishnamurti, 2000: 57).

Bataille, ilkel insanların ölümlerini gömme eylemini, salt onların açıkta kalan cesetlerini hayvanların saldırısından koruma amacıyla gerçekleştikleri fikriyle sınırlandırmaz. Bataille’a göre, bu eylemin ardındaki bir başka neden şiddetin bir imgesi olan ölümün, ceset üzerindeki tehlikesinin hâlâ devam ettiğine duyulan inançtır. Burada tehlike olarak algılanan durum ceset üzerinde, ölümün yerleştirdiği şiddetin bulaşıcılığıdır. “Ölü, geride kalanlar için bir tehlikedir. Onu gömmelerinin amacı, ölüyü bir sığınakta tutmak isteğinden çok bulaşıcılığının etkisinden korunmak içindir” (Bataille, 1993: 50). Cesedin çürümesi ile beraber uğradığı dönüşüm insanlara tehlikeli olan bir şiddetin, ceset üzerinde etkisinin hâlâ devam ettiği fikrini oluşturmuştur. Bu nedenle ilkel toplumlar, ölümlerinin kemiklerinin beyazlaşana kadar bu saldırgan gücün devam ettiğine inanmışlardır. Onlar için kemiklerin beyazlaşması, ceset üzerindeki bu tehlikeli şiddetin yatıştığı manasını taşımaktadır (Bataille, 1993: 51).

İnsan ölüsüne karşı sergilenen bir diğer yasak türü, ilkel kavimlerde görülen ölü etinin yenmemesine yöneliktir. Yamyamlık yasağı, insan etinin hayvan etinden farklı kılınmasıyla sadece dinsel kurallar çerçevesinde yasağın aşılaraq yenmesi neticesinde gerçekleştirilmiştir. İlkel toplulukların kurban etme törenlerinde yedikleri insan eti, yerleşik bir törensel yapıyla kutsallaştırılmıştır. Bu bakımdan Bataille, nesnelere karşı koruyucu bir engel koyma gereksiminin, ölüyü yeme isteği üzerine konulan bir tabu olarak çözümlemektedir. Bu sebeple buradaki yasak, gerçekleştirilen kurban etmenin törensel yemeğinde delinmektedir. Ancak

belirtmek gerekir ki, burada istek yasak etin tadına yönelik oluşmamaktadır; onu oluşturan şey, nesnenin yasaklığı ve kutsallığı olmuştur (Bataille,1993: 76).

Baudrillard'a göre ise ölümü, beden üzerinde meydana gelen bir olay olarak değil; toplumsal bir biçim olarak değerlendirmek gerekir. Bu bakımdan ölüm ile beraber algılanan durum, artık özne ve değere yönelik belirleyiciliğin kaybolmasıdır. Baudrillard, ölüm ile beraber belirginliğin ve belirsizliğin oluşmasıyla, bu iki duruma aynı anda son verebilmesini sağlayan şeyin tersine çevirme olacağını söyler:

Bu zorunluluk düzenlenmiş karşıtlıklara özgü enerji biçimlerine bir son vermekte ve böylelikle libidinal veya şizoid akışkan ve kuramlarına benzemektedir. Oysa enerjilerin serbest bırakılması güncel sisteme özgü biçimin, yani stratejik anlamda değerın saptırılması demektir. Sistem her şeyi kapsayabildiği gibi her şeyi de dışlayabilmektedir; çünkü serbest bırakılan tüm enerji biçimleri günün birinde ona geri dönmektedir (Baudrillard, 2001: 8,9).

Öte yandan Bataille, ilkel insanların çalışma düzenleri ile akıl arasındaki ilişkiye de bu kapsamda değinmektedir. Bataille'a göre, ilkel insanlar imal ettikleri aletleri kullanarak, onlardan fayda elde ettiklerini anlamışlar ve böylece aletler ile fayda arasında bir neden sonuç ilişkisi kurmuşlardır. Dolayısıyla, aklın yasaları olarak nitelendirilen bu durum, ilkel insanın çalışma yaşamında aletleri meydana getiren koşulların ve bu aletlerin yarar sağladığı işlemlerin oluşturdukları yasalardır. Bu nedenle yasakların çalışma düzenindeki bir diğer işlevi, bu sistem içindeki değişikliklerin düzenlenmesi biçiminde meydana gelmiştir. Ancak Bataille, ilkel zamanın işçisi ile modern zamanın işçisi arasında elzem noktaya değinmektedir: “Şüphesiz ilkel bir çalışmanın konusu, nesnelerin bilincine varılmasını sağlayacak olguları dile getirmeyecektir. Çoğu zaman modern işçi de bu olguları formüle edemeyecektir. Bununla birlikte onlara sadakatle boyun eğer” (Bataille, 1993: 49). Ne var ki, ilkel insanın akli onun bütün düşünce yapılarına yön veremese de, çalışma yaşamının üzerinde hâkimiyeti bulunmaktadır. Ölümün düzensizliği insana ait değildir; o insanın kendisini aşan ve yaşam içindeki çabalarını anlamsızlaştıran bir güçtür. Ancak çalışmanın düzeni bütünüyle insanın kendisine aittir. Bu bakımdan Bataille, ilkel insanın bunu hissedebildiğini ve çalışmanın düzeni ile özdeşleşerek bu düzeni bozacak şiddetten uzaklaştığını belirtir (Bataille, 1993: 49).

Yasakların arzu ile ilişkisinde Bataille, yasakların arzuları engelleyemeyeceği kanısındadır. İlkel insanların, çalışma dünyası içinde ve kendi topluluklarında öldürmek eylemi yasaktır. “Öldürme yasağı, şiddetin genel yasağının özel bir yönüdür. İlkel insanların gözünde şiddet her zaman ölümün nedenidir” (Bataille, 1993: 51). Ancak topluluk üyeleri arasında yasak olan öldürme eylemi, kendi dışlarında kalan yabancılara karşın aşılabilir bir nitelik taşımaktadır. Bu bakımdan kurban törenleri haricinde, öldürme yasağının kurallara uygun

olmak koşuluyla bozulması salt düello²², intikam ve savaş durumlarında mümkün kılınmıştır. Bataille, yasağın yasakladığı şeyin “gururlu bir lanetle yaptıran araçmış gibi yasağa karşı gelmelerin yasağın dibinde” oluştuğunu söyler. Dolayısıyla kendisi varolduğu sürece karşıtının da her zaman mevcut olacak olması nedeniyle yasak, belirli koşullarda ve zamanda yasak kıldığı şeyin yine kendi belirlediği bir formülle aşılmasına müsaade etmektedir (Bataille,1993:52).

2.5.2. Üremeye Bağlı Yasak

Bataille, cinsel etkinlik ve üreme edimini öncelikli olarak insan ve hayvan ayrımı üzerinden açıklamaktadır. Bataille’a göre, hayvanın üreme edimi ereksel bir nitelikte olan bir harcama türüdür. Ancak erotik arzu, hayvanda olanın aksine insanda üremenin ereğinde değil; salt onun bir imkânı olarak gerçekleşmektedir. Bu bakımdan erotizm, üretken olmayan bir harcamadır, yitimdir. Bataille’a göre, erotik arzu güce içkin bir temelde, güce indirgenemeyecek bir “hayatta kalma, kendini koruma ve daha çok güç kazanma” temelinde varlığın ötesine gitmektedir (Direk, 2017: 119). İnsanın dünya ile olan hayvani yakınlığının kaybedilmesi, kutsal ve kutsal dışı dünyanın sınırlarının yapısının bozulması ve buna bağlı olarak dünyanın zamanı içinde meydana gelen değişim, kademeli olarak kutsal olan dünyadan ayrılmanın tarihine bağlı olarak gerçekleşmiştir. Bu bakımdan Bataille, herhangi bir gereksinimden kaynaklanmayan erotik arzuyu, insanın yerküre üzerinde süregelen zamansallığında inceler ve üremeye bağlı yasağın kutsal dışı dünyanın projeleriyle nasıl oluştuğunu tarihsel bir temelde bütünsel olarak değerlendirir.

Bataille, Neandertal insanında bir çok hayvan türünde olan cinsel rejimin olmamasını; bu insanımsı türün cinselliğinin, maymundan türemiş olabileceğiyle değerlendirir. Ancak Bataille, maymun ve Neandertal insanının ölüm ve cinsellik karşısındaki dışavurumlarının oldukça farklı olduğunu da belirtir. Buna göre, maymun kendi türdeşinin ölüsüne karşın kayıtsız bir tutum içerisindeyken; Neandertal insanı kendi ölülerini “saygıyı ve korkuyu açığa vuran inançlı bir özenle” gömmüştür. Bu bakımdan, maymunun ölümüne ve ölüye dair böyle bir kavrayışının olmaması onu ayrı kılan bir unsur niteliğini taşır (Bataille, 1997b: 17). Benzer bir biçimde, Neandertal insanının ölüm ve ölümlere karşın içinde bulunduğu çekinme duygusunun yansımaları, onun cinsel etkinliklerinde de bulunmaktadır (Bataille, 1997b: 17).

Bataille, ilkel insanların cinsel etkinliğine bağlı olarak oluşturmuş olabileceği yasakların

²² Bataille, bu düello türünü Ortaçağ’ın bireysel karşılaşmalarına yönelik olarak değerlendirmez. Bataille’ın burada bahsettiği düello türü daha çok ilkel insanların düşman topluluklara karşı, yine kurallara uyarak kolektif bir meydan okumaya girişmesi ve bunun neticesinde en güçlü olanların bireysel bir kavga içinde yer alarak savaşması yönündedir (Bataille, Erotizm, 1993: 77).

imleri olan bulgulara, yalnızca üst paleolitik devirde rastladığımızı söyler. İlkel insanların ölüm bilinci ve ölümlerine karşı sergiledikleri davranışlar ile ilgili birçok bulgu bulunmaktadır. Bu nedenle Bataille, bulgular neticesinde bu insanların ölüm üzerine olan düşüncelerine yönelik bir çok çıkarımın sağlanılabileceğini belirtir. Ancak cinsel yaşamla ilgili bulgular yalnızca fiziksel olarak tamamlanmış Homo Sapiens'in mağara duvarlarına bırakmış olduğu resimlerde²³ bulunmaktadır. Mağara resimlerindeki erotik çizimler Bataille için, rölatif bir özgürlüğü temsil etmektedir. Bu bakımdan Bataille, resimleri yapanların “sınırsız bir davranış özgürlüğüne” sahip olduğuna yönelik bir kanıt olmadığını; burada yalnızca cinsel etkinliğin şiddet yüklü ve doğrudan içkin olması bakımından çalışma yaşamını bozabilecek bir nitelik taşıdığı kanısına varabileceğimizi açıklamaktadır (Bataille,1993: 54 ; Bataille,1997b: 27). Bataille, çalışma karşısında cinsel etkinliğin kısıtlanmasının tam olarak hangi durumlar karşısında sergilendiğini belirleyemese de bu kısıtlamanın çalışmayı yaşamın içinde ayrı ve özel kılmak nedeniyle uygunlanmış olabileceğini belirtir. Bataille’a göre, cinsel yaşam ve ölüm temelindeki yasaklarda “her yerde ve her zaman, bilgilerimizin sınırı ölçüsünde, insanın cinsel yaşamının belirli kurallara ve sınırlamalara tabi olduğu olgusu” bulunmaktadır (Bataille,1993:54).

Ölüm düzleminde ve cinsel etkinliklerde uygulanan kısıtlamalar, tarihsel süreç içerisinde zamana ve coğrafyaya göre farklılıklar göstermiştir. Bataille, ilkel topluluklarda cinsel uzuvların gizlenmesinin gereği duyulmazken, ereksiyon hâlindeki erkek cinsel organının kadınlar tarafından görülmesinin onlarda bir sakınma davranışının nedeni hâlinde olduğunu belirtir. Yine bu dönemlerde, kadın ve erkekler cinsel birleşmelerini yalnız oldukları yerlerde gerçekleştirmişlerdir. Cinsel eylemlere uygulanan yasaklarda, Bataille, Batı uygarlıklarında çıplaklığın katı ve genel bir yasağa tabi kılındığını açıklar. Bu bakımdan Bataille, yasağın tarihsel süreçlerdeki farklı uygulamalarından onun keyfi olarak değiştirilebileceği sonucunu çıkarmamız gerektiğini belirtir. Esasen bu, özel ya da genel olsun evrensel bir nitelik barındıran yasak olgusunun getirdiği kısıtlamaların buyruğuna uymamızı hükmeden “temel bir kuralın gerçekliği”ni taşıyan değişkenlerdir (Bataille, 1993: 54). Bataille’a göre, evrensel bir nitelik taşıyan yasak, aslında her daim aynıdır. Bu bakımdan yasakta meydana gelen değişiklikler belirli zaman dilimlerinde ve mekânlarda yalnızca görünüş olarak belirmektedir ve karakteristik bir özel olgu vasfını barındırmaktadır. “Şekli gibi nesnesi de değişmektedir: ölüm ve cinselliğin olduğu yerde her zaman sözkonusu olan büyüleyen, ürküten ve izlenen şiddettir” (Bataille, 1993: 55). Bataille’ın betimleriyle bu durum katı bir çekirdek ve onu sarmalayan sıvı bir hareketliliktedir. Buradaki sıvı ise çekirdeğin anlamını gizlemek suretiyle

²³ Bataille bu resimleri aynı zamanda sanatın doğuşu olarak değerlendirmektedir.

çevresindeki “keyfi ve karmaşık bir değişkenlik”tir (Bataille, 1993: 57). Tıpkı evrensel bir yasağın etrafında, farklı zaman ve mekânlarda beliren başka başka niteliklerdeki yasaklar gibi. Bataille’ın burada temas ettiği husus Hristiyanlığın dehşet olarak atfettiği şeytansı alanın, eski insanların yaşadıkları dönemlerde de olmasıdır. İlkel insanların ölümü bilmelerinin doğal bir sonucu olarak, ölüm beklentisinden ve onun yarattığı korkudan itibaren Bataille, şeytansı alanın çekirdek olarak var olduğunu belirtir (Bataille, 1997b: 14).

Yasağı evrensel bir çerçevede değerlendiren Bataille, enest yasağını da yine aynı yapı içerisinde değerlendirerek bu yasağın, evrensel yasak olgusunun yalnızca bir yönünü ifade ettiğini açıklar. Bataille enest cinselliğinin yasak olanın genel, evrensel yapısı içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini ifade eder ve günümüzde enest üzerine yapılan çalışmalarda, salt sınırlı olguların incelenmekte olduğunu ve bu nedenle genel bir değerlendirme yapılmadığını belirtir. Bu bakımdan kesin bir biçimsellikte değerlendirilen enest, yerleşik bir tanım içerisinde kalarak bir çok araştırmanın konusu olmuştur; ancak Bataille’a göre, “enest sadece bir yönünü oluşturduğu yasak, düzensiz bir görünümde olduğu için, insan davranışlarını inceleyen kişilerin düşüncelerinde yer almamıştır” (Bataille, 1993: 56). Bataille’a göre, bu durum “İnsan zekasının belirsiz, değişken kavranamaz olguları bir yana bıraktığı ve tanımlanabilir ve yalın olgulara yöneldiği gerçek olduğu sürece” süregidecektir. Bu nedenle Bataille, bilime ciddi bir eleştiri sunar. Düşünürü göre, burada bilim salt enestin farklı türlerinin hayvan türleri gibi belirlenmiş olarak üzerine kesin görüşler sunabilecekleri “kendi zevklerine uygun” çözebilecek sorunları irdelemektedir. Hâlbuki enest, ölüye duyulan saygı gibi, içimizde yerleşik bir korkuyu temsil eder. Claude Levi-Strauss’un ilkel aile yapıları üzerine olan çalışmalarına referansla Bataille, enestin yasak olgusu içerisinde nasıl yer edindiğini açıklamaktadır. Buna göre, bir bilim olarak da nitelendirebileceğimiz bu yapılanma, ilkel toplumların akrabalık ilişkilerine göre kişilerin konumlarını kategorize ederek, yasak olan evlilikleri belirlemekte ve kadınların, erkekler arasında adil dağıtımını biçiminde düzenlenmektedir. Bataille bu yapılanmanın nihai doğasını şu şekilde açıklar: “Enest’i oluşturan düzenlemeler, topluluğun boyun eğmek istediği düzenin serbest kaldığında bozabilecek olan şiddet eylemlerini, kuralların içinde zincirlemek amacındadır” (Bataille, 1993: 55, 56).

Genel olarak tarihsel süreç içerisinde yasakların yapısı, cinsel hayatı düzenlemek, belirlemek ve onu yasak olanın yapısı içinde tutarak, sosyal yapıları ve bunun dolayımında çalışma yaşamını düzenlemek vasfında olmuştur. Örneğin; MÖ 5. yüzyılda Herodot, nekrofilinin önlenmesine yönelik Mısırlıların güzel kadınların bedenlerini öldükten sonra birkaç gün, çürümeye başlayana değin, gömmeden önce beklettiklerini aktarmaktadır. Bu türden bir uygulamanın amacı, o dönem mumyacılar arasında yaygın olarak görülen

nekrofilinin önlenmesine yöneliktir. Farklı bir örnek Romalı kadınların yaşam biçimleri üzerinedir. Romalı kadınlar, dönemin uygulamaları göz önünde alındığında, daha özgür koşullar içinde yer alsa da, boşanma, mallarının bir kısmını elinde tutma, erkeklerle özgür biçimde konuşabilme gibi, burada da kadınların rolleri fahişelik ve eş olarak kesin iki kategoriye ayrılmıştır (Dolby, 2014: 14).

M.Ö. 1. yüzyılda yazan Romalı şair ve Filozof Lukretius, Doğa Üzerine isimli epik eserinde döllenme için en iyi sonuç veren pozisyonun ‘rahmi yukarı doğru kaldırılmış’ bir kadına arkadan yaklaşmak olduğunu yazmıştır. Kadının birleşme sırasında hareket etmesinin tamamen gereksiz olduğunda ısrar etmiş; hatta hareket etmenin döllenmeyi engellediğini ve fahişelerin seks esnasında bu yüzden kıvrandığını iddia etmiştir. Zaten seksten zevk almak evli kadınların haddine düşen bir şey olarak görülmemiştir (Dolby, 2014: 15).

Bataille, kadınların regl ve doğum kanamalarına yönelik tutumların da antropolojik olarak, cinselliğe bağlı yasaklar temelinde meydana geldiğini belirtir. Düşünöre göre, kan şiddeti çağrıştıran bir sıvı olması nedeniyle, içsel şiddetin belirtisi olarak kabul edilmiştir. Aynı zamanda kadınların kanamaları, cinsel eylemle ilişkilendirilmiş ve ondan oluşan kir olarak kabul edilmiştir. Bu bakımdan doğurma eylemi de böyle bir anlayış doğrultusunda değerlendirilmektedir. Bataille doğurma eylemi için “o da bir parçalanma, düzen içindeki eylemleri aşan bir aşırılık değil midir? Onsuz hiçbir şeyin, varlıktan yokluğa geçiş gibi, yokluktan varlığa geçemeyeceği bir ölümsüzlüğün anlamını taşıyor mu?” diye sormaktadır. Ancak Bataille, burada temelsiz bir unsur olduğunun da altını çizer. Keza Bataille bu yasakların, hâlâ bu “kirlerin” korkunçluğuna duyarlı olmamıza rağmen, günümüz anlayışında bizler için bir anlam ifadesinden yoksun olduğunu söyler. Bu nedenle Bataille, burada değişmez çekirdeğin söz konusu olmadığını; bu ikincil görüşlerin, “iyi tanımlanmış çekirdeğin çevresindeki unsarlar” olduğunu söyler (Bataille, 1993: 58).

Uygarlaşma sürecinde ise, cinsel ilişkiye dair yasakların mevcudiyeti ekonomi politikasının kendi formülasyonu içerisinde devam etmektedir. Dünyanın genelinde, cinsel ilişkiye sadece bir erkek ve bir kadın arasında tek, çözülmez bağlanma temelinde izin verilmektedir. Günümüzde hâlâ dünya genelinde eşcinsel birliktelikler ve kimlikler devlet ve ekonomi politikasının bunun dolayımında ise bilimsel söylemin eril yıkımına maruz bırakılmaktadır. Freud uygarlık için “cinsellikten kendi başına bir haz kaynağı olarak hoşlanmadığını ve buna yalnızca insanların üremesi için şu âna dek alternatif bir kaynak bulunmadığından tahammül ettiğini” söyler (Freud, 2011: 62). Bu açıdan Freud’a göre, uygarlık cinsel yaşamı ağır bir hasara maruz bırakmıştır ve bu nedenle cinsel işlevsellik, tıpkı zamanla saçların dökülmesi, dişlerin çürümesi gibi gerilemekte olan işlevsel bir izlenim

uyandırmaktadır. Ancak kimi zaman böyle bir izlenim, kişide uygarlığın baskısından ziyade işlevin özündeki bir şeyin kendisini tatminden yoksun bırakarak, farklı yollara sürüklediği görüşünü de uyandırabilmektedir. Freud, burada psikanalitik çalışmaları referans alarak nevrotik olarak tanımlanan kişilerin, tam olarak cinsel yaşamın bu tür engellemelerine katlanamadıklarından dolayı, kendilerine yan tatminler bulduğunu belirtir. Uygarlık içinde bu tür tatminler ise nihai olarak kendi başlarına acılara sebebiyet vermesine ya da çevre ve toplum ilişkilerinde güçlüklerle neden olan acı kaynağı hâline gelmesine sebebiyet vermektedir (Freud,2011:62,65).

Uygarlığın cinsellik karşısındaki bu tavrı, bir değerini sömürüsü altına almış bir kabile ya da toplum katmanının tavrı gibidir. ... Cinsel açıdan olgun bireyin nesne seçimi, karşıt cinsle sınırlanmış, genital olmayan tatminlerin çoğu sapıklık olarak yasaklanmıştır. Bu yasaklarda dile getirilen, herkes için geçerli tek bir tür cinsel yaşam talebi, insanların cinsel bünyelerindeki doğuştan gelen ya da sonradan edinilmiş eşitsizlikleri gözardı eder; insanların hayli büyük bir kısmını cinsel zevkten yoksun kılar ve böylece ağır bir haksızlığın kaynağı hâline gelir (Freud, 2011: 65).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EGEMENLİK VE TÜKETİM

“Fakirleşmek zorundasın,
bilge cahil!
seilmeyi arzuluyorsan.
Kişi yalnızca acı çekenleri sever,
kişi, yalnızca aç olanları sever:
İlkin kendini hediye et, ey Zerdüş!

— Ben senin hakikatinim”
(Nietzsche, 2010: 125)

Ekonominin üretim ve tüketim temelinde gündelik unsurlara yüklediği anlamları karşılaştırmalı olarak inceleyen Bataille, güç isteminin oluşturduğu ekonomi yasalarının analizini yaparken, şu soruyu dile getirmektedir: “Üretici faaliyetin bütünü, çevresindekilerin getirdiği dönüşümler ya da kendi etrafında yol açtığı dönüşümler içinde düşünülmeli midir? Başka deyişle, insanın üretim ve tüketim sistemini daha geniş bir bütün içinde incelemek gerekmez mi?” (Bataille, 2017: 45,46).

Bataille, üretim ve tüketim kavramlarının iktisadi incelemelerde, ekonominin genel hareketi kapsamındaki eşgüdümünün görünür kılınmadığını belirtir. Bu bakımdan Bataille, örneğin bir otomobil üretimini genel ekonominin bütünlüğü içerisinde incelendiğimizde, bize sunulanın salt temel bir işlem niteliğinde olduğunu ve bu üretimin beraberinde getirdiği eşgüdümünün görünmez kılındığını aktarır. Bataille, düşüncenin devingenliği içerisinde yönelttiği sorularla genel ekonominin görünmez kıldığı alanları şu şekilde potansiyalize etmektedir:

Sanayi gelişiminin bütünü içerisinde, toplumsal çatışmalar ve gezegen çapındaki çatışmalar da yer almaz mı? Tek kelimeyle, insanların global eserinde ancak ekonominin genel verilerini incelemek koşuluyla ortaya çıkacak neden ve sonuçlar yok mudur? Genel sonuçları kavramadan, bunca tehlikeli (ve hiçbir durumda vazgeçemeyeceğimiz) bir eserin hâkimi olabilir miyiz? Ekonomik güçleri hiç durmadan geliştirsek, yerküredeki enerjinin hareketine bağlı genel sorunları da ortaya koymamız gerekmez mi? (Bataille, 2017: 46).

Bataille, kozmik bir olgu perspektifinden insanın yeryüzü üzerindeki faaliyetlerini incelerken, kendi deyimiyle “enerji parkurları”nda meydana gelen bir hareketin insanların ekonomi içerisindeki faaliyetlerine de yansıdığını ve bu ekonomi faaliyeti içerisinde

duyumsanabilir bir hal aldığını belirtir. Bataille’a göre ekonominin bu dizgisel işleyişinin yasaları, onu kullanan ve ona bağımlı olanlar tarafından bilinmemektedir. Bataille, bu bilinmezliğin ardındaki yasaların nedenine ilişkin burada bir başka soru yöneltmektedir: “Yaşam alanını kateden enerjinin genel belirlenimini insan faaliyeti bozmuş mudur? Ya da tersine, bu insan faaliyeti, bilmediği, gözardı ettiği ve değiştiremeyeceği bir kararlılık tarafından kendi niyetinden saptırılmış mıdır?” (Bataille, 2017: 46).

Bataille, insanın ekonomi faaliyetlerinden hareketle, onun yeryüzü üzerindeki kozmik faaliyetlerini, kendisine verili olan maddi kaynakları kullanmasını ve buna bağlı olarak maruz kaldığı güçlükleri ideal kisvesi altında çözümlemesini, onun “kullandığı güçlere sahip olmadıkları bir amaca” işlevsellik kazandırmış olduğunu belirtir. Hâlbuki, bu durum salt insanın dolaysız amaçlarının ötesinde, evrenin maddiyatının devamlılığını sağlamaya yönelik itici bir gücü oluşturmaktadır. Bu nedenle düşünür, dilsel ve düşünsel bir yöntemle, insanın amaçları ve evrenin maddiyatının “sınırlı sona atfedilen karşıtlığı”nın uzlaşmaz olmak zorunda olmadığını söyler. Ancak uzlaşma durumunda, bu iki terimden birinin olmaması gerekir ki bu da herhangi birinin yokluğunun sonucunda insan eserinin hızlıca felakete dönüşmesini sağlayacaktır. Bataille’a göre, yerküre üzerindeki canlı organizma, enerji etkilerinin belirleyiciliği temelinde, yaşamın sürdürülmesi için gereğinden daha fazla enerji almaktadır. Bu fazla enerji yaşam içinde sistemin, organizmanın, büyümesi için kullanılabilir. Ancak, sistemin ya da organizmanın büyümesi sınıra ulaştığında ve daha fazla büyüemeyecek bir hâl aldığı anda, bu fazlalığın (zenginliğin) hiçbir fayda amacı güdülmeden “gönüllü ya da gönülsüz, zafer kazanmış gibi ya da bir felaket gibi” harcanması şarttır (Bataille, 2017: 47).

Bataille’ın varoluşsal bir özellik gösteren genel ekonomi kavramını, yeryüzünde yaşayan tüm maddelerin canlılığının bulunduğu bir enerji ekonomisini oluşturmaktadır. Dolayısıyla Bataille’ın genel ekonominin temeline kişisel varoluşu ve onun patlayıcı karakterini koyması, özneliğe yönelik enerji açıklamasının da başlangıcını oluşturmaktadır (Direk, 2017: 113,114). Bataille, organizmaların büyüme ve üreme varyasyonlarının sağlanabilmesi için, bu organizmaların yaşamsal işlemlerinin ötesinde, kendilerine sağlayabilecekleri daha fazla enerjiye gereksinim duyduklarını açıklar. Büyümenin ve üremenin fazla enerjiye tabiiyeti Bataille’a göre, canlı maddenin de kuralıdır. Büyümenin geçirgenliği bireysel olandan grupsal olana doğru hareket etmektedir. Bu bakımdan düşünür kuralı şu şekilde örneklendirmektedir: Bir dananın işlevsel faaliyetleri, enerjisinin bir kısmını kullanır; fakat yetiştiricisi, dananın hareketsiz kalmasını sağlarsa, dana da kilo alımını sağlar. Ancak daha fazla büyüemeyen dananın bir süre sonra büyümesi yavaşlar ve artan bu fazlalığın tüketilmediği noktada yetiştiricisi şayet danayı kesmez ise bu fazla enerjisi cinsel olgunluğa

geldiğinde üremeye adanır. Dananın büyümesi sınıra ulaştığında, erkek boğa cinsel taşkınlığı; dişi boğa ise hamilelik ve süt üretimini gerçekleştirir. Dananın iğdiş edilmesi durumunda ise onun bir müddet daha kilo alması ve çalışma hacminin daha fazla artması sağlanmaktadır (Bataille, 2017: 52).

Sürü başına bir damızlık, kümes başına bir horoz bulundurulur ve geri kalan erkekler iğdiş edilir. Oysa doğa iğdiş etmez. İğdişlerde fazla dokulardan meydana gelen o gereksiz ve çirkin şişkinliğe bakınız: Sığırlar, iğdiş horozlar ancak kasap dükkânlarına yakışırlar (Gide, 1992: 40).

Bataille’a göre modern burjuvazi, işlevsel bir harcama yükümlülüğü içerisindedir ve bu bakımdan aristokrasiden oldukça ayrı ele almamız gereken bir tutumla harcamaya salt kendi içinde, kendisi için, harcamaya türetilmiş bir üretim niteliğini taşımaktadır. Modern burjuvazinin harcamalarını diğer sınıflardan mümkün olduğunca gizlediğini belirten Bataille, bu yaklaşımın meşruluğunu ve varlık nedenini, ekonomik aklın en üst söylemi olarak harcamadan duydukları nefrette bulur (Bataille, 2017: 30). Günümüz dünyasının egemenlik söylemi, her geçen gün daha çok üretmeye ve üretici olan harcamalara yöneliktir. Saf yitime karşı olan bu sistemin ereği, birikim ekonomisidir. Karl Marx da benzer bir şekilde burjuvazinin “insancıl” okullarına değinir ve bu okulların esasında, proletarya ile burjuvazi arasındaki kesin farkları rasyonel dilin yumuşatma işlevselliğiyle, burjuva pratiğinin savaş örtüsü altında bütün insanları burjuva yapma arzusunu beslediğini açıklamaktadır. Marx bu okullarla ilgili “işçilere ağırbaşlı olmalarını, çok çalışmalarını ve az çocuk sahibi olmalarını öğütlediğini; burjuvalara da üretimde akla yatkın bir çaba göstermelerini” salık verdiğini belirtir (Marx, 1992: 113).

Bataille, insanın zamanının geleceğin projeleriyle, başarı peşinde koşmasıyla, tamamen çalışmanın kendisine belirlediği bir an ile şekillenmiş olmasıyla, varoluşun kendiliğiyle iletişime geçemeyeceğini belirtir. Bataille, “Ben” ile bir başkası arasında olan ilişkinin salt proje yaşamın gelecek kaygısındaki hedefleri nedeniyle iletişimi gerçekleştiremeyeceğini ve bu nedenle başkalarıyla yakınlaşma kaybını yaşayacağımız için de çekilecek acının kaçınılmaz olduğunu söyler.²⁴ Bu doğrultuda, iç deneyim projelerin egemen olduğu bir dünyanın kesintiye uğramasını ve varlığın içkin devamlılığına yeniden bağlanmayı ifade etmektedir. Gündelik unsurlardan arınan iç deneyim, varoluşun kişisiz zemininde öznenin ve nesnenin yitimi

²⁴ Varlığın yaşadığı bu acı ve iç sıkıntısını Bataille’ın hikayelerinde yer alan kahramanlarda da hissederiz: “Bu, heyecanımın içindeki, yolunu şaşırmış bir mutluluk anıydı; ama hiçbir şey ifade etmiyordu, aniden yaşam sevincinin yerini yeniden sıkıntı aldı. Yaşam sevinci, gerçekte, beni dışlamış olan dünyayla bağlantılıydı: Umutsuzluğun bile bir anda umuda dönüştüğü bir oyun içinde, bitmez tükenmez bir değişimin birleştirip ayırdığı, uzaklaştırıp yakınlaştırdığı insanların dünyasıydı bu. Kalbim sıkıştı ve önünde uzayıp gittiği insanların saflığından başka hiçbir şeye hitap etmeyen bu uçsuz bucaksız manzaraya kendimi çok yabancı hissettim” (Bataille, 1999a:84).

neticesinde kutsal dışı dünyanın kesintiye uğramasıyla yalnızca kendi egemenlik anını oluşturmaktadır. Böylece egemenliğin mevcudiyetinin iç deneyim ile ifşa olması varoluşun mülk edinme ve fayda diyalektiğinin erotik tahribatını ortadan kaldırır: “Erotik deneyim, bedenler arası iletişim içerisinde soyunma, açılma deneyimidir.” (Direk, 2017: 119).

Erotik deneyim, bağımlı ve bağımsız kavramlarından ayrı olarak incelenmelidir. Zira Bataille, bağımlı ve bağımsız kavramlarının söylemselliğinin kutsal dışı dünyaya ait olduğunu açıklar ve erotizmin iç deneyiminin kutsal dünyasında, kutsal dışı dünyanın üretkenlik ve bireysel gelişim temelli söylemlerin bulunamayacağını bildirir: “Bataille’a göre ayrı, bağımsız bir varlık olarak kendilik tahayyülü erotik olanın tahribidir; şimdinin egemenliğini ortadan kaldırır ve onu hayatta kalma, büyüme ve geleceğin önceliği ekonomisine tabi kılar.” (Direk,2017: 118).

3.1. Savaş

Tarihsel süreç içerisinde, bireysel olarak işlenen ilk cinayetlerin Paleolitik dönemde olduğu düşünülürken, gruplar arası yok etme hedefiyle ölümlere neden olan kavgaların Mezolitik dönemde belirdiği düşünülmektedir. İlk savaşların ise, Üst Paleolitik dönemin sonunda meydana geldiği tahmin edilmektedir. Bu ilk savaşlarda, sistemli bir savaş pratiği yoktur; her iki grubun karşı karşıya gelerek, birbirlerini tamamen yok etme hedefleri vardır. Savaşın galibi olan grup, esirleri ve kadınları öldürürler ve onların genç çocuklarını (kız ve oğlan) evlat edinirler. Bu açıdan Bataille, savaşların ilk izlerinde maddi bir yarar güdülmediğini düşünmekte ve böyle bir uygulamadaki olası yararın salt kazanan grubun edindikleri evlatlarla biraz daha büyümesi olabileceğini aktarmaktadır (Bataille, 1997b: 35,36). Bataille üst paleolitik dönemin sonlarına doğru yaşanan savaşlarda görülmesi gereken temel noktaya, hayvanların öldürülmesinin, insanların öldürülmesi gibi bir yasak çerçevesinin içinde gerçekleşmiş olduğuna dikkat çekmektedir (Bataille, 1993: 80).

Daha sonra yaşanan savaşlar ise, tamamen yok etme sisteminden, kazananların kaybedenleri esir almaları ve onları köleliğe indirgeyerek kullanmaları yönünde evrilmiştir. Kölelik ile beraber oluşan toplumsal yapı içinde, çalışma sistemleri içerisindeki gücün artması “grubun varlığının sürmesi için gerekli çabanın azalışının” mümkünatını göstermiştir. Böylelikle Neolitik Çağ’da hayvancılık ve tarım alanında kölelerin gücünden faydalanan savaşçılar ve şefler, çalışma içerisinde kendilerini pasif kılmışlardır. Savaş sonrası doğan kölelikle beraber, toplumsal yapılarda bölünmeler meydana gelmiş ve birbiri içinde karşıt niteliklere sahip olan sınıflar oluşmuştur. Böylece savaşçılar, savaşlar nedeniyle gittikçe zenginleşerek toplumsal yapı içerisinde de oldukça güç kazanmışlardır. Bataille, insanların

özgür ve köle olarak ayrılmasından çok önce ortaya çıkan erotizmin, insanlığın bu döneminde “kısmen, toplumsal statüye ve zenginliğe bağlı” olduğunu dile getirir (Bataille, 1997b: 36).

İlkel savaşların ilanı, belirli kurallar çerçevesinde gerçekleşmiştir. Misal, bu savaşlarda yasağa karşı gelme durumuna uygun düşmesi bakımından, saldırganın savaş ilanını dinsel bir törenle belirtmesi gerekmektedir. Saldırgan tarafından savaşın ilan edilmesi, savaşın başlaması için yeterli bir nedendir. Dini bir törenle ilan edilen savaş devam ettiği sürece, kurallar yasağı aşmanın zorunlu tabiiyetini gerekli kılar. İlkel savaşların bu yönü ile şenliklerin yapısı arasında bir benzerlik kuran Bataille, günümüzün modern savaşlarının da bu çelişkiye pek uzak düşmediğini belirtir. “Muhteşem ve gösterişli savaş giysisi zevki ilkindir. İlkel olarak savaş, lüks bir etkinliktir. Savaş bir hükümler veya bir toplum için zenginliğin artırılmasının bir yolu değil: savaş saldırgan bir bolluktu, şimdi ise bu bolluğun, taşkınlığın arttığını görmekteyiz.” (Bataille, 1993: 81).

Bataille, ilk olarak erotik zevkin daha çok erkeklerin fiziksel çekiciliği; kadınların ise güzel ve genç olması ile ilişkili olduğunu söyler ve savaş ile beraber oluşan toplumsal yapıdaki statü ile ayrıcalık unsurlarının, erotik zevkin de belirleyicisi olduğunu aktarır. Erotizmin ayrıcalıklara, bireysel güce ve zenginliğe bağımlı bir unsura dönüşmesi, nihai olarak onu yalana adanmış ve Bataille’in tabiriyle fahişeliği erotizmin normal yaşamı hâline getirmiştir. Bataille, tarih öncesi dönemden klasik antik çağa kadar, savaş ve kölelik nedeniyle cinsel yaşamın yoldan saptığını söyler. Dolayısıyla evlilik burada gerekli olan çocuk bölümünü kendisine ayıran bir yapı özelliğini sergilemektedir. Bataille’a göre savaş alanına giren insanlık, “Yontma taşın hayvan resmi sanatı”nı kaybetmesiyle oldukça gerilemiştir. Savaş ona küçük düşürücülüğüyle beraber köleliği ve fahişeliği getirmiştir. Ancak Bataille, her durumda dünyayı değiştirenin savaşçı değil çalışmasıyla köle olduğunu söyler ki, esasında çalışmanın da özünde değiştirdiği köledir. Zeka ve bilimin, kölenin efendisinin buyruklarına yanıt vermek için çalışırken gösterdiği zorunlu çabanın meyvesi olduğunu belirten Bataille, çalışmanın köleyi, uygarlığın tek başına gerçek yaratıcısı hâline geldiği ölçüde değiştirdiğini açıklamaktadır (Bataille, 1997b: 37, 38).

Bataille’in düşüncesinde, savaş olgusunu daha iyi çözümleyebilmek adına yasakların eylem koşulunu oluşturan temel bir özelliğine değinmek gerekir. Bataille’a göre toplumsal alanda meydana gelmiş olan yasaklar, esas itibarıyla yasağın yadsınmasını oluşturmaz. Yasakların temelinde, onu aşmak suretiyle yasağı tamamlamak arzusu, önemli bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla Bataille, yasağa karşı gelmenin çoğu zaman kabul edildiğini ve bunun gerçekleşmesinin istendiğini belirterek “karşı gelinmeyen hiçbir yasağın olmayacağını” savunur (Bataille, 1993: 67).

Bataille, savaş üzerine görölmek istenmeyeni birçok açıdan görünür kılan bir düşünürdür. Özellikle savaş üzerine yorumlayış biçimi, dinler ve politik ekonomi üzerinden olmuştur. Bu açıdan Bataille, İncil’de yer alan öldürme yasağı ile savaş durumunu yasağın aşılması suretiyle tamamlanması temelinde ele almaktadır. Düşünöre göre, genel olarak şiddet üzerine rasyonel bir sınır çizemeyiz; zira o duygu alanının içindedir ve bu yönüyle de “ tabu temel olarak zekaya değil, duygulara hitap eden bir devinim” sergilemektedir (Bataille,1993: 68). Yasakların bozulması, yapı itibarıyla yasak olgusunu ortadan kaldırmamaktadır. Dinlerin hiçbir zaman öldürmeyeceksin buyruğuna karşın, savaşların hiçbir zaman bitmemiş olması olgusu, bu durumun kesitlerinden yalnızca birisidir (Bataille,1993: 68).

Bataille’a göre, yasak ve savaş arasında kurulan zorunlu bir ilişki vardır: eğer yasak olmasaydı, savaş da olmazdı. Örneğin, yasakların tahakkümü altında yaşamayan hayvanlar, kendi aralarındaki kavgalardan savaşa doğru evrilen bir kurumsallaşma içerisinde olmamıştır. Ancak insanların profan dünyalarında savaş, saldırganlık eylemlerinin toplumsal zeminde düzenlenmesi olarak gerçekleştirilmiştir. Bu bakımdan savaşlar, bir amaç örtüsü altında egemenlerin benzer bir biçimde çalışmada güdülen fayda ereğiyle, kendi projelerini gerçekleştiren bir organizasyon olarak var olmaktadır. Dolayısıyla Bataille, savaş ve şiddetin birbirine karşıt olmadığı bir dünyada, yasağa karşı gelmeyi hayvansal bir şiddet olarak değerlendirmez. Şiddet, akla sahip olan bir varlık tarafından, bilgeliğini şiddetin hizmetine sunmak maksadıyla uygulanmaktadır. Böylelikle, yasağın koyduğu sınırın ötesinde öldürmenin olanaklı olmasıyla savaş, aşılın şiddet üzerinden tanımlanabilmektedir (Bataille,1993: 69).

Bataille’a göre, yasağın karşıtı yasağın ortadan kaldırılması değil; esasında onun hiç bilinmemesidir ve böyle bir dünya hayvansallığın ve şiddetin dünyasıdır. Yasaklar toplumsal zeminde bir sınır oluşturmuşlardır ve sosyal yaşam bu sınırlarla birlikte, ona karşı gelme üzerinden kendini varetmektedir. Bataille’a göre, bunu daha net anlayabilmemiz için şenliklerin doğasını incelememiz gerekir. Yasağa karşı gelmenin, yasağın kendisine olan tabiiyeti ve “şu zamanda şuraya kadar olanaklıdır” ifadesi yasağa karşı gelmenin formülünü vermektedir. Ancak sınırlı bir izin şiddete yol açacak bir itkiyi de harekete geçirebilir: “engellerin yasağa karşı gelme anında ortadan kalkması ile birlikte sağlamlıklarını kanıtlamak gerekebilir” (Bataille, 1993: 70).

Bataille’a göre, öldürme arzusu insanın içinde cinsel açlığı anımsatan bir şiddetle var olmaktadır. Bu nedenle Bataille, insanın tarihsel süreçlerinde yaşamış olduğu birçok katliamın gerekçesini, esasında içimizde yer alan potansiyel bir katil olgusuna dayandırarak açıklar. Benzer bir düşünme yolunu izleyen Sade da, insanın içinde yer alan vahşilik ve öldürme arzusuna istinaden şu açıklamada bulunmaktadır:

Vahşilik, kötülük olmanın çok ötesinde, Doğa'nın içimize kattığı ilk duygudur. Çocuk akıl çağına gelmeden oyuncağını kırar, annesinin memesini ısıtır, kuşunu boğazlar; daha önce de söylediğim gibi, Doğa'nın kanunlarının bizden çok daha net olarak görülebildiği hayvanlara vahşilik işlenmiştir; vahşet duygusu Doğa'ya, uygarlıktan daha yakın olan yabaniler arasında daha yaygındır; o halde vahşiliği, ahlâksızlığın bir sonucu olarak görmek saçmadır (Sade, 2017: 71).

İlkel toplumlar zamanında ise bireysel öldürmeler yasak alanın içinde yer almaktadır. Bu zaman diliminde öldürme eylemleri, salt savaş türleri olarak değerlendirmemiz gereken düello, intikam ile savaşta öldürme ancak kurallara uygun bir biçimde gerçekleştirilmiştir. Burada unutmamamız gereken temel bir unsur Bataille'in önemle altını çizdiği; yasakların, yasaklara karşı gelme eylemini yönlendiren içeriğidir. Dinlerin yapısında görülen bu tür, ilkel zamanların öldürme türlerinde de benzer bir biçimde belirmektedir. Yasaklar, yasak olan eylemlerin oluşumlarını düzenlemek maksadıyla, toplumsal alanda sınır çizmektedir. Bu nedenle ilkel toplumlarda av, savaş gibi durumlarda yasağın sınırından çıkan öldürme eylemini gerçekleştiren insanlar için kefaret ayinleri düzenlenmekte ve bu törenlerle avcı ya da savaşçının kirlerinden arındığına inanılmaktadır (Bataille, 1993: 79).

Alman Yeni Gine'sindeki Monumbolar arasında savaşta bir düşmanı öldüren herkes 'kirli'²⁵ olur. Uzun süre erkekler kulübünde kalması gerekir, bu arada diğer köylüler çevresinde toplanır ve dans ve şarkıyla zaferini kutlar. Hiç kimseye, hatta kendi karısına ve çocuklarına bile dokunamaz; dokunduğu takdirde vücutlarının yarayla kaplanacağına inanılır. Yıkanarak ve diğer arınma törenlerini yaparak tekrar temiz olur (Frazer'den akt. Freud, 1995: 99,100).

Bataille, savaşların yasağa karşı gelme durumlarının bir amaç yarattığını, bu amacın da başka bir amaca hizmet etmesinden ziyade kendi içinde bir amaç taşıdığını belirtir. Askeri uniformaların günümüze kadar olan serüveninde, düşman karşısında kendi askerini tanıma ile kayıpların en aza indirgenmesi durumuna karşılık Bataille, kayıpları en aza indigeme kaygısının ilkel savaşın yapısına yabancı olduğunu söyler. Homeros'un aktardığı savaşların ilkel görünümünden evrensel bir çatı oluşturan Bataille; bu ilkel savaşların, oyuna benzer bir nitelikte olduğunu ve ağır sonuçlar vermesi nedeniyle oyunun kurallarının düzenlenmesi yoluna başvurulduğunu belirtmektedir (Bataille, 1993: 82).

Bataille'in, savaş olgusu ile ilgili olarak temas ettiği başka bir nokta şudur: "Aslında, savaş, her zaman arzu edilen politik sonuca ve aynı zamanda uygun bir amacın kaygısına cevap veren kuralların uygulanmasıyla dengelenmiştir" (Bataille, 1993: 82). Bu nedenle, savaşın insanileştirilmesi ile temel geleneğinin birbirine karıştırılmaması gerektiğini ifade eden

²⁵ Freud kirli kelimesine şunu eklemektedir: "Bu, aybaşı kanaması veya lohusalık dönemindeki kadınlar için kullanılan aynı terimdir." (Freud, 1995: 100).

düşünür, yalnızca bir noktaya kadar savaş gereksiniminin, insan haklarının gelişmesine olanak sağladığını açıklar. İnsan haklarının gelişmesi, yerleşik olan geleneksel kuralların ruhuyla teşvik edilmiştir; ancak aynı zamanda bu kurallar, savaşanların ızdıraplarını ve kayıplarını sınırlama kaygısını dindirmemiştir. Dolayısıyla Bataille, savaşta koşullarının belirlenmesi ve savaş kurallarına uyma zorunluluğunun olmasına yönelik zincirlerinden kopan itkinin çılgınlığının, yaratacağı vahşeti engellemeyeceğini savunmaktadır (Bataille,1993: 83).

Bataille’a göre, şiddet doğrudan vahşete ulaşmaz. Vahşet, yasağa karşı gelme durumlarında, savaş gibi, düzenlenmiş olan şiddetin görünümlerinden yalnızca biridir ve bu nedenle düzenlenmiş şiddet başka biçimlerde de kendisini görünür kılabilir. Bataille, vahşetin erotik bir biçimde olmasının zorunlu olmadığını belirtir; ancak hem vahşetin hem de erotizmin yasağa karşı gelme düşüncesinin içinde düzene konularak, önceden tasarlandığına dikkat çeker. Dolayısıyla, burada dikkat edilmesi gereken unsur yasağın etkisinden “kurtulma sarhoşluğu”nun temeli üzerine kurulan ve her zaman bir alandan ötekine geçmenin olanaklı olduğu komşu alanlardır. Bataille, burada geçişlerin “temel çerçeveleri riske atmadığı ölçüde” kabul edilebileceğini belirtmeyi ihmal etmez: “Onsuz oyunun olanaksız olduğu durgunluğa dönüş sağlandığı oranda karar daha etkinleşir, bu taşkınlığın ve suların geri çekilmesinin önceden göz önüne alınmasına yol açar.” (Bataille, 1993: 85).

Bataille, savaşlarda hayvanlığa dönüş ve sınırlarını unutmanın söz konusu olamayacağını belirtir; ancak vahşet erotizme yönelebilir ve benzer şekilde savaşlardaki katliamlar yamyamlık amacı taşıyabilir. Dizginlerinden boşanan şiddette, insani yapıyı barındıran kalıntının devam ettiğini söyleyen Bataille, kana susamış savaşçıların temelde şiddeti düzenleyen kuralın dokunulmazlığı dahilinde, her şeye rağmen birbirlerini katletmediklerini açıklar. Bununla beraber, yamyamlık yasağı ile insanlık dışı tutkuların zincirden boşanması birbirine denk olan bir zamana düşmektedir. Bataille’ın görüşleri, insanlık tarihindeki en korkunç oluşumların zorunlu olarak, yabani insanların yaşamlarına indirgenemeyeceği doğrultusundadır. Bu nedenle Bataille yasağın sınırlarını aşma temelinde askerlerin yaşadığı “mutluluktan” yoksun bırakılmasını, etkin askeri operasyonların disiplin üzerine oluşturulmuş olması nedeniyle ilişkilendirir. Disipline indirgenen savaş, “kendisini zorunlu kılan itkilere yabancı bir mekanizmanın içine sürüklenmiştir.” Bu açıdan Bataille, modern savaşlar ile ilkel savaşlar arasındaki ortak unsurların oldukça az olduğunu düşünür. Modern savaşın anlamını, politik bir kumardan ziyade hüznün verici bir sapkınlık olarak serimleyen Bataille, ilkel savaşın yapısını da kaçınılmaz modern savaşı hazırlamış olması nedeniyle savunmamaktadır. Keza Bataille’ın yorumlayış biçimi, modern dünya düzenlemesinin “yasağa karşı gelmeyi içeren düzenlemenin ötesine geçmesi” nedeniyle,

insanlık neslini yok olma tehlikesiyle baş başa bıraktığı yönündedir (Bataille, 1993: 85, 86).

3.2. Kurban Etme

Bataille'ın düşüncesinde, temel bir deneyim alanı olan kurban etme; yaşamın ve ölümün birbirine temas etmesini, ölümün üzerine yaşamın fişkirmasını ve yaşama ölümün açılmasını, baş döndürücü bir ağırlıkla onu öğütüp biçimlendirmesi manasını karşılamaktadır. Sonsuzluğa açılan bir kapıda kurban etme, ölüm ve yaşamın birbiri içinde erimesiyle, dışsal bir şiddetin içsel şiddetini görünür kılar. Bataille'a göre, bugün yabancı olduğu olduğumuz bu deneyim alanı, kurban etmenin dışsal şiddetiyle, kurbanın yaşam içinde barındırdığı organları ve kanıyla içsel şiddetini yaşamsal bir gerçek olarak, gözler önüne sermektedir:

Hayvanın ölümünde, onun süresiz varlığını, kurban etmeye katılanların ortak yaşamında kutsal yemeğin sabitleştirdiği yaşamın organik sürekliliği izler. Sadece hazır, cansız, daha önceki organik kaynaşmasından soyutlanmış etleri yiyoruz. Kurban, yeme olgusunu ölümden beliren yaşam gerçeğine bağlıyordu (Bataille, 1993: 99).

Öldürme yasağının kalkmasıyla beraber, öldürme isteğinin görünür kılındığı ve Bataille'ın armağan olarak değerlendirdiği, dinsel kurban etme törenleridir. Tarihsel süreçlerde, insan ve hayvan arasında yer değiştiren kurban törenleri incelendiğinde, günümüzün modern anlayışının geçmişin insan kurban etme törenlerine dehşet gözüyle bakmasına Bataille, yalnızca ekonomi politikası penceresinden bakmaktadır. Öncelikle Bataille, yasak olana dair yapabileceğimiz saptamalarda karşılaşılabileceğimiz iki güçlükten bahseder. Bunlar, yasak olanın nesnesinin tarihsel süreç içerisinde değişebilirliği ve yasaklarda mantıksız bir yapısının söz konusu olmasıdır (Bataille, 1993: 75, 87).

Çağlar boyu, kurban etme törenleri çeşitli biçimlerde insan ve hayvanın yer değiştirme döngüsünde yaşanmıştır. Bilinen en eski kurban etmelerin nesnesi hayvan iken; insan kurban etme törenleri, daha sonraki zamanlarda dinsel-törenselsel bir yapının içinde meydana gelmiştir. Bataille'a göre, neolitik çağda insanın hayvanı evcilleştirebilmesi ile ancak o zaman insan kendisini hayvandan ayırt edebilmiştir. Bu nedenle evcilleştirmeden önceki zaman diliminde insan kendisini hayvandan ayrı kılan algısal bir tecrübede değildir ve bu dönem içerisinde hayvanların yasaklara uymadan hareket etmeleri, bu insanlar için hayvanları kutsal ve tanrısal kabul etmelerinin nedeni durumundadır. Dolayısıyla hayvanın öldürülmesi, bu tarihsel zaman diliminde kutsala saldırı olarak kabul edilmektedir. Kurban törenlerinde ise toplumsal zeminde kurban, tanrısallık anlamını kazanmıştır. İlk insanların ölümü farketmesiyle beraber, yaşam içindeki süresiz varlıklarını, süreklilik isteğine sürüklemeleri onları, kutsal süreklilik deneyimini yaşatan kurban etme törenlerini yaratmalarını sağlamıştır. Hayvanın kendi

eylemlerinin sonuçlarını bildiğini düşünen ilk insanlar için, yasaların içinde hayvan öz olarak egemen ve bilinçli olarak yoktur. Bu bakımdan hayvan, insanın ölçüp biçerek yaşadığı bu dünyanın içinde kutsal görülmüştür. Dolayısıyla, hayvan insanların sosyal düzenlemelerinin üzerindeki bir dünyadadır ve ölüm bu insanların sosyal düzenini sağladığı yasaları alt üst eden bir güçle varlığı bozguna uğratmaktadır. Bataille’a göre, bu insanlar yaşamın içinde ölümü saf bir bilinçle, bir eksiklikten ya da bir saldırıdan gelen düşünceyle karşılamışlardır. Bundan dolayı, dinsel-törensel kurban etmelerinde, kurbanın ölümüyle sağladıkları varlığın sürekliliğidir (Bataille, 1993: 88- 90).

Bataille, insanın böyle bir dünyadan hayvan ile yakınlaştığı bir dünyayı geçişi yasağa karşı gelmenin ikinci eylemi olarak değerlendirir. “Üreme ve ölüm dünyasını yöneten şiddete açık alanda ve yasak kuralından kaçışın olanaklı olduğu yerde insan, hayvansallığın içinde yaşar.” (Bataille, 1993: 90). Varsayımsal bir yaklaşımla Bataille, homo sapiens insanının hayvansal bir kutsallıkla yaşadığını, onların mağara çizimlerine dayanarak serimlemektedir. Bataille’a göre, homo sapiens çizimlerinde, kendisini nadiren aksettirmekte; bunu gerçekleştirdiği resimlerinde ise kendisini kılık değiştirerek, hayvan maskesinin ardına gizleyerek yansıtmaktadır. Bataille, bu eylemi güdüleyen davranışın, homo sapiensin kendisinden utanç duymasından doğmuş olabileceğine işaret eder. İnsanın, hayvansal kutsallık yolunda attığı adım ile “yasaklara sınırlı karşı koymayla birlikte oluşan en eski yasakların incelenmesi” sağlanmış ve “insanların bir açıdan hayvanlıkla uyuma girdikleri andan itibaren, yasağın korunmasıyla, hayvanlığın ve insanın sentezini oluşturan yasağa karşı gelme dünyasının içine” doğru yol almıştır (Bataille, 1993: 90).

Yasakların aslında ne mitolojik hayvanlık alanıyla ne de gerçek hayvanla bir ilgisi yoktur: insanlığın hayvan maskesi ile kılık değiştirdiği zamanların insanları ile de ilgili değildir. Bu doğal dünyanın ruhu anlaşılmazdır. Tanrısallığa bulaşmış doğal bir dünyadır; bu durum aslında eylemlere bağlı düşünen bir insan için kolayca algılanabilir (Düşünce yapısı diyalektik olan ve alt-üst olmalarla gelişen bir insan için). Bu, hayvanlığın veya doğanın yadsımasıyla oluşan ve daha sonra kendini yok eden ve bu ikinci yadsımayla daha önce yokettiği dünyaya dönmeksizin kendini aşan insansal bir dünyadır (Bataille, 1993: 91).

Bataille’a göre, böyle bir dünyayı üst paleolitik dönem içerisinde değerlendirmemeliyiz; zira bu dönem insanının mağara duvarlarına çizmiş oldukları resimler ve zekası böyle bir dünyanın varlığını göstermemektedir. Bataille, böyle bir dünyanın varlığını Yunan ve Mısır’ın tarihsel çağlarında olduğunu belirtir. Bunun nedeni ise “hayvanın kurban etmedeki ölümünün, tanrılarını yücelttiği ilk imgeyi, egemen varolma duygusunu yarattığını”na dayanarak serimlemektedir (Bataille, 1993: 92).

Kurban etme törenleri üzerinden değinilmesi gereken bir diğer önemli unsur, dinsel törenler ile korku arasındaki ilişkidir. Bataille’a göre, insan yaşamın üzerinde her daim ölümün ve bunun dolayımında yıkılışın korkulu oyunu bulunmaktadır. İnsan ise sürekli olarak bu korkuyu ve yıkımı aşmak ve ona bir son vermek arzusundadır. Ancak Bataille, bunun için gerekli olan koşulun, korkunun aşılması ile korkunun uyandırdığı duygulasallığın eşit olması durumunda bulunduğunu açıklamaktadır. “Olabilirliğin sınırlarında, kurban etmede korku arzu edilir. Ama bu sınırlara ulaşıldığında, geri çekiliş kaçınılmazdır.” (Bataille, 1993: 95).

Bataille’a göre, günümüzde ilkçağlardaki kurban etme törenlerinin dinsel deneyimini yaşamaya oldukça uzak olmakla beraber, kurbanın uyandırdığı bir tepkiyle tiksinti duyulmaktadır. Bu tiksintinin temel nedeni, artık bizler için kurban etmenin kutsal bir nitelik taşımamasıdır. İnsanlar, genel olarak bir hayvanın kesilmesi ve parçalara ayrılması karşısında mide bulandırıcı bir tiksinti duyarlar. Bu nedenle Bataille, böyle bir olgunun hiçbir şekilde yenilen yemekte anımsatılmadığını belirtir. Dolayısıyla çağdaş deneyim, kurban etmenin anlamı olan dini davranışları ters-yüz etmiştir (Bataille, 1993: 100). Eski çağ tapınaklarında mezbahalar, mitlerin giziyle rahatsız edici yakınlaşmayı sağlayan ibadet ve öldürme amacına hizmet etmektedir. Hâlbuki mezbahalar, bugün lanetli ve veba taşıyan bir gemi gibi karantina altına alınmakta ve insan yaşamında oldukça uzak tutulmaktadır: “Lanet, halkı olabildiğince mezbahalardan uzakta kalmaya itti; korkudan başka hiçbir şeyin hatırlanmayacağı iradesiz bir dünyaya sürdüler, utancın kalıtsal saplantısına tabi olunan, peynir yemeye indirgenmiş dünya.” (Bataille’dan akt. Duranay, 2013: 80).

Kurban etme deneyimi ile erotizm, insan etinin aşılması ve düzenli yaşam yerine organların kör kargaşılığını ortaya koyması bakımından, bir oyunun uyumu içinde yer almaktadır. Etimizin, uygunluğun yasasının karşısında duran bir aşırılık olduğunu söyleyen Bataille, Hristiyan yasağın da bu ete karşı takınaklı bir tutum sergilediğini belirtir. Buna neden olan durumu Bataille, şu şekilde açıklamaktadır: “Ama eğer zannettiğim gibi, zaman ve yere göre değişen şekillerde, cinsel özgürlüğe karşı global ve belirsiz bir yasak varsa, insan eti bu korkutucu özgürlüğe dönüşün bir ifadesidir.” (Bataille, 1993:100).

Bataille, bütün tarihsel çağlarda Tanrısallık prensibinin insanları hem büyülediğini hem de bunalttığını söyler. Bu bakımdan tanrısallık üzerine Bataille, dikkate alınması gereken asıl unsurun şiddet olgusu olduğunu belirtir. Bataille’a göre, insanların “Tanrısallık” ve “Kutsallık” düşüncelerinin ardında, onları doğrudan yıkıma götüren şiddetin içsel bir canlılığı bulunmaktadır. Bir nesneden, diğerine bulaşıcılık yoluyla geçen bu canlılık, onu kabul eden kişide ölümün belirmesine yol açar. Kutsal nesneyi şenlendiren din, bir yıkılış prensibinden hareketle, gücün ve yaşam üzerindeki her değerın özünü oluşturmak amacını taşır; ancak din,

bu yönünün etkisini “aşılmaz bir sınırla normal dünyadan ayrılan belirli bir alana indirgemek kaygısına düşmüştür” (Bataille, 1993: 201).

Dolayısıyla Bataille, tanrısallın bozuk ve şiddetli yönünün belirgin bir biçimde görünür kılındığı alanın, kurban etme törenleri olduğunu açıklar. Bu açıdan, kurban etme törenlerinde dehşet sahneleri, kurban etmenin anlamını vurgulaması bakımından ender de olsa bulunmaktadır. Bataille, dehşetin ve saflık duygusunun istenilen uyarıyı sağlaması için önemli olduğunu düşünmektedir. Sempati, korku, alçaklık gibi duyguların ise sıradan insanın davranışlarını oluşturmaları bakımından, arzulu insanın egemenliğini oluşturan tutkulara tamamen karşıt olarak değerlendirir. Bataille’a göre yaşam, esasında kendi gerçeğini aşırı derecede yadsımasıyla en yüksek şiddetine ulaşmaktadır (Bataille, 1993: 198, 200).

Bataille, aklın ilkeleriyle yaşayan her varlığın kurban etmedeki olguları, insanlığın gereksinimine bir şekilde yanıt verdiği hakikatini kabul etmek zorunda olduğunu belirtir. Tarihsel süreçlerde meydana gelen çeşitli kurban etme törenleri göz önüne alındığında ise bu yapıların egemen ve evrensel bir nitelik taşıdığı aşıkardır. Dini davranışlar neticesinde, kaygılı yaşam (zincirli etkinlik) ile şiddetli yaşam (zincirden boşanma) birbirinden ayrılmıştır. Bu ayrılmanın temel nedeni Bataille’a göre, çalışma dünyasının amacı olan fayda eylemi ve bunun dolayımında yaşamı sürdürme kaygısıdır. Böyle bir ayrımla birlikte, dindışı dünyanın sürdürülmesi güvence altına alınmıştır. Ancak aynı şekilde, kutsal dünyanın törenlerinde dehşet, korku, neşe, şiddet birbirine karışarak tüketimin, bir bakıma faydalı eylemin sonunu göstermiştir. Bu nedenle birbirine bütünüyle karşıt olan kutsal ve kutsal dışı dünya birbirine karışamaz ve birbirine karışacak hiçbir olanağı barındıramazdı (Bataille, 1993: 202,203).

Bataille, modern dünya insanı için kutsal dünyanın çelişkili bir gerçeğini ifade ettiğini belirtir. Bu çelişki, varlığın onu inkâr edememesi ve onun tarihini yazabilmesi ile bu gerçeği kavrayamamasından doğmaktadır. Kutsal dünyanın koşulları ve işleyişinin bilinci aştığı insan davranışları, günümüzün modern insanına verili değildir. Buna paralel olarak Bataille, kutsal dünya insanların da, bizim bugünkü yargılarımızdan bihaber olduğunu söyler. Tanrısall kavramının ifade ettiği şeyi, besinlere ya da sığa benzeterek açıklayamayacağımızı belirten Bataille’a göre, geçmişin dinsel törenlerinin gerçek anlamını bilmeden onu kavramak olanaksızdır. Bu nedenle, her ne kadar günümüz insanının fayda temelindeki düşünceleri, insanın geçmiş yaşam deneyimini doğanın sertliği ve korkusu çerçevesinde ele alarak hesap etme alışkanlığına düşse de; Bataille, insanın bu gerçeğinden Sade’nin hayalleri kadar kolay kurtulamayacağımızı söyler (Bataille, 1993: 203).

Bataille, kurban etmeye dayanan dehşetin cinsel içgüdülerden ayrı değerlendirilmemesi gerektiğini savunur. Ancak günümüz anlayışı bu türden içgüdüleri, patolojik olarak

değerlendirmekte ve hastalığa ilişkin nedenlerle açıklamaktadır. Bataille, bu yaklaşımın insanlığın üzerinde olduğu temel ilkeleri reddederek, insanın eserlerini yok edecek bir içgüdüden korunma amacını taşıdığını belirtir. Ancak Bataille'a göre, sorulması gereken soru şu olmalıdır:

Bu olumsuzluk, insanda temel olmayan iyileştirilebilir hastalıklardan mı, prensip olarak yok etmenin gerekli ve olanaklı olduğu insanlar ve topluluklardan mı, kısaca insanlık neslinden çıkarılabilecek unsurlardan mı ileri gelmektedir? Yahut insanın aksine, insanlığı oluşturan düzen, faydalılık ve aklın yadsınmasını içinde taşıyabilir mi? Varlık kaçınılmaz olarak hem kendisinin doğrulanması hem de yadsınması mı olacaktır? (Bataille, 1993: 205).

Bataille, insanın içinde barınan, ancak günümüzde sadizm olarak nitelenen içgüdülerin, eskiden insani bir anlamın içinde yer alırken; bugün bu içgüdüleri bir tümör gibi taşıdığımızı belirtir. Bu nedenle Bataille, sadizmin indirgenemez ve egemen bir nitelik olmasından dolayı mı insan bilincinden saklandığını sormaktadır. Irigaray, bireyin ve dünyanın kendi üzerine kapanışının ardında engellerin olmadığı, sınırdan devam eden ve kaosu andıran bir açılma korkusundan kaynaklandığını belirtir. Düşünüre göre, bu bir bakıma “Yunan filozoflarının ἀπειρον (aperion) olarak adlandırdıkları ve kendi dünyalarından dışlamaya çabaladıkları şeye” karşılık gelmektedir: “Dünya, demek ki tıpkı logos ve konuşan özne gibi, kontrol etme arzusu ve açılma korkusundan ötürü kapalı hale gelir ve canlı oluşla bağlarını koparır. Kontrol etme ihtiyacı açılma korkusunun bir sonucu olmasın?” (Irigaray, 2014: 21,22).

İçgüdülerle ilişkimize yönelik dört temel önerme sunan Bataille, bu önermeleri sonuçlarıyla beraber ele alarak değerlendirmektedir. Savaştan ve şiddetten uzak duran insanın, aklın haklılığında salt sınırsız bir biçimde kendi faydası için araçlar üretmesi ve bütün doğayı kendi yasalarına uydurarak bu sadist eğilimleri ile uğraşmaması ilk önermesidir. Eğilim, kötü bir alışkanlığı temsil ederken; verimin artırılması, gerekli ve kolay bir unsur taşıyacaktır. İkinci önermesinde ise, bu alışkanlığın yok edilmesini tartışır. Bataille, böyle bir durumun nihai olarak insansal varlığın yaşamsal noktasına etki edeceğini düşünmektedir. Zira, insanlığın içinde bulunan aşırılık, hem onun yaşamsal faaliyetlerinin sürmesinde hem de kaçınılmaz ve aralıksız olan yıkımına doğru sürüklenmesi arasında bir uyum sağlamaktadır. Bu nedenle aşırılık, tanrısal ve kutsal olana denk düşerek aslında içimizdeki yıkım isteğini temsil etmektedir. Böyle bir istek nihai olarak, kişiyi kendisinden başka bir şeye hizmet etmeyen ve sonraki sonuçlarına boyun eğmeyen, fayda sağlamayan egemen davranışlar oluşturmalarının nedeni hâline bürünecektir. Üçüncü önermede Bataille, insanın eğer bazı zamanlarında ilkelerine aykırı bir eylemsellikte bulunmazsa insanlığının söneceğini bildirir. Dördüncü önermede ise, normal insanın kendisinin bilincine varması ve yıkıcı sonuçlarını göz önüne alarak onu sınırlamak

amacıyla, egemen olarak neyi arzuladığını bilmesi gerekliliği üzerinde durmaktadır. Dolayısıyla, bu tür arzular için kişi, uygun olanı hazırlamalı ve isteginden fazlasını üretmemelidir (Bataille, 1993: 206, 207).

Bataille, insan kurban etme törenlerini israf etme döngülerinin aşırı bir momenti²⁶ olarak yorumlar. Düşünre göre, piramitlerden kan döken tutku, Aztek dünyasında sahip olunan kaynakların azımsanmayacak bir bölümünü üretim dışı kullanmasına dek varmıştır. Dolayısıyla Bataille’a göre, bu gibi toplumlarda önde gelen kişilerin, hükümdar veya şef, gösterişçi israfları muhtemeldir ki eski zamanların kurban etme döngülerinin vardığı bir noktaya temas etmektedir (Bataille, 2017: 81).

Kurban etme törenlerinin, iletişim ve arzu ile ilişkisini irdeleyen Bataille; onun gerekli bir kötülük olmasıyla ilişkisini, evrensel bir iletişim kurma üzerinden açıklamıştır. İletişim ilişkisi olan arzu, aynı zamanda kurban etme ve günah ilişkisini de taşımaktadır. Burada, öz varlığı kötülüğe bağlayan bir unsur olduğundan bahseder Bataille. Ortaya sürülmüş iki varlık arasında doğan iletişimde, ötekinin bulunuşu ve kendi hiçliği üzerine eğilmişliği nedeniyle, varlık öz yokluğunu duyumsamaktadır. Bataille: “İletişimde ve aşkta, istek (arzu) hiçliğe yönelir (hiçliği nesne alır). Her tür kurban etme için de aynı şey geçerlidir” diye belirtir (Bataille, 2018b: 18). Bu nedenle, kurban etmede kendi hiçliği üzerine eğilen insan, varlığını bir ölçüde ortaya sürmektedir (Bataille, 2018b: 19).

3.2.1. Aztekler ve Kurban Törenleri

Meksika topraklarında, yaklaşık olarak iki yüzyıl boyunca İspanyol istilasına²⁷ dek yaşamış olan Aztek halkı ile ilgili bilgiler, bu halkın tarihi ve yaşama biçimlerini aktaran, kodeks adı verilen el yazmalarına dayanmaktadır. Aztekler Aztlan’dan ayrılan son kabiledir. Eski Meksika’da, üçyüz yıl boyunca hüküm süren Siouan dil ailesine ait olan Nahuatl dilini konuşan Aztekler, Amerika’nın Kolomb öncesi insanları olarak tanınmaktadırlar. Tarihleri boyunca uzun göçlere maruz bırakılan Aztek halkı, son olarak Meksiko City’nin bir bölümünü kapsayan Texcoco Gölü etrafındaki Anahuac Vadisi’ne varırlar. Ancak bu bölgede yaşayan

²⁶ Moment teriminin Hegel sistemindeki yerini açıklamak faydalı olacaktır: “Hegelci sistemde “moment” terimi daha da önem kazanır. Bilincin büyük figürlerini belirtir: Bunların her biri (efendi-köle ilişkisi içinde efendinin ve kölenin bilinci, Stoacı ya da kuşkucu bilinç, bahtsız bilinç, vb), kendinin bilincinin yükselen diyalektiğinin bir momentidir. Daha temelde, diyalektik moment, gerçekliğin ve kavramın dönemecine damgasını vurur: Yabancılaşmadan kurtulmaya ama yeni yabancılaşmaya, inkârın inkârı yoluyla aşmaya, ama oluşumun yeni evrelerine ve yeni bilinç figürlerine yol açan olumsuzun temel müdahalesi” (Lefebvre, 2013: 366).

²⁷ “Kentlerin kuruluşu, ulaştırma ve haberleşme örgütü, görkemli dünyevi ve dinsel yapılarda kendisini gösteren uygarlık gelişmeleri de onları, karşılarında Hristiyan edilmeleri gereken vahşilerin düşüncesinden ayıramadı. Gölcükleri, setleri, caddeleri ve yüzlerce çiçek adlarıyla (Chinampalar, bunları Aleksander von Humboldt da görmüştü) zengin Meksiko kentini, şeytanın göz boyacılarından başka bir şey olarak görmüyorlardı” (Cerem, 2015: 241).

Tepanekler, Aztekleri burada barındırmayarak, onları yaşamak için imkânsız koşullara sahip olan göl bataklıklarına sürmüşlerdir. Tepanekler, Azteklerin bu bölgede yaşayamayacaklarını düşünürler; ancak gelişmeler aksi yöndedir. Zengin bir mitoloji ve kültürel mirasa sahip olan Aztek halkı, bataklığın içinde bir kent devleti kurmuş ve şehirlerinde su kemerleri, kanallar, şehri ana karaya bağlayan dev bir yürüme yolu inşa etmişlerdir. Aztekler'in şehri olan Tenochtitlan ciddi ve üstün bir planlamacılık çalışmasıyla, o dönemin Avrupa şehirlerinde görülmeyen bir gelişmişlik sergiler. Kanal şebekeleri, çöplerin taşınmasını sağlayan mavna sistemleri, çöp işleriyle ilgilenmek üzere görevlendirilmiş bin kişilik ordu ve yolları ile Avrupa şehirlerinden çok daha sistemli bir yapıya sahiptir. Aztek şehirlerinin gelişmesiyle beraber sayıları artan kral sarayları, yönetim binaları ve çok sayıdaki ibadethane binaları da görkemli bir biçimde ön plana çıkmaktadır. Bunlarla beraber, Azteklerin pagan inançları doğrultusunda gerçekleştirdikleri kurban törenlerinden kalma, binlerce insanın kafatasının bulunduğu Tzompantli olarak isimlendirilen duvarları da bulunmaktadır (Aydın, 2007: 8 – 38).²⁸

Aztek toplumunun pagan inancına göre, güneş insan kanıyla beslenmektedir ve bu nedenle sosyal yapı içerisinde yükselmenin en güvenli yolu, savaşlarda kahramanlık göstermektir. Dolayısıyla, Aztekler'de savaş ve kurban etme törenlerinin oldukça önem ihtiva eden ontolojik bir karakteri bulunmaktadır (Aydın, 2007: 106). Bu halkın hukuk sistemini incelediğimizde ise kanunlarının doğasından dolayı hapisane ve zindanlara pek ihtiyaç duymadıkları görülür. Aztek toplumlarında çoğu suçun ceza uygulaması kırbaçlama, kurban edilme, boynunu vurma ve ömür boyu köleliktir. Ancak, bu cezaların kendi içinde farklı uygulamaları mevcuttur. Örneğin Aztek toplumlarında mısır çalmak ölümle sonuçlanabilir; şayet ihtiyaç hâlinde olanlar, yolun kenarına ekilmiş olan mısırlardan dört koçan alırlarsa bir ceza uygulamasına maruz kalmayabilirler (Aydın, 2007: 106). Bu cezalarda dikkat çeken bir diğer unsur ise suçlunun cezasının, onun sosyal durumuna göre belirlenmesidir. Yüksek mevkilerde olanların daha fazla ahlaki sorumlulukları olduğunu düşündükleri için, bu insanlar herhangi bir suç durumunda alt kesimden birine göre daha ağır cezalandırmalara uğramışlardır (Aydın, 2007: 149). Genel olarak kanunlara saygılı olan bir Aztek'in, kendi davranışları üzerine dikkatli olduğu ve toplumsal alanda kendi hareketleri noktasında diğerlerinin takdirini kazanıp kazanmadığı yönünde bir kaygı taşıdığı söylenebilir. Bu bakımdan, kendisine çok değer verilmesi istenci içerisinde olan Aztek, dünya üzerindeki davranışları ile ahiretteki ceza ve ödül inancı arasında herhangi bir bağ kurmazdı (Leon-Portilla'dan akt. Aydın, 2007: 150).

Azteklerin kanlı kurban törenleri Bataille'in düşüncesinde, önem arz eden bir konudur.

²⁸ Yılmaz Aydın'ın eseri olan "Gizemli Bir Halkın Tarihi Aztekler" kitabı pdf formatında incelenmiştir. Bu formatta kitabın özgün sayfa numaraları yer almadığı için, kaynakçada belirtilen numaralandırma pdf programının kendi numaralandırma sistemine göre yapılmıştır.

Bu kurban törenlerini incelemeyen önce Bataille'ın, insana ve hayvana yönelik kurban törenlerinin nihai doğasını ve yer değişikliğini içeren argümanını incelemek faydalı olacaktır. Öncelikle Bataille, kurban etme törenlerinin hayvandan insana geçmesinin nedenini, insanın hayvanı evcileştirilmesi ile beraber kendisini ondan ayrı kılması ve “hayvan ölümünün korkutucu yanının” kalmaması olarak açıklamaktadır. Kurban etme törenlerinin tarihsel süreç içerisindeki en temel anlamı, insanın olabilirliğin sınırındaki korkuyu arzulaması ve bu korkunun sınırlarına ulaşarak, onu aşması üzerine kuruludur. Uygarlığın gelişimi ile beraber Bataille, bu sefer insanın kurban edildiği törenlerin barbarlık olarak değerlendirildiğini ve kutsaldan ayrılan bu düşüncenin nihayetinde; yeniden hayvan kurbanların, insan kurban etmenin yerine geçtiğini bildirir.

Daha sonra Yahudilerin kanlı bir şekilde kurban edilmeleri nefret uyandırdı. Hristiyanlar sembolik kurban etmenin dışında bu tip olguları görmediler. Sonu ölümün aşırılığına yol açan bir taşkınlıkla uyum sağlamak gerekmiştir ama buna uygun güce sahip olmalıdır: yoksa tiksinti diğer duygulara egemen olur ve yasakların gücünü artırır (Bataille, 1993: 95).

Azteklerin, kurban ritüelleri incelendiğinde şiddetin onların yaşamları içerisinde oldukça olağan karşılandığı görülmektedir. Örneğin Aztekler'de, kurban edilen bir insanın derisi yüzülebilir, insanlar ateşin içerisine atılabilir ya da kurbanların etleri kutsanmış olduğu inancıyla yenilebilirdi. Aztekler'in gündelik yaşamlarında şenlikler de oldukça sık aralıklarla yapılmaktadır. Bu şenlikler, aynı zamanda tanrısal bir hizmet niteliğini de taşıdığı için oldukça fazla sayıda insan, bu şenliklerde kurban edilmiştir. Aztekler'in düşünce sistemlerini belirleyen salt önemle icra ettikleri ritüelleri ve buna dayanak oluşturan edimleri olmuştur. Aztekler'in tüketme ve dini tapınmalarını (bilhassa kurban törenlerini), birbirini iten çarkın dişlileri olarak düşünebilmemiz mümkündür. Aztekler'in dini ritüellerindeki kurbanlarının büyük çoğunluğu savaşta esir aldıkları kölelerdir. Bunun nedeni Aztekler'in mitinde, insanın ve savaşın yaratılmış olmasının nedeninin salt güneşin insanın kalbiyle ve kanıyla beslendiğine dair olan inançlarıdır. Bu bakımdan Bataille, Aztekler'in kurban törenleri gibi mitlerinde de tüketmeye aşırı bir değer verildiğini belirtir. Bataille, Aztekler' in kurban ritüelini ise şöyle aktarmaktadır:

Din adamları kurbanlarını piramitlerin tepesinde öldürüyordu. Onları taştan bir sunak üzerine yatırıyor ve göğüslerine obsidyen bir bıçak saplıyorlardı. Hâlâ atmakta olan kalpleri çıkartıyor ve güneşe doğru tutuyorlardı. Kurbanların çoğu savaş esiriydi. Bu durum güneşin yaşaması için savaşların gerekli olduğu fikrini doğruluyordu: Savaşların fetih değil tüketme anlamı vardı ve Meksikalılar eğer savaşlar sona ererse güneşin de artık parlamayacağını düşünüyorlardı (Bataille, 2017: 70).

Görsel 3.1. Aztekler'in Kanlı Kurban Törenleri

Kaynak: <https://allthatsinteresting.com/human-sacrifice> (erişim tarihi, 17.05.2020)

Bataille'ın felsefesinde, yasak ve kutsal alan, ekonominin görünümüleri içerisinde ayrılmaz bir bütünsellik sergilemektedir. Yasak, çalışmanın varlık dünyasıdır ve üretimin devamlılığını sağlar. Kutsal dışı dünyada çalışma ve buna bağlı olarak üretim de toplum, tüketim miktarı kadar üretim kaynaklarının birikimini sağlamaktadır. Dolayısıyla, böyle bir toplumsallıkta, kutsal dünya kendisini şenliklerde görünür kılmaktadır. Salt yasakların ortadan kalkması manasını taşımayan şenlik, daha önceden yasak olan bir eylemin yapılmasına olanak tanırken, bazı durumlarda bunu zorunlu bir ilkeye tabi tutabilmektedir. Kutsal dışı dünyanın değerlerinin alaşağı edildiği bu şenliklerde, aynı zamanda çalışma dünyasında biriktirilmiş olan kaynakların savurgan bir biçimde tüketilmesi de mevcuttur. Bataille, yasağa karşı gelme eylemlerinden hareketle, dinin kökeni ve yasak arasında ilişki bağını şu şekilde kurmaktadır: Yasağa karşı gelmenin nihayetinde gerçekleşen savurganlık, beraberinde şenliğin de nedeni olması nedeniyle dinsel bir etkinliğin zirve noktasını gösterir. Bataille, burada dinsel etkinliğin işlevsel olarak, birikim ve tüketim kapsamında iki dönemi de belirlediğini söyler. Bu bakımdan düşünür, dinin bu hareketlerini “geri çekilmenin zıplamaya yol açtığı bir dans eylemi” olarak betimlemektedir (Bataille, 1993: 73).

İnsan kurban etme törenleri nedeniyle, barbar ya da vahşi olarak görülen Aztek halkına yönelik bakışı, Bataille'ın uygarlık ve barbarlık terimlerinin dil içinde kapsadığı aşırı uçlar üzerinden açıklamak gerekir. Bataille, bu terimlerin kullanımının aldatıcı olduğunu söyler. Keza, konuşan dil her zaman uygarlığa ait iken; barbarlığın dili, sessizliktir. Aynı zamanda şiddetin dili de sessizdir ve uygar insanın ifadesi tanımsal olarak dil olmuştur. Bataille, dilin bu

tarafılığının bir çok sonucu olduğunu belirtir. Düşünre göre, burada söz konusu olan yalnızca uygar olanın “biz”, barbar olanın “diğerleri” olması söz konusu değildir. Bununla birlikte oluşan şey, uygarlık ve dilin sanki şiddetin uygarlığın ve insanlığın dışındaymış gibi bir algı oluşturmaktadır. Bataille, aynı toplumların ya da aynı insanların, bazen barbarca bazen de uygarca davrandıklarını söyler. Yabanılların konuşmasında uygar yaşamı oluşturan iyilik ve doğrulukla uyumu gösteren bir şey olmamasına karşılık olarak Bataille, yabanıllığa uygun olmayan insanın olmayacağına işaret etmektedir. Bu nedenle Bataille’a göre, linç etme geleneği, uygarlığın tepesinde olan kişilerin işidir. “Eğer dili içine soktuğumuz zorluğun çıkmazından çıkarırsak, tüm insanlığın işi olan şiddetin prensip olarak sessiz olduğunu söylemek gerekmektedir ve böylece tüm insanlık konuşmadan yalan söylemiş olur ve dil bile bu yanlışlığın üzerine kurulmuştur.” (Bataille, 1993: 207, 208).

Bataille’a göre, güncel dünyada uygarlığın seviyesi, pozitif anlamlar yüklediği eserlerle ölçülmektedir. Bu anlayış kapsamında Aztekler’i incelediğimizde yazı kullanmaları, astronomi bilgileri, mimari yapıları olmasına rağmen; güncel anlayış, kendisine kıyasla onu yoksun bulmaktadır. Bunun haricinde Bataille, faaliyet perspektifinden yaptığı bir değerlendirme ile Aztekler’in dünya anlayışı ile güncel dünya anlayışımızın zıt bir karakter taşıdığının da altını çizer. Bataille, bu zıtlıkları bilhassa tüketim, üretim, çalışma ve kurban etme kavramları üzerinden serimlemektedir.

3.3. Potlach Teorisi

Bataille, ekonominin genel hareketinin tasvirini, toplumsal olguların bütünlüğü içinde incelemektedir. Bataille’a göre insan yaşamının devamlılığını sağlayan ana kaynaklar, toplumun ihtiyacından fazla olduğu durumda, saf bir kayıp olarak tüketilmesinin haricinde; büyüme için de ayrılabilir. Büyüme, insanların verimli eserlerinin düzenleyici vasfını taşımaktadır; ancak bu büyüme sonsuz bir nitelikte değil, aksine kendi doğası gereği geçici bir duruma tâbidir.

Bataille, harcama kavramını günümüzde ereğinin yararlılık olduğunu bir perspektiften ele olarak bu ilişkinin konumunu üretim ve kazanım ilişkisinin işlevsel özelliği üzerinden değerlendirmektedir. Tarihsel süreçlerde, üretim ve kazanç ilişkisi geliştikçe imaj, değişikliğine uğramıştır; ancak bu ilişkinin harcamaya olan zorunlu tabiiyeti, kesintiye uğramadan süregelmiştir. Bataille’a göre harcama, üretim ve kazancın karşısında ikincil bir karakterdedir ve kendisini en belirgin bir biçimde, israfa dayalı bir yitim olan mübadelenin gerçekleştiği ilkel ekonomi üzerinde görünür kılmaktadır:

İnsan sefaletinin, ne kadar ürkütücü olsa bile, üretime bir amaç görünümü veren gözetme kaygısının üretici-olmayan harcama üzerinde baskın olmasını sağlayacak kadar yeterli bir etkisi toplumlar üzerinde asla olmamıştır. Bu önceliği koruyabilmek için, iktidar harcamada bulunan sınıflar tarafından uygulandığından, sefalet her türlü toplumsal faaliyetten dışlanmıştır: Yoksulların iktidar çemberine girmelerinin tek yolu, bu iktidarı işgal eden sınıfların devrimci yıkımından, yani kanlı ve asla sınırlanamayan toplumsal bir harcamadan başka bir şey değildir (Bataille, 2017: 24).

Yapay trampa kavramı altında, Marcell Mauss'un tanımlamış olduğu "Potlach" teorisi, Bataille'in ekonomi düşüncesinde önemli bir yer edinmektedir. Teori çerçevesinde, Bataille'in öne sürmüş olduğu argümanlar önemle: ereği fayda olan kazanç, üretim, kazanım, harcama, tüketim, yitim ve yıkım kavramlarının temel yapısını oluşturmaktadır. Mauss'un Potlach teorisi, Timshianlar, Haidalar, Tlingitler ve kuzeybatı sahilinde konumlanan Kwakiutllar gibi Amerikan yerli halklarının ilkel ekonomilerinde uyguladıkları potlachlara dayanmaktadır. Potlach, yerli halklarda ileri gelen insanların erginleme, evlilik ve cenaze durumları gibi mevcut yaşamlarında meydana gelen değişiklikler üzerine uyguladıkları salt rakibini aşağılamak, meydan okumak, mecbur kılmak ve bu suretle kendisine itibar kazandırmak amacıyla elzem miktarlardaki serveti, yitim olarak harcadıkları bir uygulamadır (Bataille, 2017: 25). Mauss, Potlach'ı oluşturan iki temel unsurun; zenginliğin verdiği onur ile saygınlık ve mana unsurunun olduğunu söyler. Ayrıca buradaki mana; yetkiyi, tılsımı ve otoriteyi kaybetme korkusundan doğan, bir hediye verme zorunluluğu olarak tanımlamaktadır (Mauss, 2005: 197). Bu bağlamda, potlach vermeyi veya almayı reddetmek ittifakı ve birliği de reddetmek anlamına geldiği için savaş ilanı demektir. Mauss, hediye vermenin bir diğer nedenini "kişinin buna zorunlu olması ve alıcının, verici konumundaki kişiye ait her şey üzerine bir tür mülkiyet hakkına sahip olmasıdır. Bu mülkiyet, tinsel bir bağ şeklinde ifade edilir ve bu şekilde kabul edilir" diye açıklamaktadır (Mauss, 2005: 224, 225). Bu ekonomik uygulama, kendisini her daim şenliğin ifadesinde bulur ve değer olarak: "bağış alanın, aşağılamadan kurtulmak ve meydan okumaya karşılık vermek için, daha önemli bir bağışta bulunarak, yani faiziyle geri vererek karşılıkta bulunmayı kabul ettiği anlaşmanın, yükümlülüğünü yerine getirme zorunluluğunu" içerir (Bataille, 2017: 25).

Bataille'in, ilkel ekonomilerde uygulanan trampanın israfa dayalı bir yitimin ifadesi olan potlachlarda dikkat çektiği en çarpıcı unsur, bu harcamaların sonucunun kazanç değil; yıkım ve yitim ihtiyaçlarından kaynaklanmış olmasıdır. Bağış ve yüklü miktarlardaki servetlerin gösterişli bir biçimde imha edilmiş olması, potlachın farklı uygulama biçimleridir. Servet imhalarının, nihai olarak kurban etme törenleriyle birleşmesi ise nedensel olarak bu uygulamanın teori planında, bağış kabul edenler için imha edilenlerin mitsel atalarına sunulmasını içerir. Karşılıklı olarak verilen potlachlarda; kölelerin ve değerli köpeklerin

öldürülmesi, köylerin yakılması, kanoların parçalanması, oldukça değerli olan ve para olarak değerlendirebileceğimiz bakır külçelerin parçalanması potlach kurumlarında görülen uygulamalara misal verilebilir. Bu karşılıklı yıkımda, Bataille’ın temas etmiş olduğu önemli bir nokta, “potlach’lar sırasında zorunlu fazlalık biçiminde görülen bu işlemlerde düzenli olarak etkili olan faiz, mübadelenin kökenleri tarihinde trampanın yerine faize dayalı borcun geçebileceği” düşüncesidir (Bataille, 2017: 26).

Bu kuruma anlamlı değerini veren şey, eğitimin olumlu bir özelliğinin oluşudur (soyluluk, şeref, hiyerarşi, ve mevki buradan kaynaklanır). Bağış bir yitim olarak kabul edilmeli ve böylelikle kısmi bir imha olarak görülmelidir: İmha arzusu kısmen bağış alana aktarılır. Psikanalizin tarif ettiği şekliyle bilinçdışı biçimlerde bağış dışkıyı simgeler; bu da anal erotizm ile sadizmin temel bağlantısına uygun olarak ölümle ilintilidir. Kuzeybatı yakasının en yetkin bağış nesnelerin oluşturan armalı bakırların dışkısal simgeselliği, çok zengin bir mitoloji üzerinde temellenmiştir. Melanezya’da bağışta bulunan kişi, rakip şefin ayaklarının dibine koyduğu muhteşem hediyelerin kendi artıkları olduğunu belirtir (Bataille, 2017: 26).

Bataille, potlachın uygulandığı toplumlarda servetin bir kazanım olarak belirlediğini; ancak bu kazanımın günümüzde olduğu üzere üretim ereğinde değil, saf bir yitime yönelik olduğunu belirtir. Dolayısıyla, potlach uygulamalarının olduğu kurumlarda bir kazanım iktidarı değil; şöhret ve şeref temelinde yitirme iktidarı bulunmuştur. Potlachlarda koruma ve gözetim prensibinin aksine; totemik ekonomi, miras vasıtasıyla servetin oluşmasına engel olmaktadır. Bunun nedeni ise, potlachlarda edinilen servetin provokasyon nedeniyle serveti alanın geri çekilmesine müsaade etmemesidir (Bataille, 2017: 27,28).

Mevki, şan, şeref ve şöhret gibi amaçlarla uygulanan potlachlarda dikkat edilmesi gereken bir diğer unsur, bu amaçlar kapsamında potlach veren kişinin, kural olarak bir başkasının mevkisini yitirmesine yönelik eylem içerisinde olmamasıdır. Mevki sahibi olmanın servete bağlı olduğu anlayış, potlach uygulaması olan toplumlarda da görülmektedir; fakat günümüzdeki servet ve zenginlik anlayışından farklı olarak potlach kurumlarında servet sahibi olan kişinin, üretici olmayan harcamalar için sahip olduğu servetin belirli bir kısmını feda etmesi olgusunu taşımaktadır. Bataille gösteri, oyun, şenlik gibi üretici olmayan harcamaların servet sahibi tarafından karşılanmasının, uygar toplumların yakın bir tarihsel döneminde yok olduğunu bildirirken, bu çöküşe neden olan unsur olarak Hristiyan anlayışın bireysel mülkiyetini koyar. Pagan inancının mümkün kıldığı potlachın, Hristiyanlıkla beraber yok olmasının nedeni, Hristiyanlığın servet sahibine servetinin bütün olarak kullanmasının hakkını verirken, serbest sadaka yöntemiyle zengin sınıf ya yoksul kesime ya da kilise ve manastırlara bağışta bulunma yoluna gitmiş olmasıdır. Bataille bu uygulamanın sonucu olarak, Ortaçağın ihtişamlı kilise ve manastırlarına işaret etmektedir (Bataille, 2017: 28).

Potlachın ticaret gibi bir servet dolaşımı olduğunu belirten Bataille, potlach uygulamasının tek biçiminin bağış olmadığını söyler. Servetin törenlerle imha edilmesi suretiyle rakibe meydan okuma potlachında, yıkım bir kuraldır ve bu yıkım bağışta bulunanın atalarına sunulmaktadır. Bu bakımdan Bataille, kurban etme ve potlach arasındaki farkın az olduğunu belirtir. Potlachın dinsel tutumlar ve ekonomiyle ilgili tutumlar arasında bir bağ sezdirmediğini söyleyen Bataille, bu tutumlarda ekonomide olduğu üzere ortak olan yasaların yer almadığını belirtir (Bataille, 2017: 82, 82).

Bataille, artık günümüzde kimsenin servetin anlamını “askeri bir sömürünün, dinsel bir mistifikasyonun ve kapitalist bir zimmete para geçirmenin ötesinde” kavrayamayacağını belirtir (Bataille, 2017: 93). Bu nedenle artık servette bulunan şey, patlama, müsriflik ve taşkınlığın ifade ettiği şey değildir. Bataille, yaşamın taşkınlığını isyana adayanın, yalan olduğunu söyler.

Mauss’un Armağan’ı (The Gift), modern etnoloji konusunda Nietzsche’nin Ahlakın Soykütüğü Üzerine’si kadar büyük bir kitap değildir. En azından böyle olması gerekir. Çünkü ikinci eser Soykütük, ilkel ekonomiyi borçlu-alacaklı ilişkisinde her mübadele ya da kazanç değerlendirmesini ‘à l’anglaise’ (İngiliz tarzında) eleterek borç açısından eşsiz biçimde yorumlama girişimidir ve bunda eşsiz başarıdır. ... (Nietzsche) Mauss’un yaptığı gibi mübadele ve borç arasında duraksamaz. (Nietzscheci bir esinlenmeyle harekete geçen Bataille’da duraksamayacaktır (Holland, 2013:127).

3.4. **Harcama**

Bataille, günümüz ekonomisinin temel bir kavramı olan yarar prensibinin, toplumsal sorunlar üzerinde yetersiz kalmasının nedenini, ekonomik kâr yaklaşımının insanlar için esas olan yarar ve hazzı ele almamasında bulmaktadır. Bataille’a göre, kolektif bilinç insanların yaşamında üretim, mal edinme, korunma ihtiyacından doğan güvenlik üreme ve üremeye bağlı korunma sistemlerinin belirleyiciliğinde insanlara esasında proje bir yaşam sunmaktadır. Bu proje yaşam içerisinde yer alan her türlü faaliyet, mutlak surette “üretim ve korunmanın temel gerekliliklerine indirgenebilir” bir nitelik taşımaktadır (Bataille, 2017: 19,20). Hegel’in düşüncesi ile yaklaşılabileceğimiz bu yaklaşımda, Hegel’in de benzer bir biçimde emek ve tüketim meselesine değindiğini belirtmek gerekir:

Hegel’in başlıca terimlerinden biri olan “nesnelleşme”nin (Entäusserung) göndergesi dünyevi insan emegidir; “olumsuzlama”, Hegel’in dilinde tüketme arzusuna verilen isimdir ve doğal zorunluluğun aksine tarihsel olarak yaratılan ihtiyaçlar modadaki toplumsal taklitle örneklenir. İhtiyaç sistemi, birbirini ne tanıyan ne de umursayan yabancılar arasındaki toplumsal bağdır. Tüketicilerin “doymak bilmez arzusu” İngilizlerin “konfor” adını verdiği şeyin “bitmez tükenmez, sınırsız üretimiyle” birleştiğinde, belli bir sınırı olmayan “şeylerin hareketini üretir (Buck-Morss, 2012: 18,19).

Bataille’ın üretken olmayan harcama kavramı, toplum üzerinde hâkim olan genel

anlayışın karanlık yönlerine açılan bir pencere gibidir. Bataille’a göre, yaşadığımız ekonomi dünyası içerisinde bireyler; mal edinme, koruma ve tüketme gibi eylemlerle salt üretken bir harcama içerisinde yerleştirilmektedir. Zira ereği yararlılık olan harcama, genel olarak “üretken olmayan harcamayı prensip olarak reddetmektedir” (Bataille, 2017: 20).

Bataille, ekonomik faaliyetleri salt üretim ve tüketim kavramları çerçevesinde değerlendirmez. Tüketimi de iki farklı kategoride ele alan Bataille, ilkinin azaltılabilir bir nitelik taşıdığını belirtir ve yaşamın korunması ile üretici faaliyetin devamlılığını amaç edinmesi bakımından, onun aynı zamanda üretici faaliyete koşul olan bir tüketim biçimi olduğunu söyler. İkinci kategoride yer alan tüketim aşaması ise, üretici bir nitelik taşımayan harcamaları temsil etmektedir. Bataille’a göre ereği kendi içinde olan bu tüketim biçimlerinin başlıcaları şunlardır: “Lüks, yas tutma, savaşlar, tapınmalar, gösterişli anıtların yapımı, oyunlar, gösteriler, sanatlar, sapkın (yani üreme ereğinden uzaklaşmış) cinsel faaliyet” (Bataille, 2017: 21,22).

İkinci kategoride yer alan tüketim biçimleri ise, amaçlarını salt kendi içinde taşımakta ve bu bakımdan yararlılık amacı gütmemektedir. Bataille’a göre bu tür bir tüketim, harcama olarak adlandırılmalıdır. Ancak “sayılan çeşitli biçimleri birbirinin karşısına çıkarmak her zaman mümkün olsa da, bunlar her durumda yitimin vurgulandığı bir bütün oluştururlar ve faaliyetin gerçek anlamını edinmesi için de bu yitimin mümkün olduğunca büyük olması gerekir” (Bataille, 2017: 22). Bataille, harcamanın yitim veçhesini anlaşılır kılmak adına mücevherler, kurban etme, rekabet oyunları ve sanat üretimlerindeki düzeneğin yitim ilkesine zorunlu tabiiyetini çözümleyen bir argüman ileri sürmektedir. Yitim prensibindeki ortak ilke olan üretici olmayan harcama, bu harcama türü içerisinde korunmaktadır. Bu bakımdan Bataille’ın, benimsenmiş bu deneyim türlerinden hareketle açıkladığı harcama türlerini incelemek, kavramların anlaşılabilmesi adına önem arz etmektedir.

Bataille göre, güncel dünyada mücevherlerin önemini oluşturan, onların doğada kendi başlarına bir değer taşıması olgusu değil; bizi içine alan ve kutsallaştırılan proje yaşamın ona biçtiği nominal değerde, uğruna bir servet harcanmasıyla oluşturulmuştur. Mücevher Bataille ekonomisinde artık bir değer taşıması nedeniyle, aynı surette dışkı olarak da konumlanır ve bu noktada Bataille psikalaniz bir perspektifle de yaklaşımını destekler: “Bilinçdışında, mücevherler, tıpkı dışkı gibi, bir yaradan akan lanetli maddelerdir, kişinin gösterişli bir biçimde kurban ettiği kendi parçalarıdır (aslında, cinsel aşkla yüklü görkemli hediye işlevi görürler)” (Bataille, 2017: 22).

Yaşamı oluşturan yöntemler ne kadar pahalı ise, o kadar yeni organizmaların üretimi pahalı olur ve o kadar da işlemin başarısı yüksek olur. Az masraflarla üretmek isteği insana aittir. Bu insanlıkta, toplumun yöneticisinin ve satarak elde ettiği yararların toplamını midesine indirmek arsusundaki kapitalistin dar

prensibidir (çünkü yararlar her zaman bir şekilde mideye indirilir). İnsan yaşamı genel olarak ele alındığında, bu yaşam korkuya dayanacak noktaya kadar korkuyu ve savurganlığı arzular. Ne kadar açık değil mi? Herşey bize bunu gösteriyor. İçimizdeki ateşli çırpınma, ölümün, yararımız için her tarafı yakıp yıkmasını arzular (Bataille, 1993: 64).

Yitimin görüldüğü bir başka deneyim türü olan rekabet oyunlarında da, yitim prensibinin karmaşık bir yapıyla belirlediği görülebilmektedir. Misal, yarışmaların düzenlendiği herhangi bir mekanizma; hayvanların ve insanların bakım işlemleri, araç-gereçlerin temini ve bakımı, mekânsal harcamalar vb. gibi durumlar nedeniyle önemli bir miktardaki paranın harcanmasını sağlamaktadır. Enerji israfının yaşandığı boğa güreşi vb. oyunlar, ölüm duygusunu da içinde barındırması nedeniyle (bu yarışmaların çoğu, boğa ya da matadorun ölümüyle sonuçlanmaktadır), insanlarda ölümün yarattığı güçlü bir bilinçdışı çekim alanını oluşturmaktadır. Dahası, bu yarışmalarda bahis örtüsü altında yüklü miktarlarda primlerin dağıtılması, ona katılanlar arasında tutkularının zincirlerinden boşanmasına ve “para yitimine mecbur kalmasına” neden olmaktadır. Bataille’in düşüncesinde, bu türden bir harcama sonucunda, üretimin devamlılığını sağlamaması nedeniyle (örneğin bir kıyafete yapılan harcama beraberinde yeniden kıyafetin üretimi sağlaması bakımından üretici olan bir harcamadır) yitimdir. Bataille, bahis kapsamında dolaşan paradan az sayıdaki profesyonel bahisçinin yarar sağladığını da belirtir; ancak bununla beraber, üzerinde durulması gereken temel unsur, çok sayıda bahisçinin paranın dolaşımı ve yarışmanın coşkusuyla sonucunun ölüm ya da hapisane olasılığını taşıdığı “orantısız kayıplar” ile karşı karşıya gelmesidir. Bataille, böyle bir durum için “kendine özgü bir hareketin devirdiği elementler gibi, daha büyük bir kasırganın içine çekilmişlerdir” demektedir (Bataille, 2017: 23). Bu türden bir yitimin tek veçhesi kuşkusuz yalnızca orantısız bir üretici olmayan kayıpların yaşanması değildir. Bu tür yarışlar farklı türde yitimlere de sebebiyet verebilmektedir. Bataille, at yarışlarını ve jokey kulüplerini işaret ederek burada da israf temelindeki toplumsal kategorizasyon süreçlerinin ve lüks modanın öne çıkan yeniliklerinin, gösterişli üretimiyle beraber görüldüğünü söyler. “Günümüz yarışlarının temsil ettiği harcama karmaşasının, bütün kamusal faaliyeti at yarışlarına bağlı olan Bizanslıların aşırılıklarıyla karşılaştırıldığında önemsiz kaldığını da saptamak gerekir” (Bataille, 2017: 23).

Bataille’in düşüncesinde önem arzeden bir diğer harcama türü, sanat üretimleri başlığı altında iki kategoriye ayırarak incelediği; mimari yapım, müzik ve dans ile edebiyat ve tiyatrodur. Öncelikle Bataille’in böyle bir ayrıma gitmesinin nedeni sanat türleri arasındaki ayırımın esasında gerçek bir harcama ile yitim üzerinden yapılan ayrıma harcama perspektifinden denk düşmesindendir. İlk kategoride incelenen sanat türleri, Bataille’in

sisteminde gerçek bir harcama türünü oluşturur; ancak Bataille, burada bir parantez açar ve mimari yapımlar türleri arasında yer alan resim, heykel ve seremoniler ile gösteriler için kullanılan mekanların harcamalarının sembolik bir harcamayı temsil ettiğini bildirir. Ki Bataille'ın sisteminde bu, harcama türünün yitim kapsamına dahil olmaktır. Bataille'ın, yitim prensibi üzerine ele aldığı ikinci kategorideki edebiyat ve tiyatro ise “majör biçimleri altında trajik yitimin (düşkünlük ya da ölüm) sembolik temsilleriyle kaygı ve dehşete yol açarlar; minör biçimleriyle ise benzer yapıda olan ama bazı baştan çıkarıcı öğeleri dışlayan temsilleriyle gülmeye yol açarlar” (Bataille, 2017: 23). Şiir ise oldukça belirgin bir yitirme olarak, yaratma anlamına gelmesi nedeniyle, anlamı kurban etmeye yakındır. İçimizdeki dil tam olarak kölesel olsaydı, insansal hiçbir şeyimiz olmazdı diyen Bataille, sözcüklerin şiirin içine girdiğinde çıkara dayalı kaygılardan arındığını belirtir (Bataille, 2018a: 166).

3.5. Ekonomi Politik

Bataille, ekonomi politikasını ele alırken insanın tarihsel düzlemdeki tek bir zamanına odaklanmaz. Bütünlüklü felsefesinin bir sunum biçimi olarak o, insanın tarih öncesi zamanlarda başlayan serüvenini, sosyal antropolojiyi ve psikanalizi temel alarak felsefi bir yorumla işlemektedir. İnsan olmanın adımını onun çalışması ile başlatan Bataille, bu sürecin ardıllarında meydana gelen değişimi, erotizmin ve iç deneyimin olabirinin sınırına yaptığı yolculuğu da içine katarak, çalışmanın yapısı içerisindeki bir değerlendirme ile serimler. Bundan dolayı, Bataille'ın ekonomi politikasına bakış açısını daha iyi değerlendirebilmek adına, insanın tarihinden kopmamamız gerekmektedir. Zeynep Direk'in yorumuyla, Bataille'ın yaklaşımı genel olarak şu şekilde özetlenebilir:

Bataille'ın ilgilendiği şey dünyada olgusal bir durumda bulunan bireyin veya kişinin tek bilincinin aşkının imkânı değildir; Bataille'ın varoluşu düşünme tarzı, personalizmin, varoluşçuluğun çeşitli biçimlerinin ve Heideggerci Jemeinighkeit²⁹ anlayışının ötesindedir. Varoluş ilkin benim değildir çünkü sınırsız, dinamik ve akışkandır. Başka deyişle, öznel varoluş ben veya başka benler tarafından sınırlanamaz. Genel ekonominin temelinde genel, kişisel olmayan varoluş ve onun patlayıcı karakteri bulunur (Direk, 2017: 113).

Bataille, Hristiyanlık öncesi insanların sosyal hayat yapılarını ve kurumlarını incelerken özellikle paganların dinsel şenlikleri ile ritüellerinin erotizmin ve çalışmanın temelinde değerlendirmektedir. Pagan dünyanın törenlerinde çalışma dünyasının kutsal olmayan zamanı, erotik edimin kutsallığıyla askıya alınmıştır. Cinsel yasakların aşılması, kişiliği eriten bir deneyimdir. Bataille'ın, erotizmin kişisiz düzlemi olarak nitelendirdiği bu erimdir ve böyle bir

²⁹ Benimkilik (Heidegger, 2004: 617).

iç deneyimde yasaklar, cinsler, toplumsal cinsiyetler, sınıflar, ırklar, kültürler ve kuşaklar erimektedir. İnsan, evren üzerinde canlı bir organizma olarak yerkürenin kişisiz bir parçasıdır ve yaşamak için ihtiyacı olandan daha fazla enerji almak mecburiyetindedir. Ancak insanın yaşamı için enerji fazlalığının yanı sıra beliren, onun bu dünyasını yorumlayabilmesi ve kendi için uyarlayabilmesine olanak tanıyan şemalar yaratması olmuştur:

Bilimsel, kavramsal, hukuki ve ahlaki şemalar dünyadaki yuvamızın harcıdır; fakat bizim yuvamız da ancak kabaran bir nehrin üzerine kurulmuş bir örümcek ağı kadar sağlamdır. Dünyevi kurgularımız olmasaydı hayatta kalamazdık, ama yaşam kurduğumuz her şeyi bizden geri alıp yutarak bizi kaotik güçlerin ortasında şaşkın ve savunmasız bırakmakla tehdit eder (Direk, 2017: 115)

Bataille; felsefe, psikoloji, fizik, siyasal iktisat, sosyoloji ve biyoloji gibi disiplinlerin “yaşamın coşkusu içinde ifade bulan aşırı enerji hareketi”i ile her daim ilişki içinde olduğunu ve bu enerji hareketinin incelenmesinin tüm bu disiplinlerin anahtarı olduğunu belirtir (Bataille, 2017: 38). Dolayısıyla Bataille’ın açıklamaları, enerji hareketinin dolaşımını modern düşüncede erotik edim, yasak, ihlâl ve ekonomi veçhelerinden ele alarak, erotik deneyimdeki “fazlalığın” günümüz dünyasının sınıra dayanan artı değeri üzerinden sunar. Bataille erotik deneyimi ihtiyacın değil; lüks olanın kategorisine yerleştirmektedir. Bu nedenle Bataille’a göre erotik edimdeki arzu, varoluşun eksikliğinden değil; aşırılığından meydana gelmektedir. Deleuze’ün ve Guattari’nin arzu hakkındaki düşüncelerini incelediğimizde, Bataille ile paralel olarak, arzunun ilkesel bir eksiklikten ve gereksinimden kaynaklanmadığı yönündeki ortak bir görüşe temas ettiklerini görürüz. Bu bakımdan Deleuze’ün ve Guattari’nin arzu temelli düşüncesi üzerinde, üretim ve harcamaya yönelik analizlerinde, Bataille’ın enerji hareketi temelli düşüncesinin etkileri bulunabilmektedir:

Arzu, hiçbir şeyden yoksun değildir. ... (Çünkü) arzunun nesnel varlığı bizatihi Gerçek’tir. ... Arzu, gereksinimlerle beslenmez, aksine durum tam tersidir; gereksinimler arzudan kaynaklanır: Onlar, arzunun ürettiği gerçek içinde karşı-ürünlerdir; (toplumsal) örgütlenme, arzuyu nesnel varlığından yoksun bıraktığı (zaman) o, (bu) gerçek içinde bırakılır, dağıtılır, boşaltılır (Deleuze ve Guattari’den akt. Holland, 2013: 125).

Bataille’ın erotik edimin bir ihtiyaçtan kaynaklanmadığını belirterek onu lüks olarak açıklaması; sonuç olarak bu edimin üretken olmayan bir harcamayı oluşturmaya temas eder. Bataille’a göre, gezegenimizin üzerinde harcanmak üzere olan fazla bir enerji vardır ve bu enerjinin kaynağı güneşin astronomik ısı ve ışık enerjisinden sağlanmaktadır (Holland, 2013: 124). Ancak her sistemin büyümesi, yalnızca belli bir sınıra kadar mümkün olabilmektedir. Sistem daha fazla büyüyemeyecek bir hale gelirse, fazla enerji zorunlu olarak kârsız bir biçimde

kaybedilmelidir. Büyüme, en uç sınırına ulaştığında eğer fazla enerji yitirilmezse, bu sistemin yok olmasına neden olur:

Bir anlamda yaşam fazla kapanmış sınırlar içinde boğulmakta gibidir; önce büyümek imkânsız hale geldiği halde çeşitli yolları deneyerek büyümeye çalışır; sonra aşırı kaynakların sabit akışını serbest bırakır, ihtimal büyük miktarda enerjiyi çarçur eder... Büyüme sınırı ulaşıldığında, yaşam, kapalı kapta tutulamaz olur, fokurdamaya başlar: Patlamasa bile, aşırı bolluğu her zaman patlama sınırına yaklaşan bir hareketin içinde dışarıya akar (Bataille'dan akt. Direk, 2017: 117).

Bataille, erotizmin genel karakterini de bu patlamanın sınırına koymaktadır. Düşünürü göre, fazla yaşam enerjisinin harcanmasının çeşitli yolları bulunmaktadır. Savaş ve erotizm, insan varoluşunun kişisiz genel zemininde meydana gelen en önemli patlamalardır. Bu nedenle, savaş ve erotizm fazla enerjinin üretken olmayan bir biçimde harcanmasını sağlayan formüller olarak belirmektedir. İnsanın varoluşunun kişisizliği ile temas eden savaş ve erotizm insanın hem kendisini hem de dünyayı soru hâline getirmesi neticesinde, dünya yapılarının yeniden düzenlemesine olanak tanır. Savaşın ve erotizmin erekselliği aşan deneyiminde, gelişme ve büyüme unsuru aranmamalıdır. Bataille'ın saf yitim temelinde açıkladığı erotizm ve savaş, fazla enerjinin sistemin üretim mekanizmasının patlamasını engelleyen edimler olarak var olmaktadır (Direk, 2017: 117).

İnsan sadece yaşamak ve korunmak kaygısını taşıyan bir canlı değildir. Erotik arzunun egemenliği, insanı kutsal dışı zamanın faydaya tabi kıldığı ve yapabileceklerinden onu mahrum kıldığı profan dünyasından çekip çıkarmak ister. Ereksel olmayan bu egemenlik, varlığın enerji fazlalığını sarfetmek suretiyle her türlü ereğe meydan okumaktadır. Tüketim olan erotik arzu, salt kendi enerji fazlalığını tüketmeye yönelir ve bu yönelimin içinde ne kendisini ne de erotik ilişkisini tüketme mecburiyetini barındırır. Bundan dolayı, böyle bir tüketim Bataille'ın düşüncesinde olumluluk alanına denk düşer.

Lévi-Strauss da birbirinden farklı olan toplumsal üretim tarzlarının, arzuyu da içine alarak, onu toplumsal düzlemde örgütlemesini sağlayan kodları ve kayıt sistemlerini, simgesel düzen olarak nitelendirmiştir. Strauss'a göre arzu simgesel düzenin davranış, inanç ve anlam kodları temelinde imparatorlukların tebaasına tahakküm kurmak maksadıyla, akrabalık terminolojisi ve mitler aracılığıyla "tıpkı emeğin ve diğer metaların satışını yöneten yasalarda" olduğu gibi, yürürlüğe koyduğu yasalarla sınırları belirtmektedir. Deleuze ve Guattari, Bataille'ın düşüncesinden hareketle, Strauss'un bu düşüncesine simgeler ve sözcükleri dışında bedenlerin, pratiklerin ve nesnelerin örgütlenmesini de dahil etmişlerdir (Holland, 2013: 127).

Bataille toplumsal bir yapının değişimi için, felaketin meydana gelmesinin kaçınılmaz olduğunu belirtir. Bu nedenle düşünür, aksi durumda, bu yapılardaki değişimlerin üretici

güçlerin ivedi gelişimlerinin yönlendiriciliğinden olacağını belirtir ve kendi dönemindeki Avrupa'nın regresyonunun bunu ancak bir süreliğine yavaşlattığını aktarır. Dolayısıyla, burada karşımıza çıkan ekonomi unsurlarının, direniş hareketlerinin ve yürürlükteki politikaların güçlerinin doğasının bilincine varmamız gerektiğinin altını çizer. Bataille, fazla kaynakların düzenlemesindeki en tutarlı değişimin, bu düzenlenmenin kendisini alet üretimine adanmasında olduğu görüşündedir. Sanayi çağını başlatan bu değişim, kapitalist ekonominin de nihai temeli olmuştur. Bataille birikimin anlamını böyle bir dünya sistemi içerisinde geniş çaptaki varlıklı kişilerin israfı diğer bir manasıyla üretici olmayan harcamaları reddederek, varlıklarını üretim araçlarının satın alınmasında kullandıklarını belirtir. Bu şekilde, hızlandırılmış gelişim olasılığının işleyişi içerisinde Bataille, “büyüyen kaynakların bir kısmının üretici olmayan masraflara ayrılmasının” nedenini de bulmaktadır (Bataille, 2017: 152).

Bataille'in soruşturmasına yönelik, başlangıçta birbirinden farklı gibi görünen fiziksel, sosyal veya tarihi nesnelerin şaşırtıcı bir biçimde, teorik olarak birbiriyle bağlantılı ve neredeyse bilimsel olarak yorumlanabileceği söylenilebilir. Bu bakımdan, biyolojik davranışlar hâlâ ekonomik üretime bağlıdır ve antropolojik araştırmaların sonuçları genellikle modern sosyal davranışla ilişkilidir.

SONUÇ

Georges Bataille, ekonomi-politik bir perspektifle ele aldığı düşünceleri, varoluşun tüm alanlarını ve insanın yerküre üzerindeki bütün zamanlarını göz önüne alarak, bütünsel bir yaklaşımla değerlendirmektedir. Bataille'in, üretim ve üretim biçimlerinden ziyade, insanın tüketim ve tüketim biçimleri üzerine yoğunlaşan düşüncesi; yasağı aşma anlamını taşıyan ihlâl, kurban etme, iç deneyim, gülüş, festival, hayvansallık, içkinliğe dönüş ve kutsal ile kutsal dışı zaman üzerine eğilirken, insan varlığını olabir ucuna doğru bir yolculuğa çıkarır. Sadık bir üslupla kaleme aldığı öykülerinde, toplumsal göstergeler dilini, özgün ve yıkıcı üslubuyla alt üst ederken, her birimizin içinde saklanan ve hiçbir yasanın ya da otoritenin kontrol altına alamayacağı temel itkileri, yapaylaştırılmış dünyalarımızın içinde görünür kılar. Varlığımızın karanlık yönlerine doğru açılan Bataille'in soruşturması, içinde bulunduğumuz modern dünyadaki bireysel tecrübelerimizin yaşanabilir formlarının ardında bastırılan itkilerin ve yarara tabi kılınan beden enerjisinin, insanın nesneleştirilmesinin tarihsel bir analizi olarak sunmaktadır.

Erotik tecrübe, gülme, kurban etme ve ölüm Bataille'in düşüncesinde yer edinen belirgin sınır tecrübeleridir. Bataille'a göre, bu sınır tecrübeler modern dünyanın egemence tüketim anlayışı tarafından yıkıcı bir saldırganlığa maruz kalmaktadır. Modern dünya ekonomi-politik şemaları, proje yaşamaları ve proje insan figürleri ile tahakkümü altına almaya çabaladığı sosyal yaşam biçimleri ile sözleşmeler vasıtasıyla, egemenliğini sağlama ve sürdürme ereğinde bulunmaktadır. Bu bakımdan, toplumsal alanda biçimlenmiş olan kültür, tarih ve ırklaştırma politikaları tahakküm ilişkileri içerisinde ekonomi politikasına referans olan bir içerikle, egemen dilin nesneleştirme çabasının çıktıkları olarak görülebilmektedir. Bataille, bu düzeneği özellikle cinsel bastırılmanın tarihinde görünür kılmaktadır. Bu tarih birbiri ardı sıra gelen iktidar yapılarından miras alınarak, kendisinde her türden ezme/ezilme biçimlerini barındıran ve erotik karşılaşmaların üzerinde egemen olma ereğiyle baskının her türden aracını kullanan, ilişki ve iletişim biçimlerini egemence tüketebileceği bir formülün içine yerleştirmenin yapısına doğru evrilmiştir (Direk, 2017: 122).

Bataille, evrensel tarihi, insanın içkinliğine yabancılaşması olarak yorumlamaktadır. İnsanlığın tarihini, çalışma ile başlatan Bataille, ekonomi görüşlerini doğa, insan, tarih felsefesinden ayrı kılmaz. Bataille'in ekonominin farklı veçhelerini ortaya koyarak sistematikleştirdiği kozmik evrendeki "Lanetli Pay" düşüncesi, nihai olarak aşırılık fikri üzerinden gelişmektedir. Güneş, hiçbir şey almadan dünya üzerine enerjisini vermektedir ve aşırılığın meydana gelmesini sağlayan bu enerji, her türden büyümenin de kaynağı

durumundadır. Burada karşımıza bir soru ve profan dünyalara biçim veren kavram olarak “Harcama (dépense)” çıkar. Harcamanın farklı yöntemleri olabileceğinden bahseden Bataille, bu harcama biçimlerini temelde iki unsur üzerinden incelemektedir. Bunlar; üretim amaçlı harcama ile yitim olarak değerlendirilen üretken olmayan harcama biçimleridir. Deleuze’ün ve Guattari’nin de üretim ve tüketim nezdinde, Bataille’in etkilerini görebileceğimiz ekonomik bakış açıları, toplumsal anlamını Bataille’in bu düşüncesinden ödünç almaktadır. Bataille’in, psikolojik ve antropolojik boyutuyla incelemeye aldığı harcama, “önemli bir biçimde Marx’ın eleştirisini tamamlayan, yıkıcı bir Nietzscheci burjuva ekonomi politikası ve faydacı felsefe eleştirisi” sunmaktadır. Bu bakımdan Bataille’in harcama temelli görüşleri, Deleuze’ün ve Guattari’nin de Anti-Oedipus’u için eleştirel düzeltisini karşılamaktadır. Bataille, toplumsal örgütlenmelerin her daim bu fazlalığın harcanması temelinde oluştuğunu belirterek üretici etkinliklerin, anlamını ve amacını da bu harcama eylemleri üzerinden aldığını belirtir. Yerküre üzerinde, birçok farklı yaşam biçimleri ve buna bağlı olarak birçok farklı toplumsal biçimler varolmuştur. Tüm bu farklılıkların ortak paydasına Bataille, nihai olarak gezegenden geçen fazla enerji miktarını yerleştirir (Holland, 2013: 124,125).

Çeşitli yaşam biçimleri ve çeşitli toplumsal biçimler gezegenden geçen fazla enerji akışlarından kendi paylarını somutlaştırmak, temellük etmek, örgütlemek, yoğunlaştırmak ve harcamak yönünde farklı yollara sahiptir; ancak her durumda, türlerin yaşam etkinliği ya da toplumsal formasyon üzerinde baskın bir etki uygulayan harcama edimleri olmaktadır. Geleneksel egemenlik dünyası, ilk olarak din tarafından belirlenmiş bir egemenliğin içerisinde yer alırken, zaman içinde giderek askeri güçle ittifak kurmuş ve bunun neticesinde kutsal ve feodal egemenlik biçimlerini oluşturmuştur. Böyle bir toplum yapısı içerisinde, arkaik dönemlerde olduğu üzere, yine kutsal ve profan dünya mevcuttur; ancak bu artık genel zamanın içerisinde de karakterize edilmektedir. Yeni siyasi liderlere, askeri katılımın artmasıyla beraber, gitgide profan dünya unsuruna, daha önce patolojik öznellik ve aktif siyasi eylemlerle karakterize olmayan kutsal alana, profan dünya nüfuz etmeye başlamıştır. Bu nedenle, profan dünya artık kutsal ilan edilmiş ve modern çağa kadar var olan geleneksel bir bağ olduğu gibi kutsallaştırılmıştır. Bunun bir sonucu olarak din de artık herkesin umutlarının ve özlemlerinin yönlendirildiği, mükemmel olduğu düşünülen daha yüksek bir varlık olarak kurulmaktadır. Bu açıdan yaşam, din anlayışlarında genel olarak görülen cennet ve cehennem düşüncesi neticesinde, en iyi için çabalamaya ve çalışmanın temel unsurlarına bürünmektedir. Böyle bir anlayış, hiyerarşik ve mantıksal bir düzen için zemin hazırlamaktadır. Bununla beraber arkaik egemenliğin kutsalı, yeni kurulan düzen tarafından tanımlanmakta ve egemen varlık arayışından resmi bir şiddetle dışlanmaktadır. Yerini alan artık azizlerdir. Bu nedenle Bataille,

geleneksel tarihin homojen alanında, hâlâ arkaik insanın patlamasının çelişkili ve bastırılmış dürtüsünün bulunduğunu bildirir.

Bataille geleneksel egemenliğin ekonomisinin, üretken olan harcamaların üretimini belirlemeye devam ettiğini ve sonucunun saf yitim olduğu üretken olmayan harcamaların kapsamlı olarak büyük ölçüde önlenmesi ile karakterize olduğunu düşünmektedir. Bataille’a göre toplumsal koşullar her ne olursa olsun az ya da çok toplum her zaman artık üretir. Burada karşımıza çıkan soru, toplumsal örgütlenme biçimidir. Artığın nasıl ve kimler tarafından harcanacağı sorusu etrafında dönen politika, bu bakımdan toplumsal örgütlenme temelindedir (Holland, 2013: 28). Geleneksel ekonominin üretken olmayan harcaması ise ziyadesiyle onun homojenlik ve rasyonalite fikirleriyle uyumlu olacak bir temsili, kayıp biçimleri ile uygulanmaktadır. Bu açıdan savaş, harcama türleri içerisinde kurumsallaşmış ve teknik olarak mükemmelleştirilmiş çatışma biçimlerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla geleneksel egemenlik, sosyal ve uluslararası mertebesini askeri ve hâlâ ortaya çıkan gösterişli lüks masraflarla potansiyel olarak kaybedebileceği şeyle belirlemektedir.

Zenginliğin toplumsal-tarihsel süreçlerde biçim değiştiren görünümelerini ele alan Bataille, orjiyi andıran ve ölçüsüz bir cömertlik sergileyen yaklaşımın yok olduğundan bahsederek, modern burjuva temsilcilerinin günümüzde silikleşmeyi tercih ettiklerini ve zenginliklerini, artık duvarların ardında sergilediklerini belirtir. Bataille’a göre zenginlik, genel olarak hastalık ve tüketme semptomları göstermekle beraber, tarihsel süreç içerisinde sosyal yapılar üzerinde farklı belirlenimler sergilemiştir. Bataille’ın ifadesiyle zenginlik, geçmişin cömertliğinden günümüzün “kendinden utanmaya ve aynı zamanda aşağılık bir ikiyüzlülüğüne” varmıştır. Bununla beraber Bataille, artık orta sınıftan burjuvaların, memurların, küçük tüccarların vasat ya da ufak bir servete sahip olduklarında üretken olmayan harcamalarını oldukça azalttıklarının da altını çizer. Bataille’a göre bu tutumdan artakalan yalnızca “bir avuç kibirli çaba” olmaktadır (Bataille, 2017: 29).

Bataille, var olan şeylerin düzenine indirgenmesinin kölelikle sınırlandırılmayacağını belirtirken, modern dünyada kölelik anlayışının da tartışmasını yürütür. Bataille göre, görünürde olan köleliğin kaldırıldığıdır; ancak insanların şey düzenine indirgendiği toplumsal yaşam biçimleri, örtük olarak köleliği hâlâ sürdürmektedir. Toplumsal tarihsel süreçlerde insan, çalışmanın içinde yer almasıyla beraber ilk olarak mahremiyet, arzu derinliği ve arzuların serbestçe zincirlerinden boşanmasını askıya almış sonrasında ise rasyonel hesap dünyasının, fayda ereğinde olan akılcı zincirlerine bağlanmıştır. Bataille çalışmanın ilk izlerinde temellendirilen Antikçağ insanların din dışı dünyasına denk düşen, şeyler dünyası olduğu kanaatindedir. Şeyler dünyasının içinde çalıştığı süre boyunca, bu dünyanın şeylerinden biri

olan insan, Bataille’a göre bu alçaltılmadan kurtulma çabasını barındırmaktadır. Bu nedenle Bataille, mitler ve acımasız törenlerinde bu insanların yitık bir mahremiyet arayışında olduğunu belirtmektedir (Bataille, 2017: 77).

Bataille’ın “yakınlık ilişkisi” incelemesi ise ilkel insanların kurban etme törenleri üzerindendir. Bataille’a göre, kurbanın süreksizliğinden kopuş anında beliren bir kutsallık ânı vardır ve bu ânı deneyimleyenler, kurbanın süreksizlikten sürekliliğe geçiş ânındaki kutsallığı hep birlikte paylaşmaktadırlar. Kurban etme törenlerini, iç deneyim alanında değerlendiren Bataille, kurban ve törendekiler arasında bir yakınlık ilişkisine değinir. Bu bakımdan Bataille, böyle bir yakınlık arzusunun modernlikle beraber, daha ısrarlı bir hâl aldığını aktarır. Herhangi bir metanın ya da ürünün karşıtına denk düşen yakınlık; tüketilen şeyleri, tüketimi ya da kurbanı temsil etmektedir. Bataille’a göre, insanın arzusu kaybettiğı bu yakınlığı, hayvansallığı, tekrar kazanmaktır. Böyle bir geri dönüş ise varlığın özbilincine ve özüne erişebilmesi bakımından oldukça önemlidir (Direk, 2017: 120).

Bataille, yasak temelinde bilhassa bu yapıların belirleyici rollerini incelemektedir. Hayvanlığa en yakın olan ilk insanların zamanında, kendi aralarında bir öldürme eylemi bulunmaz. İlkel zamanların insanının kendisini hayvanın bir benzeri olarak görmesinin neticesinde ise ilkel av³⁰, düello, intikam ve savaş eylemleri bir tür yasağa karşı gelme olgusu içerisindeydir. Ancak böyle bir karşı gelme yine, yasağın belirlediğı sınırların içinde gerçekleşir. “Ne olursa olsun, ancak kararlı bir şekilde yasağa karşı gelmeden sonra yasağın yapısı yasakların genel yapısıdır” (Bataille, 1993: 78). Dolayısıyla, burada karşımıza çıkan yasaklar ile ilgi önemli bir unsur yasakların, yasağın yapısını yok etmemekle beraber yasağa karşı gelme formelliğinde meydana gelmesidir. Bataille, yasakların hiçbir zaman yaşamın gerekli kıldığı eylemleri yok edemeyeceğini, bundan dolayı onlara dinsel bir yasağa karşı gelme anlamının yüklendiğini belirtir. Bu anlayış çerçevesinde, yasağın nihai doğasının insan eylemlerine sınır koyarak, bu eylemleri düzenlemek olduğu sonucu çıkarılabilir (Bataille, 1993: 79).

Bataille, toplumun özgürce oynanan saflık oyununun karşısına çıkar hesabına dayanan akıllı koyduğunu söyler. Kişilerin saf egemenlik talebi üzerinde, toplumsal baskının nihai hedefi Bataille’a göre, bu kişilerin egemenlik talebinden vazgeçmelerini sağlamaktır. Rasyonel toplumsal anlaşmalar, bireyler arası ilişkiyi düzenleyen ve toplu yaşamı üstün kılacak bir niteliğe bürünmektedir. Bu nedenle Bataille’a göre kötülüğün yaygın tanımı doğrultusunda çocukluğun kutsal krallığı, şimdiki ânın önceliğine önem verilerek, gelecek adına, yasak olgular kapsamında bu krallığı da mahkûm etmektedir. Dolayısıyla, Bataille’ın düşüncesinde “iyilik”

³⁰ Bataille, ilkel av dünyasını şöyle tanımlar: “Bu dünyaya hayvansallık içinde insansal şiddetin yoğunlaşmak için gizlendiğı katedrali inşa etmiştir” (Bataille, 1993: 92).

aslında ortak çıkar kaygısının üzerine kurulu olan şeyi ifade etmektedir.

Bataille'ın "Faşizmin Psikolojik Altyapısında" öne sürdüğü argümanlar, gerek döneminde gerekse kendisinden sonra gelen düşünürler üzerinde oldukça önemli etkiler bırakmıştır. Düşünüre göre, Marksizim bir toplumun altyapısının nihai olarak üstyapıyı belirlediğini ya da onu koşullandırıldığını belirttikten sonra; dini ve siyasi toplumun oluşumuna özgü yöntemlerin, genel bir açıklamasını yapmamaktadır. Bu nedenle Bataille, Marksizm'in üstyapıya yönelik olası tepkilerini kabul etse de; bu yapının temelinde yer alan çıkarımların yetersiz kaldığı görüşündedir. Marksizm, üretim ve üretim ilişkileri üzerine eğilirken; Bataille, argümanlarını daha ziyade tüketim ve tüketim ilişkileri üzerinden açıklamaktadır. Bu açıdan Bataille'ın düşüncesinde faşizm, sosyal üstyapının ekonomik altyapı ile ilişkisi temelinde ele alınır. Bataille, üstyapı üzerine yapılan bir çalışmada öncelikli olarak; altyapının Marksist analiz içerisinde geliştirilmesi gerektiğini savunur. Bu bakımdan Bataille da faşizm üzerine olan çalışmasında öncelikli olarak toplumu, homojen ve heterojen unsurlar üzerinden incelemeye tabi kılar. Bataille, toplumun psikolojik tanımının öncelikli olarak anlaşılması en kolay görünen ve görünüşte temel bir yer icra eden homojenlik eğilimi ile başlaması gerektiğini ifade etmektedir. Bu türden bir homojenlik nihai olarak öğelerinin ölçülebilirliğini ve bu ölçülebilirliğin farkındalığını belirtmektedir. Bu bakımdan Bataille'ın temas ettiği nokta, insan ilişkileri üzerinden tanımlanabilir kişilerin ve tanımlanabilir durumların, olası kimlik bilincine dayanan, sabit kurallara indirgeme ile sürdürülebilir olması üzerinedir. Düşünüre göre, toplumun homojenlik ilişkilerinde prensip olarak, tüm şiddet varoluş sürecinin dışında tutulmaktadır. Sosyal homojenliğin temeli olan üretimin ereği, bu nedenle toplumu faydalı bir alan olarak oluşturma gayesini taşır. Dolayısıyla, tüm yararsız unsurlar bütün bir toplumdan değil yalnızca homojen kısımdan dışlanmaktadır. Bu yüzden homojen alan içerisindeki her bir unsur kendi içinde homojen bir nitelik barındırmadan; başka bir kişi için, faydalı bir nitelik taşımaz. Bu açıdan yararlı bir faaliyetin, başka bir yararlı faaliyetle ortak ölçüsü; ancak kendi içinde, kendisi için yararlı olmaması kaydıyla bulunmaktadır. Bataille, buradaki ortak ölçünün homojenliğin ve ondan kaynaklanan faaliyet temelinin, kolektif faaliyetin, farklı ürünlerinin hesaplanabilir eşdeğeri olan "para" olduğunu belirtmektedir. Bu bakımdan paranın işlevselliği, tüm işleri ölçmeye hizmet ederken, insanı da ölçülebilir ürünlerin bir işlevi hâline getirmektedir. Homojen toplumun yargısına göre, insanın ürettiğine değer olarak görülmesi onun paralel olarak kendisi için bir varlık olmayı durdurarak, ölçülebilir sınırlar içinde düzenlenmiş kolektif üretimin (insanı kendisinden başka olan şey için varlık hâline getiren işlevin) haricinde, başka bir şey olmaması temelinde etiketlenmektedir. Bu nedenle Bataille, içinde bulunduğumuz sistemde toplumun homojen kısmının; üretim araçlarına, onların bakıma ya da satın alımları

için harcanan paraya sahip olan kişilerden oluştuğunu söyler. Düşünre göre, kapitalist ya da burjuva sınıfının orta kesiminde insan karakterinin eğiliminde azalmanın gerçekleştiği ve bunun dolayımında bireyin sahip olduğu şeylerin bir yansıması olarak, soyut ve değiştirilebilir bir varlık hâline geldiği görülmektedir. Bataille, burada özellikle endüstriyel proletaryanın indirgenemez durumuna değinmektedir. Buna göre, homojen aktivite, burada çift bir ilişki sürdürür. Bu ilişkinin bir yönü emekçiye işten değil; ancak kârdan hariç tutmaktadır.³¹

Üretimin temsilcisi olarak işçiler, sosyal organizasyonun da içinde yer alırlar. Ancak kural olarak homojen indirgeme, işçilerin yalnızca ücret alma faaliyetlerini etkilemekte ve bunun yanı sıra işçileri, iş yaşamlarındaki davranışları açısından psikolojik homojenliğe entegre etmektedir. Bu sebeple Bataille, iş yaşamı dışında kalan zamanlarda (onun deyimiyle fabrikanın dışında); bir işçinin, patronun ya da bürokratin homojen bir kişi olması ile ilgili olarak, bu insanların esasında yabancılaştığını ve bunun yanı sıra başka bir doğanın insanı olarak azaltılmamış, boyun eğdirilmemiş bir doğaya da sahip olduğunu belirtir. Bataille'a göre, çağdaş dönemdeki toplumsal homojenlik, burjuva sınıfına temel bağlar ile bağlanmaktadır. Bu bakımdan düşünre göre, Marksist anlayış devletin, tehdit altında olan bir homojenliğe hizmet ettiğini göstermesi bakımından haklı çıkar. Bataille, kural olarak sosyal homojenliğin, şiddetin ve bununla birlikte iç muhalefetin, merhametiyle güvencesiz bir form olduğunu ifade eder. Bu nedenle, üretken organizasyonun oyununda, bizatihi oluşan sosyal homojenliğin; ancak üretimden faydalanamayan veya bunlara uymak için yeterli olmayan bu nedenle de homojenliğin huzursuzluğa yönelik getirdiği kontrolleri tolere edemeyen çeşitli asi unsurlardan, sürekli korunmak durumunda olduğunu söyler. Böyle bir durumda homojenliğin korunmasına yönelik, çeşitli asi kuvvetleri yok edebilecek ya da onları düzenin kontrolüne sokabilecek emir unsurlarına, baskı mekanizmalarına başvurulmaktadır.³²

Bataille'a göre, homojenlik ve varoluş koşullarının incelenmesi, zorunlu olarak heterojenliğin temel çalışmasına da yol açmaktadır. Heterojenlik terimi, bir bakıma, asimile edilmesi imkânsız olan öğelerle ilgili olduğunu gösterirken; sosyal asimilasyon üzerinde temel bir etkisi olan bu imkânsızlığın aynı zamanda bilimsel asimilasyon üzerinde de etkisi olduğunu göstermektedir. Bu açıdan Bataille, bu iki asimilasyon türünün tek bir yapıya sahip olduğunu söyler ki, burada da, bilim amaçsal olarak fenomenlerin homojenliğini sağlamak yönünde homojenliğin seçkin işlevlerinden birisini yerine getirmektedir.³³

Bataille, bilinçsiz varoluş biçimlerinin açığa çıkmasına karşı çıkan güçlüklerin, heterojen biçimlerin bilgisine karşı çıkanlar ile aynı olduğu görüşündedir. Bilinçdışını heterojen

³¹ http://www.lamarre-mediaken.com/Site/COMS_630_files/Bataille%20Fascism.pdf (Erişim tarihi: 04.04.2020)

³² A.g.e.

³³ A.g.e.

olarak nitelendiren düşünür, baskı hakkında bildiklerimizi göz önüne aldığımızda zaman zaman heterojen alana yapılan saldırıların nedeninin anlaşılır kılınacağını ifade eder.³⁴

Bataille, dini sosyolojide olduğu üzere, doğaüstü güç ve tabuların daha genel formunun kutsalın belirli uygulamalarıyla sınırlı formları belirlemesi gibi; kutsalın da, heterojen olanın sınırlı bir formu belirlediğini belirtir. Kutsalın dünyasının heterojen olduğunu belirten düşünür, bu alanın aynı zamanda kutsal dünyanın dışındaki üretken olmayan harcamalardan kaynaklanan şeyleri de içerdiğini aktarmaktadır. Bu nedenle, bu oluşum homojen toplum tarafından atık veya dışkı olarak ya da üstün aşkın değer olarak reddedilen tüm şeylerden meydana gelmektedir: İnsan bedeninin atık ürünleri, çöp, vücudun bölümleri, erotik değeri olan şeyler, kelimeler ve eylemler, rüyalar ve nevrozlar gibi çeşitli bilinçdışı süreçleri, homojen toplumun asimile edemeyeceği sayısız unsur ya da toplumsal biçim, çeteler, savaşçılar, aristokrat ve yoksul sınıflar, farklı bir şiddet içeren bireyler ya da en azından kuralı reddedenler (deliler, liderler, şairler vb).³⁵

Bataille'a göre, heterojen faşist eylem yüksek formların tümüne aidiyet göstermektedir. Geleneksel olarak, yüce ve asil olarak tanımlanan duygulara hitap eder ve herhangi bir faydacı yargının üzerinde yer alan koşulsuz bir ilke olarak, otorite oluşturma eğilimi gösterir. Açıkçası; daha yüksek, asil, yüce kelimelerin kullanılması onay anlamını taşımaz. Ancak burada bu nitelikler, bir şeyin tarihsel olarak daha yüksek, asil ya da yüce olarak tanımlanan bir kategoriye ait olduğunu göstermesi bakımından önem arz eder: bu tür özel ya da yeni kavramlar, sadece türetildikleri geleneksel anlayışlarla ilişkili olarak düşünülmelidir.

³⁴ A.g.e.

³⁵ A.g.e.

KAYNAKÇA

- Agamben, G. (2012). *Açıklık: İnsan ve Hayvan*. (Çev. M. M. Çilingiroğlu), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Agamben, G. (2013). *Kutsal İnsan: Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*. (Çev. İ. Türkmen), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Akarsu, P. B. (1975). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Audi, R. (1999). *The Cambridge Dictionary Of Philosophy Second Edition*. Cambridge University Press, New York.
- Aydın, Y. (2007). *Gizemli Bir Halkın Tarihi*. Nokta Kitap, İstanbul.
- Barthes, R. (1979). *Göstergeler İlkeleri*. (Çev. B. Vardar ve M. Rifat), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Barthes, R. (1990). *Yazı ve Yorum*. (Çev. T. Yücel), Metis Yayınları, İstanbul.
- Bataille, G. (1993). *Erotizm*. (Çev. M. M. Yakupoğlu), Onur Yayınları, Ankara.
- Bataille, G. (1995). *Göğün Mavisini*. (Çev. D. Eryar), Mitos Yayınları, İstanbul.
- Bataille, G. (1997a). *Din Kuramı*. (Çev. M. M. Yakupoğlu), Göçebe Yayınları, İstanbul.
- Bataille, G. (1997b). *Eros'un Gözyaşları*. (Çev. M. M. Yakupoğlu), Göçebe Yayınları, İstanbul.
- Bataille, G. (1997c). *Edebiyat ve Kötülük*. (Çev. A. Sönmezay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bataille, G. (1998a). *Nietzsche Üzerine*. (Çev. M. Yakupoğlu), Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Bataille, G. (1998b). *İmkansız*. (Çev. M. Yakupoğlu), Mitos Yayınları, İstanbul.
- Bataille, G. (1999). *Rahip C*. (Çev. D. Eryar), Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Bataille, G. (2011). *Annem*. (Çev. Y. Avunç), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bataille, G. (2017). *Lanetli Pay*. (Çev. I. Ergüden), Sel Yayınları, İstanbul.
- Bataille, G. (2018a). *İç Deney*. (Çev. M. M. Yakupoğlu), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Bataille, G. (2018b). *Günah Üzerine Tartışma*. (Çev. S. Hilav), Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul.
- Baudrillard, J. (2001). *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*. (Çev. O. Adanır), Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- Buck-Morss, S. (2012). *Hegel, Haiti ve Evrensel Tarih*. (Çev. E. Ünal), Metis Yayınları, İstanbul.
- Campbell, J. (1994). *Yaratıcı Mitoloji Tanrının Maskeleri*. (Çev. K. Emiroğlu), İmge Kitapevi, Ankara.
- Campbell, J. (1995). *İlkel Mitoloji: Tanrının Maskeleri*. (Çev. K. Emiroğlu), İmge Kitapevi Yayınları, Ankara.

- Cerem, C. (2015). *Tanrılar Mezarlar ve Bilginler*. (Çev. H. Örs), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Cioran, E. M. (2001). *Doğmuş Olmanın Sakıncası Üzerine*. (Çev. K. Sarıalioğlu), Gendaş Yayınları, İstanbul.
- Colson, D. (2011). *Proudhon'dan Deleuze'e Anarşist Felsefe Sözlüğü*. (Çev. I. Ergüden), Versus Kitap, İstanbul.
- Deleuze, G. (2003). *İki Konferans: Yaratma Eylemi Nedir? Müzikal Zaman*. (Çev. U. Baker), Norgunk Yayıncılık, İstanbul.
- Derrida, J. (2005). *Sınırlı Ekonomiden Genel Ekonomiye: Sakınımsız Bir Hegelcilik (L' Ecriture et la Différence)*. (Çev. R. Ege), Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- Direk, Z. (2017). *Cinsel Farkın İnşası*. Metis Yayınları, İstanbul.
- Dolby, K. (2014). *Bir Nefeste Cinsellik Tarihi*. (Çev. P. Üstel), Maya Kitap, İstanbul.
- Duranay, H. (2013). *Acéphale*. Kült Neşriyat, Kocaeli.
- Durkheim, E. (2005). *Dini Hayatın İlk Biçimleri*. (Çev. F. Aydın), Ataç Yayınları, İstanbul.
- Foucault, M. (2007). *Cinselliğin Tarihi*. (Çev. H. U. Tanrıöver), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Freud, S. (1995). *Dinin Kökenleri: Totem ve Tabu Musa ve Tektanrıcılık ve Diğer Çalışmalar*. (Çev. S. Budak), Öteki Yayınevi, Ankara.
- Freud, S. (2011). *Uygarlığın Huzursuzluğu*. (Çev. H. Barışcan), Metis Yayınları, İstanbul.
- Gide, A. (1992). *Sapık Sevgi (corydon)*. (Çev. F. Kolverdi), Varlık Yayınları, İstanbul.
- Goodchild, P. (2005). *Deleuze ve Guattari: Arzu Politikasına Giriş*. (Çev. R. G. Ögdül), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Heidegger, M. (2004). *Varlık ve Zaman*. (Çev. Aziz Yardımlı), İdea Yayınevi, İstanbul.
- Holland, E. W. (2013). *Deleuze Ve Guattari'nin Anti-Oedipus'u: Şizoanalize Giriş*. (Çev. A. Utku, ve M. Erkan), Otonom Yayıncılık, İstanbul.
- İrigaray, L. (2014). *Başlangıçta Kadın Vardı*. (Çev. İ. Özallı ve M. Odabaş), Pinhan Yayıncılık, İstanbul.
- Krishnamurti, J. (2000). *Korku Üzerine*. (Çev. A. Tatlier), Ayna Yayınları, İstanbul.
- Kristeva, J. (2013). *Korkunun Güçleri İğrençlik Üzerine Bir Deneme*. (Çev. N. Tural), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Lacoste, Y. (1993). *İbni Haldun: Üçüncü Dünyanın Geçmişi, Tarih Biliminin Doğuşu*. (Çev. M. Sert), Sosyalist Yayınları, İstanbul.
- Lefebvre, H. (2013). *Gündelik Hayatın Eleştirisi II*. (Çev. I. Ergüden), Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Marx, K. (1992). *Felsefenin Sefaleti*. (Çev. A. Kardam), Sol Yayınları, Ankara.
- Mauss, M. (2005). *Sosyoloji ve Antropoloji*. (Çev. Ö. Doğan), Doğu Batı Yayınları, Ankara.

- Nietzsche, F. (2009). *Ecco Homo: Kişi Nasıl Kendisi Olur*. (Çev. C. Alkor), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, F. (2010). *Dionysos Dithyrambosları*. (Çev. M. Batmankaya), Say Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, F. (2017). *İnsanca, Pek İnsanca*. (Çev. M. H. Ergül), Erasmus Yayınları, İstanbul.
- Sade, M. D. (2003). *Aşkın Suçları*. (Çev. C. Süreya), Say Yayınları, İstanbul.
- Sade, M. D. (2017). *En Çok Kendisine Yabancıdır İnsan*. (Çev. H. Akdoğan), Aylak Adam Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Sade, M. D. (2019). *Yatak Odasında Felsefe*. (Çev. A. Turan), Zeplin Kitap, İstanbul.
- Surya, M. (2017). *Georges Bataille: Ölüm Uğraşı*. (Çev. I. Ergüden), Alfa Yayınları, İstanbul.
- Wittgenstein, L. (2013). *Tractatus Logico Philosophicus*. (Çev. O. Aruoba), Metis Yayınları, İstanbul.

İnternet Kaynakları

- <http://www.executedtoday.com/2008/04/10/1905-fou-tchou-li-lingchi/> (erişim tarihi: 15.05.2020)
- <https://zeynepdirek.wordpress.com/2012/12/15/bataille-tarih-egemenlik-ve-cop/> (erişim tarihi: 16. 04. 2020)
- <https://denebtala.wordpress.com/2011/07/04/lacephale-stahlhartes-gehause/> (erişim tarihi, 17.05.2020)
- <https://allthatsinteresting.com/human-sacrifice> (erişim tarihi, 17.05.2020)
- http://www.collectif-smolny.org/rubrique.php3?id_rubrique=48 (erişim Tarihi: 02.02.2020)
- <https://www.franceinter.fr/culture/philo-le-mystere-de-l-homme-du-puits-de-la-grotte-de-lascaux-par-george-bataille> (erişim tarihi, 05.01.2020).
- <https://zeynepdirek.wordpress.com/2012/12/12/georges-bataille-din-kurami-yayinlanmamis-bildiri/> (erişim tarihi: 15.03.2020)
- http://www.lamarre-mediaken.com/Site/COMS_630_files/Bataille%20Fascism.pdf (erişim tarihi: 04.04.2020).

ÖZGEÇMİŞ

Adı / SOYADI	Esengül TAŞKIRAN
Doğum Yeri-Tarihi	İstanbul - 10.11. 1990
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Nevzat Ayaz Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	İstanbul Üniversitesi
E-Posta	esentskrn@gmail.com

